

Mendelova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

Vliv politického cyklu na deficity státního rozpočtu

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Ing. Klára Plecítá

Bc. Dominika Prokešová

Brno 2015

Touto cestou bych ráda poděkovala Ing. Kláře Plecité za její velmi ochotný přístup, odborné vedení a cenné rady a doporučení, které mi pomohly ke zdárnému dokončení této diplomové práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: Vliv politického cyklu na deficity státního rozpočtu vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne: 22. 5. 2015

.....

podpis

Abstract

Prokešová, D. *The Effect of Political Cycle on Government Budget Deficits*. Brno, 2015. Diploma thesis. Mendel University in Brno.

This diploma thesis is focused on issues with political cycles which are in close relation to a short-term fiscal imbalance. The political cycle is defined as intentional abuse of fiscal policy by a government with intention of reelection. Its effect can be seen in a pre-election period as a decrease of tax income and a growth of government spending. The framework of empirical analysis is a period of 1993-2013 where occurrence of political-budget cycle in the Czech Republic is researched. Another goal of the thesis is to identify which government actions are used by politicians to influence the electorate in their choice of political party for the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic.

Keywords

Short-term fiscal imbalance, political-budget cycle, budget deficit, Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, dummy political variable, tax burden.

Abstrakt

Prokešová, D. *Vliv politického cyklu na deficity státního rozpočtu*. Brno, 2015. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně.

Diplomová práce se zabývá problematikou politických cyklů, která úzce souvisí s krátkodobou fiskální nerovnováhou. Politický cyklus je definován jako cílené zneužití fiskální politiky vládou za účelem jejího znovuzvolení. Projevuje se v předvolebním období poklesem daňových příjmů a růstem veřejných výdajů. V rámci empirické analýzy je v období 1993-2013 zkoumán výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice. Dalším cílem práce je také zjistit, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Klíčová slova

Krátkodobá fiskální nerovnováha, politicko-rozpočtový cyklus, rozpočtový deficit, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, umělá politická proměnná, daňová kvóta.

Obsah

1	Úvod a cíl práce	13
1.1	Úvod	13
1.2	Cíl práce	14
2	Krátkodobá fiskální nerovnováha	15
2.1	Rozpočtový deficit	15
2.2	Fiskální politika.....	17
2.3	Důsledky rozpočtového deficitu	18
2.4	Financování rozpočtových deficitů.....	19
3	Teoretická východiska politického cyklu	21
3.1	Základní pojmy	21
3.2	Politicko-ekonomický cyklus	23
3.2.1	Základní podmínky pro modelování politicko-ekonomického cyklu	26
3.2.2	Modely politicko-ekonomického cyklu.....	30
3.2.3	Empirické studie politických cyklů.....	37
4	Politický vývoj v České republice	45
5	Metodika práce	51
6	Empirické testování výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice	56
6.1	Existuje v České republice politický cyklus?	56
6.2	Jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?	65
7	Diskuze a doporučení	73
8	Závěr	80

9	Seznam literatury	83
A	Obrázky a tabulky	94
B	Seznam zkratek	100

Seznam obrázků

Obr. 1	Downsův model politického cyklu	24
Obr. 2	Extrémní verze modelu politického cyklu	25
Obr. 3	Lineární politické spektrum	27
Obr. 4	Nordhausův model	32
Obr. 5	Racionální oportunistický model	33
Obr. 6	Hibbsův ideologický model	35
Obr. 7	Racionální ideologický model	36
Obr. 8	Rozložení strukturální a cyklické složky salda vládního sektoru v % HDP	57
Obr. 9	Vývoj strukturálního salda vládního sektoru v % HDP a reálného HDP v mld. Kč v letech 1996-2013	61
Obr. 10	Meziroční růst minimální mzdy v %	66
Obr. 11	Daňová kvóta v % HDP	67
Obr. 12	Sociální kvóta v % HDP	69
Obr. 13	Důchodová kvóta v % HDP	69
Obr. 14	Meziroční růst mzdy ve školství v %	70
Obr. 15	Odhadovaný model A se všemi proměnnými	95
Obr. 16	Výsledný model A	95
Obr. 17	Výsledný model B	97
Obr. 18	Výsledný model C	99

Seznam tabulek

Tab. 1	Hodnotové rozdíly mezi levicí a pravicí	27
Tab. 2	Preference politických stran ohledně ekonomických cílů	29
Tab. 3	Základní modely PEC	30
Tab. 4	Přehled vlád ČR	50
Tab. 5	Očekávaná znaménka proměnných modelu A	59
Tab. 6	Očekávaná znaménka proměnných modelu B	63
Tab. 7	Porovnání modelu A a modelu B	64
Tab. 8	Očekávaná znaménka proměnných modelu C	71
Tab. 9	Data pro odhadovaný model A	94
Tab. 10	Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu A	94
Tab. 11	Data pro odhadovaný model B	96
Tab. 12	Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu B	96
Tab. 13	Data pro odhadovaný model C	98
Tab. 14	Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu C	98

1 Úvod a cíl práce

1.1 Úvod

Rok 2013 je v české politice charakterizován monumentální volebně-politickou transformací. Tato proměna začala první přímou volbou prezidenta, kterým byl v lednu zvolen Miloš Zeman, pokračovala přes dramatický a nestandardní pád Nečasovy vlády, následným jmenováním vlády Rusnokovy, která ovšem nezískala důvěru Poslanecké sněmovny, poté v poslední říjnový víkend proběhly předčasné volby do již zmiňované Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a počalo jednání o sestavení nové vlády.

Právě předčasné volby do Poslanecké sněmovny byly důsledkem červnové Kauzy Nagyová, ve které šlo o zadržení několika politiků a úředníků podezřelých z korupce a zneužití pravomoci úřední osoby. Jednou z nich byla Jana Nagyová, tehdejší vrchní ředitelka Sekce kabinetu předsedy vlády České republiky Petra Nečase. Z důvodu jejich blízké spojitosti premiér rezignoval na svou funkci a tím padla i celá jeho „pravicová“ vláda.

Vzhledem k těmto událostem není divu, že předčasné říjnové volby do Poslanecké sněmovny přinesly zásadní převrat politického spektra. Do popředí se dostaly nové strany jako Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury a především ANO 2011. Předseda vítězné strany ČSSD Bohuslav Sobotka vytvořil novou vládu společně s dalšími dvěma stranami, ANO 2011 a KDU-ČSL. A tím se začala nová koalice řadit spíše mezi „levicové“.

Tato změna Nečasova kabinetu v Sobotkův kabinet, což můžeme také označit jako „pravico-levicové střídání vlád“, nám lépe umožní pochopit podstatu politického cyklu, jehož teorie byla zformulována již v 70. letech 20. století. Teorie politického cyklu se zabývá selháním vlády při realizaci fiskální politiky a zpochybňuje do té doby obecně uznávanou ideu „osvíceného panovníka“, který rozhoduje v souladu se zájmy společnosti. Teorie politického cyklu tedy vychází z pojetí politické racionality, kdy každý politik usiluje o maximalizaci svého užitku, čímž míníme jeho snahu o znovuzvolení. Získání volebních hlasů si tak zajistí zavedením populárních vládních opatření těsně před volbami, což bude mít za následek zvyšování veřejných výdajů, popř. snižování veřejných příjmů. Vlivem těchto předvolebních opatření bude docházet k růstu deficitu státního rozpočtu.

V mé diplomové práci s názvem Vliv politického cyklu na deficit státního rozpočtu se budeme zabývat prověřením validity modelu politicko-rozpočtového cyklu aplikovaného na Českou republiku v závislosti na veřej-

ných příjmech a výdajích v období let 1993-2013. Do analýzy bude zahrnuto období od počátku vzniku České republiky téměř až po současnost. Roky 2014 a 2015 jsme museli z empirického testování vyloučit, protože doposud nebyly publikovány ve veřejných dokumentech námi potřebná data za tyto roky. V případě, že se prokáže existence politického cyklu, bude nás dále zajímat, čím konkrétně si politici voliče kupují, tzn. jaká opatření mají na voliče vliv při jejich rozhodování, které politické straně dát hlas.

1.2 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je potvrdit či vyvrátit výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice v období od vzniku samostatné České republiky až po současnost. Konkrétně se bude jednat o roky 1993-2013. Délka časové řady se bude odvíjet od počátku historie samostatného českého demokratického státu (1993) a jako konečný sledovaný rok bude brán rok, za který již v době psaní diplomové práce byla uveřejněna všechna potřebná data (2013). V analyzovaném období bude tedy k dispozici pět celých volebních cyklů (volby do PS PČR¹ proběhly v letech 1996, 1998, 2002, 2006, 2010) a dva cykly pouze částečné (1992, 2013).

Na základě teoretických poznatků modelů politického cyklu budeme pozorovat, zda vlivem politických opatření dochází v předvolebním období k fiskální expanzi a v povolebním období naopak k restrikci, a v jaké míře mají tyto skutečnosti dopad na deficit státního rozpočtu.

V případě potvrzení existence politického cyklu si stanovíme další dílčí cíl, a to zjistit, jakými vládními opatřeními politici ovlivňují voliče k získání jejich preferenčních hlasů a zda je zavedení těchto populárních opatření účinné.

Dalším dílčím cílem bude i porovnání námi dosažených výsledků s již publikovanými empirickými studii daného tématu, které budou popsány v literární rešerši.

Poslední dílčí cíl, který si zde určíme, bude formulování doporučení pro hospodářskou politiku stanovených na základě výsledků našeho výzkumu.

V souladu s cíli práce jsme si položili následující výzkumné otázky:

- Existuje v České republice politický cyklus a v kterých letech se projevil nejvíce?
- Pokud byl politický cyklus prokázán, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?
- Jsou předvolební populární opatření pro vládnoucí strany účinná?

¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.

2 Krátkodobá fiskální nerovnováha

Problém krátkodobé fiskální nerovnováhy se týká nesouladu mezi veřejnými příjmy a veřejnými výdaji u jakéhokoliv veřejného rozpočtu. Dle Lajtkepové (2013) mohou nastat tři základní situace mezi veřejnými příjmy a výdaji. První případ, který je nejméně pravděpodobný, nastává, pokud se veřejné příjmy rovnají veřejným výdajům ($P=V$). Mluvíme pak o vyrovnaném veřejném rozpočtu. Tento typ jako jediný nespadá do problematiky fiskální nerovnováhy. Druhý typ, který může vzniknout, se nazývá přebytkový veřejný rozpočet. K němu dochází za situace, kdy veřejné příjmy převyšují veřejné výdaje. ($P>V$). Třetí případ, který je zároveň nejčastějším a nejzávažnějším, je pojmenován jako deficitní veřejný rozpočet, někdy též označován jako schodkový. K tomu dochází za stavu, kdy veřejné příjmy nestačí ke krytí veřejných výdajů ($P<V$). Poslední dva zmiňované typy (přebytkový a deficitní veřejný rozpočet) jsou právě případem krátkodobé fiskální nerovnováhy.

Existuje ještě dlouhodobá fiskální nerovnováha, která se projevuje veřejným dluhem. Ta úzce souvisí právě s krátkodobou fiskální nerovnováhou a deficitními veřejnými rozpočty. Nejčastější příčinou veřejného dluhu bývají opakující se deficity veřejných rozpočtů, a to zejména ve vyspělých zemích.

Jak uvádí Dvořák (2008), za složitější problém bývá označován veřejný dluh. U něj není patrné, kdo je za jeho výši zodpovědný. S přibýváním let se zapomínají jeho příčiny vzniku a často není ani zřejmé, jakým způsobem bude dluh splacen. Naproti tomu zodpovědnost rozpočtových deficitů se dá přiřadit konkrétní instituci a občasný jeho výskyt nevede k závažným problémům ekonomiky.

My se v práci budeme zabývat pouze krátkodobou fiskální nerovnováhou a to konkrétně rozpočtovými deficity, které jsou předmětem diplomové práce. Největší pozornost bude věnována státnímu rozpočtu, jelikož je nejvýznamnější položkou veřejných rozpočtů.

2.1 Rozpočtový deficit

Dle Dvořáka (2008) je rozpočtový deficit jedním ze dvou typů rozpočtového salda, který lze charakterizovat jako převýšení objemu veřejných výdajů nad veřejnými příjmy v rámci jednoho roku. Druhým typem je rozpočtový přebytek, kde je situace opačná. Rozpočtové saldo se vypočítá jako rozdíl příjmů a výdajů. Pokud je výsledek kladný, mluvíme o rozpočtovém přebytku. V případě, kdy vyjde výsledek záporný, se jedná o rozpočtový deficit. Saldo

může nabývat během jednoho roku hned několik hodnot. Navrhované saldo státního rozpočtu je předběžné. Je to určitý záměr parlamentu pro výši příjmů a výdajů. V průběhu roku se dá měřit saldo za jednotlivé měsíce, přičemž jeho výše se může měnit. Nejdůležitější je saldo na konci rozpočtového roku, kdy udává skutečnou výši výsledku hospodaření státu.

Jak uvádí Hamerníková a Maaytová (2010), rozpočtový deficit se dá vyjádřit dle následující rovnice:

$$D_t = r B_{t-1} + (G_t - T_t), \text{ kde} \quad (1)$$

D_t je rozpočtový deficit v roce t , r je reálná úroková míra, B_{t-1} znázorňuje dluh na konci předchozího roku $t-1$, G_t vyjadřuje rozpočtové výdaje v roce t a T_t značí rozpočtové příjmy v roce t . Z první části pravé strany rovnice ($r B_{t-1}$) můžeme vyčíst, že součástí rozpočtového deficitu jsou i úrokové platby z existujícího dluhu. Druhou položku rozpočtových deficitů tvoří klasický rozdíl mezi rozpočtovými výdaji a příjmy, což bývá mnohdy označováno jako primární rozpočtová bilance.

Pokud se snažíme zjistit původ rozpočtových deficitů, je důležité vycházet z rozdělení na deficity cyklické a strukturální. Ovšem v praxi bývá rozlišení těchto dvou složek poměrně složité.

Podle Lajtkepové (2013) vzniká **cyklický deficit**, o kterém často hovoříme jako o pasivním deficitu, na základě exogenních vlivů, které zapříčiní pokles veřejných příjmů či navýšení rozpočtových výdajů. Může docházet i k oběma jevům současně. Exogenní vlivy lze chápat jako ty, které jsou nezávislé na vládních rozhodnutích. Nejčastějším případem těchto vlivů bývá pokles hospodářského cyklu, v rámci kterého nastane pokles daní z příjmů a celkové spotřeby, čímž dojde ke snížení celkových daňových příjmů. Naopak výdajová strana rozpočtu vzroste, protože je nutné zvýšit sociální transfery. Jinými příčinami mohou být mimořádné události (přírodní katastrofy) nebo nákladové šoky. Pasivní schodek rozpočtu není plánovaný či záměrný. Dvořák (2008) dodává, že součástí cyklické složky rozpočtových deficitů bývají i úrokové platby z veřejného dluhu. Pokud nás ovšem zajímá jen fiskální politika vlády, je nutné k hodnocení použít primární deficit.

Dle Nahodila (2009) je **strukturální deficit** očištěn od vlivu hospodářského cyklu a je výsledkem záměrných vládních opatření. Je tedy předem plánovaný a sestavovaný už jako deficitní. Bývá též označován jako aktivní. Strukturální deficit vzniká nejčastěji uplatňováním expanzivní fiskální politiky, kdy se snaží vláda podpořit agregátní poptávku prostřednictvím poklesu daní a zvýšením výdajů. Pokud budou firmy a jiní poplatníci odvádět státu nižší daně, zbyde jim více disponibilních finančních prostředků, které budou moci využít pro zvýšení

investic či soukromou spotřebu. Peková (2002) uvádí, že další možnou příčinou strukturálního deficitu mohou být investice na rozvoj či výstavbu infrastruktury, které jsou poměrně finančně náročné. V těchto případech je preferováno mezigenerační financování výdajů, které rozkládá daňové břemeno mezi generace do delšího časového horizontu. Jak uvádí Dvořák (2008), za nejčastější příčinu aktivního deficitu bývá označován vládní populismus. Podstata vládního populismu tkví ve zvyšování výdajů a snižování daní v předvolebním období za účelem ovlivnit rozhodnutí voličů, jaké politické straně dát u voleb hlas. Tato příčina není typem ekonomického rozhodnutí, nýbrž politického. Problematika vládního populismu spadá do specifické části fiskální teorie, jež se nazývá politický cyklus. Ten bude podrobněji rozebrán v příští kapitole, jelikož je předmětem této diplomové práce.

Při posuzování rozpočtových deficitů je taktéž důležitý časový pohled. Deficity mohou být krátkodobé nebo dlouhodobé. Lajtkepová (2013) popisuje **krátkodobé deficity** jako ty, které vznikly v průběhu jednoho roku. Tato situace může nastat v případě, kdy dochází k časovému nesouladu mezi výběrem daní a uvolňováním výdajů. **Dlouhodobé deficity** se vytváří opakováním rozpočtových deficitů na konci jednoho roku. Jsou častou záležitostí ve vyspělých zemích. Nejproblematičtější dlouhodobé deficity v rámci Evropské unie mají Řecko, Španělsko, Portugalsko, atd. Z mimoevropských zemí to jsou např. Spojené státy americké.

2.2 Fiskální politika

Dle Ondrčky (1997) je fiskální politika definována jako součást hospodářské politiky, prostřednictvím které vláda ovlivňuje agregátní poptávku a agregátní nabídku s cílem stabilizovat základní makroekonomické veličiny. Makroekonomické cíle lze vymezit jako dosažení stabilního hospodářského růstu, vysoké úrovně zaměstnanosti, stability cenové hladiny a stability měnového kurzu.

Mezi dvě základní kategorie nástrojů fiskální politiky řadíme záměrná diskréční opatření a vestavěné stabilizátory, jak uvádějí Hamerníková a Maaytová (2010). **Vestavěné stabilizátory**, často označované jako automatické stabilizátory, reagují na cyklické výkyvy hospodářství. V době ekonomického propadu podporují růst agregátní poptávky a v době hospodářského boomu zpomalují agregátní poptávku. Vestavěné stabilizátory mají dlouhodobý charakter a působí samostatně. Za typická opatření automatických stabilizátorů se považují progresivní daň či podpora v nezaměstnanosti. Naproti tomu **diskréční opatření** jsou záměrná a jednorázová rozhodnutí vlády, která jsou založena na podpoře rovnovážného ekonomického růstu. Často k nim dochází na základě změn

ny zákonů, a proto jsou typická svým časovým zpožděním. Jako příklad zde můžeme uvést změnu výše či struktury vládních výdajů, změnu v daňových sazbách a sazbách sociálního pojištění, nebo může vláda měnit samotné položky slev a úlev na daních.

Dle Pekové (2002) praktikuje vláda fiskální politiku dvěma způsoby. Bud realizuje **expanzivní fiskální politiku**, nebo provádí **restriktivní fiskální politiku**. V prvním případě se jedná o navýšení vládních výdajů a snížení vládních příjmů prostřednictvím poklesu daňových sazeb, čímž vláda podpoří ekonomický růst a sníží nezaměstnanost. Restriktivní fiskální politika má naopak za úkol snížit agregátní poptávku, a tím i zpomalit hospodářský růst, čehož dosáhne pomocí růstu daňových sazeb a poklesu vládních výdajů.

Podle Dvořáka (2004) bývá často fiskální politikou označována i rozpočtová politika, ale zaměňování názvů politik je zcela mylné. **Rozpočtová politika**, v anglickém jazyce nazývaná jako budgetary policy, má za cíl zabezpečit finanční zdroje k financování veřejných výdajů a zároveň určit, k čemu budou finanční prostředky použity. To znamená, že se rozpočtová politika zabývá rozdělením veřejných příjmů a veřejných výdajů. Zodpovědnost za rozpočtovou politiku náleží ministerstvu financí, kdežto fiskální politika je v rukou vlády. V případě rozpočtové politiky by měla být prioritou vyrovnanost rozpočtu, u fiskální politiky tomu tak být nemusí.

2.3 Důsledky rozpočtového deficitu

Jak pojednává Lajtkepová (2013), důsledky rozpočtového deficitu se dělí do dvou skupin na rozpočtové (finanční) a na fiskální (makroekonomické).

Finanční důsledky rozpočtového deficitu nemusí být pouze negativní. Pokud se týkají krátkého časového období, lze je považovat za pozitivní, protože zjemňují vládní rozpočtové omezení ve smyslu uvolnění vazby výdajů na objem příjmů. Umožní tak změkčit negativní vliv šoku, který může během rozpočtového období vzniknout, na druhou stranu rozpočtu. Příjmové šoky jsou např. daňové reformy, kdy nemusí nastat škrty ve veřejných výdajích. Přírodní katastrofy jsou typické pro výdajové šoky, kdy je možné rozložit daňové břemeno do delšího časového horizontu. Jedná-li se však o dlouhodobé deficity, pak jsou finanční důsledky negativní, které je potřeba něčím krýt. V případě dluhového krytí roste úroková zátěž a zvyšuje se objem výdajů.

Postoje ekonomů k **makroekonomickým důsledkům** rozpočtových deficitů se poněkud liší. Někteří jsou zastánci pozitivních důsledků, jiní negativních. Rozdílné názory se odvíjí od jednotlivých proudů ekonomické teorie. Zastánci neoklasického proudu (liberálové) hodnotí makroekonomické důsledky nega-

tivně, a proto odmítají rozpočtové deficity. Naproti tomu keynesiánci vidí fiskální důsledky jako pozitivní, a za určitých podmínek deficity doporučují. Z dlouhodobého hlediska ovšem vyžadují vyrovnané rozpočty. Jednotlivé názory na makroekonomické důsledky rozpočtových deficitů podrobně popisuje např. Dvořák (2008).

2.4 Financování rozpočtových deficitů

Jak uvádí Dvořák (2008), existuje několik způsobů financování rozpočtových deficitů:

- zvýšení daní,
- dluhové krytí,
- monetární expanze,
- krytí z výnosu prodej aktiv.

První uvedený způsob financování dle Hamerníkové a Maaytové (2010) není pro voliče moc populární. Růstem veřejných příjmů je totiž omezena spotřeba domácností i firemních investic, což by se projevilo ve zpomalení tempa růstu HDP, potažmo v jeho poklesu. V případě volby tohoto druhu financování rozpočtových deficitů by politikům u dalších voleb hrozil volební propad, a proto se mu vlády spíše vyhýbají. Tento typ je spíše jen teoretický.

Dluhové krytí Dvořák (2008) popisuje jako převod rozpočtových deficitů do domácího či zahraničního veřejného dluhu. Jde o to, že subjekty jako firmy, fyzické osoby, komerční banky nebo i zahraniční subjekty nakupují státní cenné papíry (dluhopisy). Finanční prostředky, které vláda obdrží za prodej státních dluhopisů, pak využívá k úhradě veřejných výdajů. Stát si tak bere úvěr od soukromého sektoru. I zde dochází k určitému problému, který se nazývá efekt vytěsnění. Domácí subjekty používají k nákupu státních cenných papírů soukromé úspory, které již nebudou moci použít na nákup zboží a služeb, případně na investice. Dluhové krytí je nejčastějším typem financování rozpočtových deficitů nejen v České republice, ale i ve většině vyspělých zemí.

Monetární expanze nastává, když státní cenné papíry nakupuje centrální banka. Zvyšuje tím množství peněz v oběhu neboli monetární bázi. Jelikož při monetizaci dluhu dochází ke zvyšování inflace, bývá tento způsob financování rozpočtového deficitu ve vyspělých zemích zakázán. To samé platí v případě, kdy centrální banka poskytuje vládě přímý úvěr (emisní financování). V České republice je monetární krytí vyloučeno dle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.

Poslední uvedenou možností financování rozpočtových deficitů je použití finančních prostředků z privatizace státního majetku, jak uvádí Lajtkepová

(2013). Jedná se o prodej aktiv ve státním vlastnictví, přičemž tento způsob krytí je sice poměrně rychlý, ale časově omezený.

V této kapitole jsme se krátce zabývali oblastí krátkodobé fiskální nerovnováhy, do které spadá i problematika politického cyklu (vládního populismu), jenž je předmětem této diplomové práce. Nyní se podíváme na politický cyklus blíže a ujasníme si jeho veškerá teoretická východiska.

3 Teoretická východiska politického cyklu

Teoretická východiska politického cyklu jsou založena na znalostech teorie veřejné volby, jejíž koncept byl formulován v polovině 20. století. Abychom lépe pochopili souvislosti diplomové práce, rádi bychom na úvod popsali krátký přehled základních pojmů, se kterými se budeme v práci setkávat.

3.1 Základní pojmy

Teorie veřejné volby

Dle Downse (1998) je teorie veřejné volby či škola veřejné volby mladá vědní disciplína, která začala propojovat dvě oddělené oblasti společenských věd – ekonomii a politologii. Ekonomie tvrdí, že ekonomický člověk sleduje zejména svůj vlastní zájem, kdežto politologie předpokládá, že člověk sleduje veřejný zájem. Johnson (1997) dodává, že základem analýzy politického trhu, podobně jako analýzy soukromého trhu, jsou racionální jednotlivci, kteří sledují vlastní zájmy.

Předmětem zkoumání teorie veřejné volby je rozhodování vlády o alokaci zdrojů a redistribuci příjmů (o daních, výdajích a dalších nástrojích státních zásahů do ekonomiky) ve veřejném sektoru, jak tvrdí Arrow (1963).

Nejvýznamnějšími představiteli této teorie, kteří přispěli k její formulaci, se stali vedle A. Downse a D. B. Johnsona také J. A. Schumpeter, K. J. Arrow, J. M. Buchanan, G. Tullock a další. K jednomu z nejznámějších závěrů teorie veřejné volby právě řadíme existenci Downsova politického cyklu.

Politický trh

Jak uvádí Potůček (2005), při veřejné volbě dochází k vyjednávání mezi jednotlivými subjekty podle určitých pravidel; toto vyjednávání se uskutečňuje v rámci tzv. politického trhu. Ten je chápán jako určitá protiváha trhu zboží, služeb a výrobních faktorů. Na politickém trhu, podobně jako na soukromém trhu, vystupují dva základní subjekty, tj. politici a voliči, přičemž stranu nabídky tvoří politici a stranu poptávky voliči. Dle Johnsona (1997) jsou politické strany firmami politického trhu a politici jsou jeho podnikatelé.

Politikové

Dle Pekové (2002) je hlavním cílem politiků, kteří jsou sdruženi v politických stranách, snaha dostat se k moci a udržet si ji co nejdéle. Jde v podstatě o jejich politické přežití – získání maximálního počtu volebních hlasů v dalších volbách. Politici, jakožto zvolení zástupci občanů do volebních orgánů, svým hlasová-

ním rozhodují např. o intenzitě daňového zatížení, o struktuře, velikosti a kvalitě veřejných statků a způsobu jejich financování.

Voliči

Jak uvádí Spěváček (2002), každý volič, který je zároveň i spotřebitelem veřejných statků a daňovým poplatníkem, se snaží o maximalizaci vlastního čistého užitku z voleb. Pokud volič touží po co největším užitku, musí se zamyslet nad dvěma otázkami. První zní, zda má jít vůbec k volbám, a ve druhé se pak musí rozhodnout, jestli bude svým hlasem podporovat současnou vládu či nikoliv. Při tomto rozhodovacím procesu hodnotí volič mnoho faktorů. Jedním z nejdůležitějších je bezpochyby působení vlády na vývoj základních ekonomických veličin (např. míru inflace, míru nezaměstnanosti, ekonomický růst, míru zdanění, atd.). Tyto změny v makroekonomických agregátech se vztahují k voliči samotnému, který tak egoisticky sleduje, co mu předchozí vláda přinesla a co víc by mu mohla dát proměna vlády. Není to pouze ekonomický vývoj, dle kterého se dá rozhodovat o zvolených politických stranách. Velký vliv pro udávání svých voličských preferencí mají i skandály politiků. Tento typ voliče se nazývá racionální, protože při volbě preferované strany zvažuje veškeré dostupné informace.

Může zde ale dojít k základnímu problému, jak uvádí Kubátová (2011), který se nazývá fiskální iluze voličů. Jde o to, že velká část voličů vnímá při svém rozhodování, které politické straně dát hlas, pouze krátkodobé užítky z vyšších vládních výdajů a nižších daní. Tito neracionální voliči si neuvědomují dlouhodobé efekty vládních opatření, a jaký to může způsobit náklad pro politiku. Fiskální iluze je zde způsobena nedokonalými informacemi, na základě kterých se volič rozhoduje o aktivitách veřejného sektoru. Krátkozrací voliči tedy podceňují budoucí daňové břemeno, které plyne z jimi preferovaných vládních výdajů. Vlády pak provádí takové politiky, které v důsledku zvýšení výdajů bez zvýšení daní nebo snížení daní bez snížení výdajů vedou k vysokým deficitům. Tím si zajistí svou šanci na znovuzvolení, aniž by za svá jednání byly přiměřeně trestány.

Politický cyklus

Politický cyklus budeme v diplomové práci chápat jako nadřazený (obecný) pojem pro politicko-rozpočtový cyklus a politicko-ekonomický cyklus, jejichž vymezení je uvedeno níže.

Politicko-rozpočtový cyklus je dle Doležalové (2010) definován jako opakované cílené zneužití fiskální politiky vládou za účelem jejího znovuzvolení.

Zneužití fiskální politiky se může projevit nárůstem veřejných výdajů, poklesem daní a následným prohloubením rozpočtových deficitů.

Peková (2002) dodává, že z praktického hlediska se jedná o skutečnost, kdy po volbách vítězná politická strana (koalice) obvykle přijímá nepopulární opatření. Jako příklad zde můžeme uvést škrty v sociálních výdajích nebo zvýšení některých daní. S blížícím se termínem dalších voleb se politické strany snaží získat více voličů a udržet si tím své pozice, ne-li získat volební prvenství. Přijímají populární ekonomická opatření, která jsou však krátkodobá. Aby nalákaly voliče na svou stranu, musejí uzpůsobovat volební programy, do kterých vyjadřují své ekonomické sliby. Jedná se převážně o snížení daní, zvýšení sociálních výdajů a výdajů na veřejný sektor.

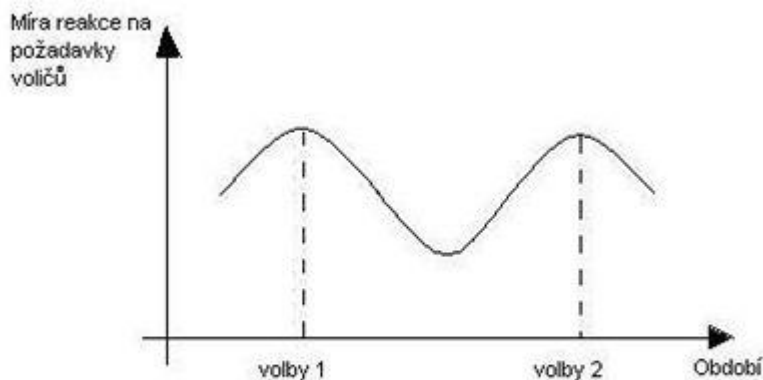
Naproti tomu **politicko-ekonomický cyklus**, jak uvádí Janků (2013), předpokládá skutečné dopady fiskální manipulace na makroekonomické veličiny. V souhrnu to znamená načasování nejvýhodnější makroekonomické politiky (zajištění ekonomického růstu, maximální zaměstnanosti) do období voleb. Politicko-ekonomický cyklus bude podrobněji specifikován v následující kapitole.

3.2 Politicko-ekonomický cyklus

Pojem politicko-ekonomický cyklus (PEC) Downs (1957) definuje jako jeden z možných případů „government failure“ neboli vládní selhání. Žák (2001) dodává, že samotný termín selhání vlády je poměrně mladý a objevuje se v ekonomii až s příchodem teorie veřejné volby, která vznikla v období neoklasické „renezance“. Jednak je stavěn do protikladu k „market failure“ – selhání trhu a jednak je chápán jako součást vyhledávání renty (rent-seeking behaviour). Vládnutí se dá považovat za profesi jako každou jinou, tudíž lidé zaměstnaní v politice hledají také především vlastní prospěch. Znamená to, že politici podřizují svá jednání, aby maximalizovali svůj užitek.

Politicko-ekonomický cyklus Downs graficky znázorňuje pomocí modelu, který je prezentován níže.

Obr. 1 Downsův model politického cyklu

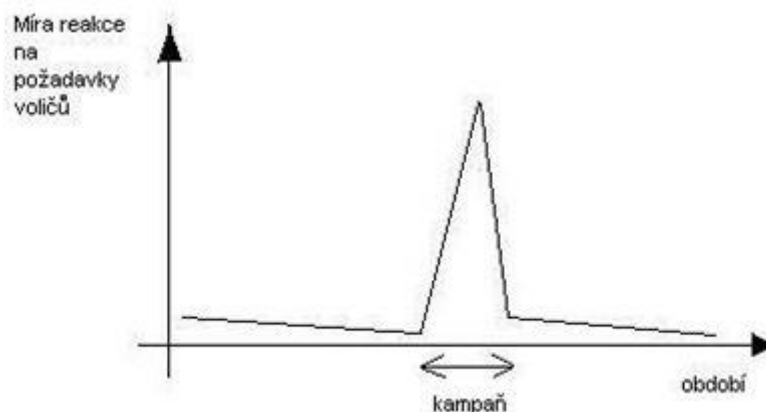

Zdroj: Downs (1957)

Na obr. 1 vidíme průběh politického cyklu, který je také často označován volebním cyklem. V rámci České republiky popisuje dle Slaného (2003) osa x čtyřleté volební období PEC, jež začíná a končí v období voleb do PS PČR. Osa y vykresluje míru reakce politika na požadavky voličů. Z obrázku je patrné, že k vrcholu dochází v době voleb, zatímco dno je v polovině volebního cyklu. To znamená, že v období před volbami roste reakce politiků na požadavky voličů prostřednictvím populárních opatření, ovšem v období po volbách dochází k opaku. Nejméně tedy reagují politici na tužby voličů ve středu politického cyklu, tj. po dvou letech od posledních voleb.

Dle Uhlíře (2010) existuje extrémní verze Downsova modelu politického cyklu (obr. 2), která je dle něj typická pro české prostředí. Z obrázku je zřejmé, že po většinu období mezi volbami křivka stagnuje okolo nulových hodnot. Pouze v období několika týdnů před volbami, které označujeme volební kampaní, křivka vystřelí strmě vzhůru. To znamená, že zavedení příznivých opatření hospodářské politiky naplánují politici pro voliče jen do doby kampaně.

Obr. 2 Extrémní verze modelu politického cyklu

Zdroj: Uhlíř (2010)

Jak již bylo výše zmíněno, dle Žáka (2001) je pojmem PEC označováno přesvědčení, že vlády jsou schopné manipulovat ekonomikou tak, aby dosáhly svého znovuzvolení. Jde jim o to, aby se pozitivní účinky jejich hospodářské politiky dostavily při výběru další politické reprezentace země. Ovšem podle hypotézy racionálních očekávání by měla být systematická manipulace ekonomikou voliči rozpoznatelná. Nicméně i zde se přes tento fakt objevuje vysvětlení pro výskyt PEC, které tkví v zamlžování informací v podobě asymetrických šoků mezi politiky a voliči. Politici znají své kompetence, ale voliči o nich nevědí. Voliči tudíž disponují menšími informacemi oproti politikům, a tím jsou snadněji ovlivnitelní.

Jak uvádí Spěváček (2002), v tradičních demokraciích (mezi něž řadíme i Českou republiku) můžeme vládu považovat za subjekt, který má na politickém trhu monopolní postavení a má tak výhody v uskutečňování hospodářské politiky oproti opozici. Chová se racionálně ve smyslu maximalizace vlastního užitku a počítá s časovým zpožděním prosazených opatření. Voliči naopak vidí vládu jako zodpovědnou za vývoj ekonomiky a jsou krátkozrací, což znamená, že sledují hospodaření státu pouze těsně před volbami. Optimální politika vlády směřující k opětovnému získání voličských hlasů tak spočívá ve snížení míry nezaměstnanosti před volbami, přičemž z toho plynoucí zvýšená inflace se projeví až po volbách. Po volbách pak vláda zvýší nezaměstnanost, a tím dojde ke snížení inflace ale až v době před volbami. Tato skutečnost se výrazně odchyluje od předpokladu keynesiánské teorie, že přirozeným zájmem vlády je ekonomická stabilita.

Žák (2001) uvádějí, že mnoho ekonomů se od konce 70. let (dá se říci až dodnes) zabývalo tvorbou modelů politicko-ekonomických cyklů a testováním

procesů PEC v konkrétních hospodářských a politických podmínkách. Ve většině modelů je používán substituční vztah mezi nezaměstnaností a inflací, který je popsán Phillipsovou křivkou (PC). Dle určitého typu modelu se pak používá krátkodobá či dlouhodobá PC. O této problematice bude pojednáno později.

V následujících dvou sekcích se zaměříme nejprve na základní předpoklady a východiska modelů PEC, a poté budou charakterizovány jednotlivé typy modelů, které byly publikovány Alesinou a Roubinim (1990).

3.2.1 Základní podmínky pro modelování politicko-ekonomického cyklu

Pro určení modelů PEC je důležitá existence dvou základních subjektů politického trhu, a to politiků a voličů.

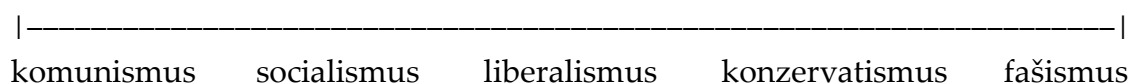
Dle Heywooda (2008) jsou v dnešním moderním světě politické strany brány jako samozřejmost a setkáváme se s nimi téměř všude (s výjimkou zemí s vojenskými režimy). Ovšem není to až v tak dávné minulosti, kdy se začaly používat k získávání vládní moci. Tento přelom se datuje k počátku 19. století. Dají se považovat za hlavní organizační princip moderní politiky a jsou důležité z hlediska souvislosti mezi státem a občanskou společností, mezi vládními institucemi a skupinami a zájmy ve společnosti. Strany mohou být autoritářské nebo demokratické, o moc mohou usilovat volbami nebo revolucí, mohou vyznávat ideologii levicovou nebo pravicovou. My se nejprve zaměříme na klasifikaci politických stran dle ideologické orientace a později se budeme věnovat rozdělení stran podle jejich chování, což bude podstatné pro modely PEC.

Heywood (2005) uvádí, že se strany dle politických idejí a ideologií člení na levicové strany a strany označované za pravicové. Tomuto rozlišení se říká pravolevé politické spektrum. Vzniklo za dob francouzské revoluce podle toho, jak se v roce 1789 rozesadily jednotlivé skupiny na prvním zasedání francouzských Generálních stavů (aristokraté – zástupci šlechty vpravo od krále, radikálové – zástupci demokratické části vlevo od krále).

Heywood (2008) řadí mezi levicové strany socialistické a komunistické strany, které prosazují zájem o změnu. Míjíme tím celkovou ekonomickou transformaci nebo určitou formu sociální reformy. Levicové názory upřednostňují státní zásahy, kolektivismus, sociální odpovědnost státu a rovnost výsledků. Tyto strany nacházejí své příznivce obvykle z řad chudých či nějakým způsobem znevýhodněných lidí. Pravicové strany, a to převážně strany konzervativní či fašistické, preferují liberální trh, individualismus, minimální odpovědnost státu a rovnost příležitostí. Mezi jejich přívržence patří zejména podnikatelé.

Na obr. 3 je znázorněno lineární politické spektrum, které zobrazuje shrnutí postojů k ekonomice a k úloze státu. Nazývá se též osa levice – pravice. Hned poté jsou v tab. 1 shrnuty hlubší ideologické a hodnotové rozdíly mezi levicí a pravíci.

Obr. 3 Lineární politické spektrum

Zdroj: Heywood (2008)

Tab. 1 Hodnotové rozdíly mezi levicí a pravíci

levice	pravice
svoboda	autorita
rovnost	hierarchie
bratrství	řád
práva	povinnosti
pokrok	tradice
reforma	reakce
internacionalismus	nacionalismus

Zdroj: Heywood (2008)

Kromě těchto dvou politických směrů existují dle Čerby (2004) ještě tzv. centristické strany (strany středu) a extrémistické strany (fundamentalistické). Jak již název napovídá, centristická strana leží mezi levicí a pravíci. Politici takových stran mají výhodu, která spočívá v uzavření koalice s jakkoli zaměřenou stranou, ať už doprava či doleva. Tyto strany jsou převážně určené pro široké střední vrstvy voličů či dosud nerozhodnuté voliče, popřípadě zklamané působením všech vlád, které se doposud u moci střídaly. Druhý typ zde jmenovaných stran se nachází na okrajích lineárního spektra a usiluje o rozpad volné soutěže politických stran. Jsou založené na striktním dodržování jediné zásady. Tím máme na mysli např. prosazování vlády jediné ideologie, náboženství či rasy. K takovým extrémistickým stranám patří např. strany komunistické, nacionalistické, autonomistické, anarchistické, extrémně ekologické, atd. Představují ve společnosti menšinový názor.

V dnešní době se jeví podle Bobbia (2003) dělení politických stran na levici a pravici jako zavádějící. Často se využívá už jen z hlediska teoretického výkladu rozlišení politických ideologií. Důvodem je stírání ideologických zásad ve snaze získat hlasy při volební soutěži. S tímto problémem souvisí i příklon k novým politickým tématům, ze kterých můžeme jmenovat např. životní pro-

středí, feminismus či práva zvířat. Giddens (1994) v důsledku tohoto kontextu tvrdí, že „konvenční představy o levici a pravici již jsou možná zcela k nepotřebě“.

A nyní můžeme přesunout pozornost k členění politických stran dle jejich chování. Tato typologie rozlišuje strany:

- oportunistické,
- ideologické.

Dle Alesiny a Roubiniho (1990) se oportunistické strany snaží ovlivnit všechny voliče bez ohledu na jejich politickou ideologii. Usilují o maximalizaci své popularity, čímž vytváří zřetelné ekonomické cykly během jednoho volebního období. V praxi to funguje tak, že politici uskutečňují populární opatření před volbami a nepopulární opatření odkládají do doby po volbách.

Naproti tomu ideologické strany se nezaměřují na celou veřejnost, jak tomu bylo u oportunistických stran, ale snaží se zalíbit pouze voličům určité politické orientace. Levicová strana se tak orientuje na voliče, které zajímá více nezaměstnanost a pravicová strana se zabývá pro své voliče nejvíce problémem inflace. Politicko-ekonomický cyklus se v tomto případě nesoustředí jen do jednoho volebního období, nýbrž odráží střídání pravicových a levicových vlád.

Následující tabulka č. 2 je rozdělena do tří sloupců dle různých politických směrů na levici, střed a pravici, a zobrazuje jejich preference pěti ekonomických cílů, kterými jsou cenová stabilita, plná zaměstnanost, spravedlivé rozdělení důchodů, růst ekonomiky a vyrovnaní platební bilance. Každému cíli přiřazuje daný směr jinou váhu od 1 do 12, přičemž číslo 1 znamená největší významnost a číslo 12 naopak nejmenší. Toto schéma zformuloval Kirschen (1964) na základě empirického výzkumu v osmi nejvýznamnějších evropských zemích.

Tab. 2 Preference politických stran ohledně ekonomických cílů

	Levice	Střed	Pravice
1	Plná zaměstnanost	-	Cenová stabilita
2	Spravedlivé rozdělení důchodů	-	-
3	-	Cenová stabilita	-
4	Růst ekonomiky	-	-
5	-	Růst ekonomiky	Vyrovnaná platební bilance
6	-	Plná zaměstnanost	-
7	-	Spravedlivé rozdělení důchodů	-
8	Cenová stabilita	-	Růst ekonomiky
9	-	Vyrovnaná platební bilance	Plná zaměstnanost
10	-	-	-
11	Vyrovnaná platební bilance	-	-
12	-	-	Spravedlivé rozdělení důchodů

Zdroj: Kirschen (1964)

Z tabulky je patrné, že levicové strany dávají největší důraz plné zaměstnanosti a hned potom spravedlivému rozdělení důchodů. Na přední místa v důležitosti ekonomických cílů staví také růst ekonomiky. Vyrovnané platební bilanci nepřikládají příliš velkou váhu. Naopak pro pravicové strany je nejpodstatnější cenová stabilita, na kterou nedají dopustit. Významná je pro ně i vyrovnaná platební bilance, ale přikládají jí poměrně nižší hodnotu než cenové stabilitě. Spravedlivé rozdělení důchodů řadí až na konec hodnotící škály, což znamená, že je pro pravici poněkud nedůležité. Co se týče centristických stran, žádnému z ekonomických cílů nedávají příliš velký důraz ani naopak příliš malý. Všechny cíle leží uprostřed hodnotící stupnice, přičemž nejdůležitější z nich spatřují v cenové stabilitě, právě jako strany pravicové. Nejméně podstatný cíl je pro ně vyrovnaná platební bilance, stejně tak jako pro levicové strany.

Nyní se můžeme podívat na druhý základní subjekt politického trhu, kterým jsou voliči. Pro ztvárnění modelů politicko-ekonomického cyklu, jak uvádí Spěváček (2002) rozlišujeme voliče:

- racionální,
- neracionální.

Racionální volič je ten, který při svém rozhodování, jaké politické straně dá hlas, zvažuje všechny dostupné informace. Dále také sleduje volební programy stran, tzn. že se nezajímá pouze o jejich minulé chování, ale sleduje i budoucí

záměry stran. Dokáže předvídat vládní opatření a adaptuje se na ně, což právě znamená schopnost vytvářet racionální očekávání. Neracionální volič je naopak ten, který tyto zásady racionálního voliče nedodrží. U racionálního voliče vzniká jedno důležité omezení pro vládnoucí politické strany, a to, že nemohou měnit reálné veličiny (např. zaměstnanost, produkce). Mohou manipulovat pouze s nominálními veličinami, jako jsou transfery a inflace. Vychází to z dlouhodobého pojetí PC, která znázorňuje přirozenou míru nezaměstnanosti.

3.2.2 Modely politicko-ekonomického cyklu

Jak již bylo uvedeno, charakteristika jednotlivých modelů PEC bude provedena pomocí výše uvedených předpokladů. Při formulaci modelů se vychází z Phillipsovy křivky, která z krátkodobého hlediska vyjadřuje kompromis (trade-off) mezi mírou nezaměstnanosti a mírou inflace. Krátkodobá PC se používá pro modely s neracionálními voliči, dlouhodobá PC pro modely s racionálními voliči.

Podle dvou typů politických stran (oportunistické a ideologické) a dvou typů voličů (racionální a neracionální) rozlišujeme čtyři možné kombinace modelů politicko-ekonomického cyklu. Těmi jsou:

- Nordhausův model,
- Hibbsův ideologický model,
- racionální oportunistický model,
- racionální ideologický model.

V tabulce č. 3 je ukázán přehled všech základních modelů PEC s danými předpoklady různých typů stran a voličů.

Tab. 3 Základní modely PEC

	POLITICKÉ STRANY	
VOLIČI	Oportunistické	Ideologické
Racionální	Racionální oportunistický model	Racionální ideologický model
Neracionální	Nordhausův model	Hibbsův model

Zdroj: Spěváček (2002)

Nordhausův model tedy předpokládá oportunistické politické strany a neracionální voliče, jak je z tabulky patrné. Podmínky pro racionální oportunistický a racionální ideologický model vychází již z názvu modelů. Předpoklady pro Hibbsův model jsou ideologické politické strany a neracionální voliči.

Nejprve se zaměříme na charakteristiku modelů PEC s oportunistickými stranami, poté si vysvětlíme modely ideologické.

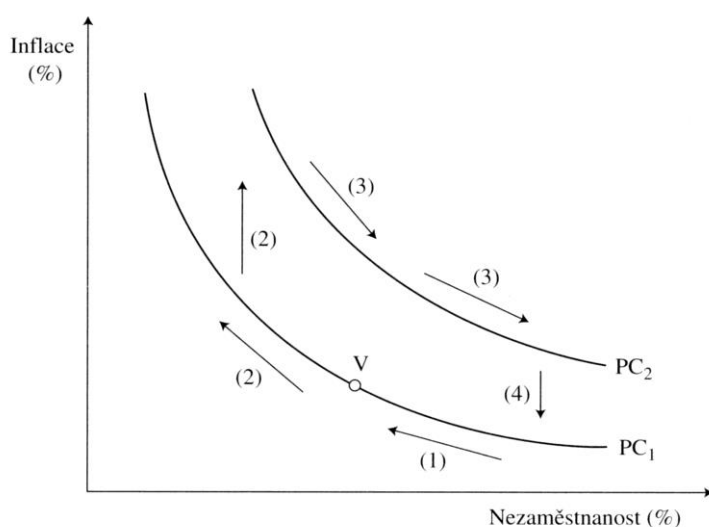
NORDHAUSŮV MODEL

Alesina a Roubini (1990) uvádí, že nejstarší model byl vytvořen Williamem Nordhausem v roce 1975. Pochází z článku o problematice vlivu politiky na ekonomiku, dle kterého se začal používat název „politicko–ekonomický cyklus“. Nordhausův model vychází z podmínky oportunistických stran a neracionálních voličů a lze jej užívat za těchto uvedených předpokladů:

- ekonomika je popsána krátkodobou Phillipsovou křivkou,
- inflační očekávání jsou přizpůsobivá,
- inflace je přímo kontrolována politikou,
- politici jsou oportunističtí,
- voliči hodnotí vládu podle vývoje, nikoliv podle očekávání (retrospektivní uvažování),
- termín voleb je dán.

Z iracionality voličů je zřejmé, že vláda je schopná ovlivnit vývoj jak nominálních veličin, tak reálných ekonomických veličin. V tomto modelu proto může být pohlíženo vedle inflace a nezaměstnanosti i na produkt (inverzní k nezaměstnanosti). Cyklus dle Nordhause (1975) je popisován následovně. Vláda před volbami svou expanzivní politikou vytváří podmínky pro zrychlení hospodářského růstu. V důsledku toho klesne nezaměstnanost a vláda díky tomu získává popularitu a hlasy voličů. Expanze ovšem znamená také zvýšení inflace, které bude muset vláda v období po volbách eliminovat restriktivní politikou. Restrikce sice potlačí inflaci, ale dojde i k nárůstu nezaměstnanosti. Celý cyklus lze shrnout do pravidelného střídání vládní expanze a restrikce a graficky je dle Slaného (2003) znázorněn na obr. 4.

Obr. 4 Nordhausův model

Zdroj: Slaný (2003)

Na obr. 4 označují symboly PC_1 a PC_2 krátkodobé Phillipsovy křivky v období 1 (expanze) a období 2 (restrikce). Termín voleb je zobrazen bodem V. Čísllice 1-4 popisují jednotlivé fáze PEC:

- (1) předvolební expanze a její důsledky v podobě snížení nezaměstnanosti a zvýšení inflace,
- (2) po volbách následuje inflační růst a přechod na vyšší PC kvůli změně inflačního očekávání,
- (3) restrikce k potlačení inflace způsobující růst nezaměstnanosti,
- (4) přechod na původní PC a počátek předvolební expanze.

Nordhausův model, jak uvádí Drazen (2001), ovšem čelil velké kritice, a to ze tří úhlů pohledu. První vychází z tvrzení, že inflace je přímo kontrolována politiky. Jenomže v zemích, které mají nezávislou centrální banku, politici nemohou manipulovat monetární politikou. Drazen (2001) ve své studii ale dokazuje, že se nezávislé centrální banky přizpůsobují tlakům vlády na monetární politiku a zabraňují tak kvůli případnému vlivu kritiky možným změnám v úrokových sazbách. Druhý kritizovaný bod spočívá v naivitě voličů ohledně svých inflačních očekávání a hodnocení činností vlády. Kdyby se totiž voliči chovali racionálně, předpokládali by po předvolební expanzi vysokou nezaměstnanost a inflaci, a proto by oportunistického uchazeče o moc ne zvolili. Třetí bod kritiky se týká malého zájmu o fiskální politiku v rámci PEC. Ten je spíše věnován výše zmiňované monetární politice, ačkoliv transfery v období před volbami hrají také podstatnou roli.

RACIONÁLNÍ OPORTUNISTICKÝ MODEL

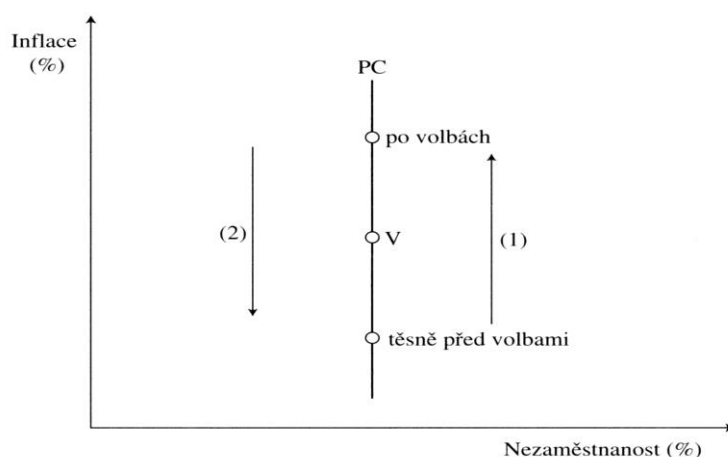
Dle Alesini a Roubiniho (1990) se tímto modelem od roku 1986 zabývali autoři jako Tambellini, Persson, Rogoff a Sibert. Jde spíše o skupinu modelů, jejichž základem jsou oportunistické strany a racionální voliči, což vyplývá ze samotného názvu modelu. Předpoklady pro sestavení modelu jsou následující:

- ekonomika je popsána dlouhodobou Phillipsovou křivkou,
- inflační očekávání jsou racionální,
- inflace je přímo kontrolována politiky,
- politici jsou oportunističtí,
- voliči volí takového kandidáta, od něhož racionálně čekají maximální užitek,
- termín voleb je dán.

Když jsou voliči racionální, vláda nemůže ovlivňovat reálné veličiny. Jediná veličina, která může být měněna v závislosti na volebním cyklu, je tak inflace. Tento případ se týká právě racionálního oportunistického modelu, který na obr. 5 graficky znázornil Slaný (2003). Phillipsova křivka již nemá tvar konvexní křivky (Nordhausův model), nýbrž tvar kolmice k ose x, jakožto dlouhodobá Phillipsova křivka, jež určuje přirozenou míru nezaměstnanosti. Model zobrazuje dvě fáze PEC, přičemž PC značí dlouhodobou Phillipsovu křivku a V termín voleb:

- (1) v období před volbami se provedenou expanzí zvyšuje inflace,
- (2) následně v mezivolebním období dochází restrikcí k poklesu inflace.

Obr. 5 Racionální oportunistický model

Zdroj: Slaný (2003)

Podle Alesiny a Roubiniho (1990) se zde vyskytuje ještě druhý příklad, který předpokládá existenci asymetrie v informovanosti politiků a voličů. Politici využívají svých kompetencí, protože vědí, že voliči jejich kompetence neznají. Kompetence politiků zde Alesina a Roubini definují jako „*schopnost politiků udržet nízkou nezaměstnanost s relativně nízkou úrovní inflace*“. Díky těmto asymetriím se dá model konstruovat stejně jako Nordhausův model, kde dochází ke změnám jak nominálních veličin, tak reálných veličin.

Nyní se podíváme na charakteristiku modelů PEC s ideologickými stranami.

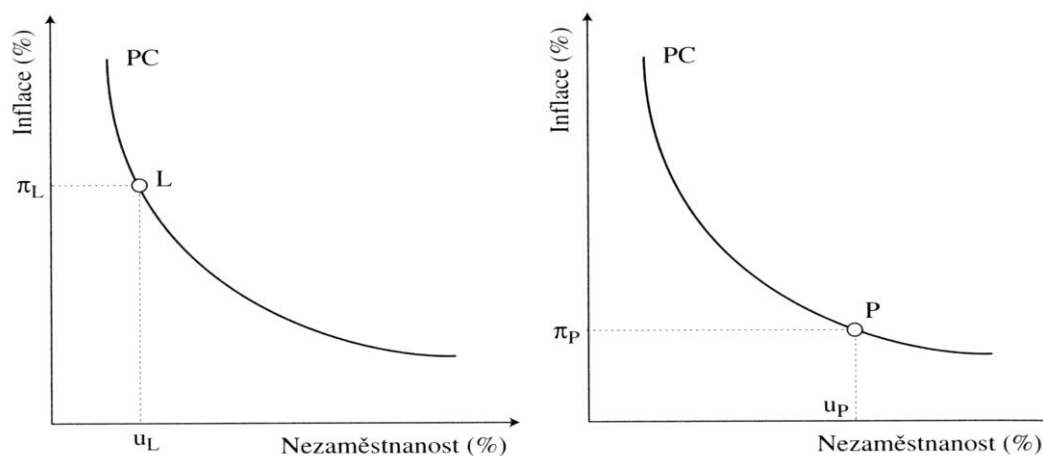
HIBBSŮV IDEOLOGICKÝ MODEL

Model pochází z roku 1977 a byl vytvořen Američany Douglasem a Hibbem Jr., kteří jej v dalších letech několikrát přepracovali, uvádí Alesina a Roubini (1990). Základem modelu jsou ideologické strany a neracionální voliči. S ideologickým rozdělením stran se zde setkáváme poprvé. Strany levicových idejí se zabývají odstraněním nezaměstnanosti. Naopak pravice se zaměřuje na udržení nízké inflace. Jsou zde tedy dvě skupiny politických stran a dvě skupiny voličů s jiným směrem. Pro popis modelu je nutno si nejprve představit výchozí předpoklady:

- ekonomika je popsána krátkodobou Phillipsovou křivkou,
- inflační očekávání jsou přizpůsobivá,
- inflace je přímo kontrolována politiky,
- politici jsou ideologičtí v tom smyslu, že každá strana maximalizuje jiné cíle (např. levice přisuzuje vyšší náklady nezaměstnanosti ve srovnání s inflací než pravice),
- voliči si jsou vědomi ideologických rozdílů stran a dávají přednost té straně, která jim nabízí příznivější politiku,
- termín voleb je dán.

Stejně jako v Nordhausově modelu, i v tomto Hibbsově ideologickém modelu je nutné použít krátkodobou Phillipsovu křivku. Je to z toho důvodu, že voliči tvoří adaptivní očekávání v rámci jejich neracionálního chování. Na obr. 6 vidíme konstrukci Hibbsova ideologického modelu, jak ji znázornil Slaný (2003). PC značí krátkodobou Phillipsovu křivku, L a P vyjadřují stav, který považují levicové, resp. pravicové strany za ideální cíl ekonomiky, π_L a π_P jsou míry inflace dané strany a u_L a u_P označují míru nezaměstnanosti stran určitého ideologického zaměření.

Obr. 6 Hibbsův ideologický model

Zdroj: Slaný (2003)

Levicové strany si volí bod na PC spíše v horní části Phillipsovy křivky (bod L). To znamená, že preferují politiku s nízkou mírou nezaměstnanosti a vyšší mírou inflace. Pravicové strany naopak upřednostňují nízkou míru inflace a jsou ochotni ji kompenzovat vyšší mírou nezaměstnanosti. Proto se bude jejich cílový stav ekonomiky nacházet spíše v dolní části Phillipsovy křivky (bod P). Strana u vlády se tak snaží permanentně udržovat zvolenou míru inflace i zvolenou míru nezaměstnanosti (tempo růstu) díky sklonu k PC. Na obr. 6 je znázorněn právě efekt střídání levicových a pravicových vlád pohybem po PC. Zde se nemění politická opatření v období před volbami, jak tomu bylo doposud, ale až se změnou vlády.

RACIONÁLNÍ IDEOLOGICKÝ MODEL

Racionální ideologický model je dle Alesiny a Roubiniho (1990) posledním zmiňovaným modelem PEC dle výše popsaného rozlišení, který zde ještě nebyl uveden. Pochází z roku 1987 a byl poprvé zveřejněn Alesinou. Stejně jako u Hibbsova modelu je tady použit předpoklad ideologických stran. Liší se tedy pouze ve způsobu chování voličů. Jak už sám název napovídá, voliči se v uváděném modelu chovají racionálně.

Model bude fungovat za těchto předpokladů:

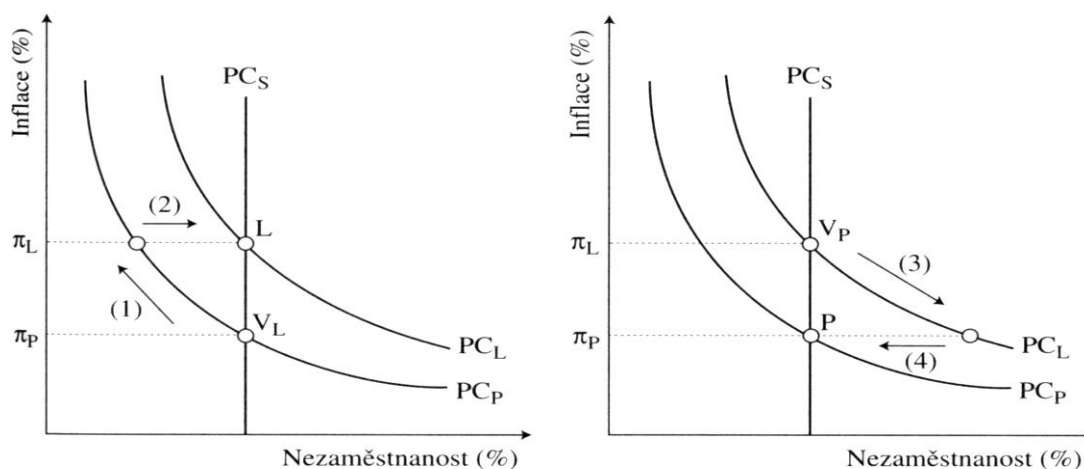
- ekonomika je popsána dlouhodobou Phillipsovou křivkou,
- inflační očekávání jsou racionální,
- inflace je přímo kontrolována politiky,
- politici jsou ideologičtí ve smyslu, že každá strana maximalizuje jiné cíle,
- voliči si jsou vědomi ideologických rozdílů stran a dávají přednost té straně, která jim nabízí příznivější politiku,

- termín voleb je dán.

Vzhledem k racionálnímu chování voličů používáme v modelu dlouhodobou PC, která je kolmicí k ose x. Politické strany se snaží dodržovat své volební programy, ve kterých zveřejňují své cíle ohledně míry nezaměstnanosti (míry růstu) a z toho plynoucí míry inflace. Na začátku volebního období tak dojde ke změně reálných veličin, ale v důsledku racionality voličů jsou to pouze krátkodobé výkyvy, které mají tendenci se vrátit zpět na přirozenou míru. Tyto dočasné výkyvy reálných veličin jsou dle Slaného (2003) znázorněny na obr. 7, kde $V_{L,P}$ značí termín voleb, PC_S je skutečná dlouhodobá Phillipsova křivka, která leží na přirozené míře nezaměstnanosti, $PC_{L,P}$ jsou krátkodobé Phillipsovy křivky při konstantní, očekávané inflaci, L a P označují stav ekonomiky na konci volebního období levicové (resp. pravicové) vlády a π_L a π_P znázorňují míru inflace dané politiky. Mechanismus obrázku je popsán ve 4 fázích:

- (1) hospodářská politika levicové vlády před volbami,
- (2) přirozené přizpůsobení,
- (3) hospodářská politika pravicové vlády před volbami,
- (4) přirozené přizpůsobení.

Obr. 7 Racionální ideologický model

Zdroj: Slaný (2003)

Z levého obrázku 7 je patrné, že levicová vláda v období před volbami snižuje míru nezaměstnanosti na úroveň pod přirozenou míru, a tím zároveň zvyšuje míru inflace (bod 1). Vzhledem k racionalitě voličů jsou změny v reálných veličinách pouze krátkodobé, v období po volbách se vrací zpět na úroveň, kde se nachází přirozená míra nezaměstnanosti. Ovšem inflace zůstane na stejné pozici (bod 2). Zjednodušeně se dá říci, že za vlády levice a v případě racionali-

ty voličů, dojde z hlediska delšího období pouze k růstu inflace beze změny výše nezaměstnanosti. Pokud je ale před volbami u vlády pravice, situace je odlišná (pravý obrázek 7). V předvolebním období pravice prosazuje snížení míry inflace a je za to ochotná akceptovat vyšší míru nezaměstnanosti, která vzroste až nad úroveň přirozené míry (bod 3). Tento výkyv reálných veličin je však v důsledku racionálního chování voličů jen krátkodobý. Proto v povolebním období musí dojít k návratu nezaměstnanosti na svou přirozenou míru (bod 4). Z dlouhodobého hlediska v podstatě dojde pouze ke snížení inflace beze změny míry nezaměstnanosti.

Drazen (2006) také dodává, že v první části volebního období (obr. 7 – bod 1,3) jsou inflační očekávání chybná z důvodu neznámých výsledků voleb, a tak dojde k výkyvům reálných veličin. V druhé části volebního období (obr. 7 – bod 2,4) panuje již volební jistota, díky které dojde k adaptaci inflačních očekávání skutečné inflaci.

3.2.3 Empirické studie politických cyklů

Alesina, Roubini

Testováním modelů původního politicko-ekonomického cyklu se nejvíce zabývali autoři Alesina a Roubini (1990). Tito dva ekonomové právě zkoumali politicko-ekonomický cyklus na nejstarším modelu PEC (Nordhausův model) s použitím proměnných reálného HDP, nezaměstnanosti a inflace v období let 1960 - 1987. Svá pozorování zaměřili na země OECD². Jejich výsledky potvrdily v některých zemích zvýšení inflace v období po volbách, jak předpokládá Nordhausův model. Výrazný růst HDP a snížení nezaměstnanosti v předvolebním období ale prokázány nebyly. Dle Drazena (2001) zmínění autoři společně s Cohenem také dokázali, že ve Spojených státech amerických došlo vlivem předvolební expanze k zjevnému povolebnímu růstu inflace pouze do roku 1979. Můžeme se domnívat, že k pozdějšímu zvyšování inflace nedocházelo kvůli změně monetární politiky FEDu³. Empirické ověření výskytu PEC tedy v závěru moc úspěchů nesklidilo, a proto se pozornost přesunula směrem

² Dle OECD (2015) je OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, která vznikla v roce 1961. Jejími členy je 34 ekonomicky nejrozvinutějších států světa, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky. Cílem OECD je podporovat další ekonomický rozvoj, potlačení nezaměstnanosti, napomáhat stabilizaci a rozvoji mezinárodních finančních trhů. Česká republika vstoupila do organizace v roce 1995.

³ Dle Federal Reserve (2015) je FED Federální rezervní systém, který je centrálním bankovním systémem USA.

k fiskální politice. Jednalo se o zkoumání vlivu politicko-rozpočtového cyklu na deficity státních rozpočtů.

Shi, Svensson

Tito dva ekonomové se již začali věnovat výzkumu modelů politicko-rozpočtových cyklů. Shi a Svensson (2002) si ve své studii rozčlenili země do dvou skupin dle ekonomického rozvoje na ekonomicky vyspělé země (27 zemí) a rozvojové země (64 zemí). Na vybraném vzorku 91 států, které testovali na datech z let 1975 – 1995, zjistili, že k politicko-rozpočtovému cyklu dochází převážně v méně rozvinutých zemích, ačkoli zvýšení vládních deficitů ve volebních letech bylo patrné i v ekonomicky vyspělých zemích.

Ke svým závěrům došli pomocí metody GMM (Generalized Method of Moments), která sloužila k odstranění zkreslení, jež vznikala při aplikaci metody OLS (Ordinary Least Square). Tato zkreslení byla vytvářena vlivem zařazené proměnné, která se v každé zemi liší a není přímo pozorovatelná. Nazývali ji tzv. country specific effect. Obsahovala v sobě faktory jako kvalita životního prostředí, hustota sítě sociálního zabezpečení, struktura ekonomiky, atd., které působily na deficity státního rozpočtu, ale nebyly součástí ostatních proměnných. Výchozí model měl níže uvedený tvar rovnice:

$$y_{i,t} = \sum_k \gamma_j y_{i,t-j} + \chi' w_{i,t} + \beta_e ELE_{i,t} + \xi_i + \varepsilon_{i,t}, \quad (2)$$

kde $y_{i,t}$ je výstup fiskální politiky v zemi i a v roce t ; $y_{i,t-j}$ znázorňuje zpožděnou závislou proměnnou v čase $t-j$; $w_{i,t}$ značí vektor kontrolních proměnných; $ELE_{i,t}$ reprezentuje umělou politickou proměnnou; ξ_i je tzv. country specific effect a $\varepsilon_{i,t}$ je náhodná chyba. Symboly γ_j , χ' , β_e vyjadřují odhadované regresní koeficienty. Umělá politická proměnná nabývá hodnoty +1 ve volebním roce a 0 ve všech ostatních letech. Jako kontrolní proměnné byly do modelu zvoleny logaritmus reálného HDP na osobu a míra růstu HDP.

Dále také Shi a Svensson (2006) navázali ve svých studiích na Rogoffa a Siberta, kteří na základě tvrzení o tom, že racionální voliči nemají dokonalé informace o kompetentnosti vlád, shledali, že politici toho zneužívají ve svůj prospěch. Snaží se totiž voličům vsugerovat, že snížení daní před volbami značí větší kompetentnost vlády, které tak stačí k úhradě veřejných výdajů menší příjmem z daní. Výrok Rogoffa a Siberta byl uváděnými autory rozšířen o vládní výpůjčky. Ty podle Shi a Svenssona přispějí ke kompetentnosti vlád, protože jejich výši dokáží politici snadno zatajit.

Drazen, Brender

O modifikaci závěrů Shi a Svenssona se zasloužili Drazen a Brender (2005). Ti se soustředili spíše na délku trvání a úroveň demokracie než na ekonomickou vyspělost zemí. 68 zkoumaných zemí s dostupnými daty si rozdělili do dvou kategorií. V jedné jsou země s dlouhou demokratickou historií (32 států) a v druhé jsou státy nové demokracie (36 států), do kterých spadá i Česká republika. Přelom mezi zeměmi s krátkou demokracií a zeměmi s demokratickou tradicí se časuje na konec 70. let minulého století. Analýzu prováděli na panelových datech v rozmezí let 1960-2001. Česká republika v sobě tedy zahrnovala pouze dvoje volby do PS PČR; rok 1996 a předčasné volby 1998.

Autoři vycházeli při modelování proměnných ze stejné rovnice jako Shi a Svensson. Za závislou proměnnou bylo dosazeno saldo státního rozpočtu a zvolené regresory v modelu byly následující: podíl mezinárodního obchodu jako % HDP, logaritmus reálného HDP na osobu, dvě demografické proměnné znázorňující zlomek obyvatel ve věku 15-64 let a 65 let a více a mezeza výstupu počítána jako rozdíl mezi reálným HDP a jeho trendem. Do rovnice byly zařazeny taktéž umělá politická proměnná, tzv. country specific effect a zpožděná závislá proměnná.

Z testování modelů politicko-rozpočtového cyklu došli Drazen a Brender k takovým výsledkům, které se daly předem očekávat. U zemí tzv. nové demokracie se cyklus projevil převážně nárůstem veřejných výdajů v předvolebním období. To také mělo následně negativní vliv na rozpočtové deficity, které se vlivem pro voliče příznivých opatření zřetelně navyšovaly. Autoři ve svých odborných článcích zmiňují, že voliči jsou ještě nezkušení ve smyslu předvídaní chování politiků, a proto budou svými hlasy preferovat politické kandidáty, kteří jim nabízejí nižší daně a vyšší sociální výdaje. Působení politiků manipulováním rozpočtových položek může být považováno v případě států s krátkou demokratickou historií za úspěšné. Je ale nutné zde podotknout, že politicko-rozpočtový cyklus existuje u nově demokratických zemí pouze první čtyři volební roky od vzniku demokracie v daném státu a následně se vytrácí.

Naproti tomu země s dlouhou demokratickou historií politicko-rozpočtový cyklus neprokázaly. Drazen má na to jednoduché vysvětlení. Podle jeho názoru jsou voliči v těchto zemích už zkušení a chovají se racionálně. To znamená, že dokážou odhadnout činy politiků a fiskální manipulace na ně neplatí. Jsou si vědomi skutečnosti, že po fiskální expanzi musí následovat prudké snížení veřejných výdajů a patrný nárůst na straně rozpočtových příjmů. Pokud se tedy bude nějaký politický kandidát chovat oportunisticky a maximalizovat svůj zisk cestou fiskální expanze, chytrý volič ho prokoukne a raději dá svůj volební hlas

jinému kandidátovi. Ovšem o jednoznačnosti neexistence politicko-rozpočtového cyklu se zde mluvit nedá. Změna výše veřejných výdajů či zesílení ekonomického růstu před volbami sice nemá žádný vliv na voliče, ale snížení daní je pro mnohé stále velkým lákadlem.

Další podstatný poznatek z Drazenovy studie spočívá v uplatňování fiskální manipulace i přes přítomnost racionálních voličů. Tentokrát jsou politici ale chytřejší a změnu ve veřejných výdajích dokáží pro první pohled zamaskovat. Mohou totiž zvýšit veřejné výdaje u konkrétní skupiny lidí na úkor jiných výdajů, a tím ovlivnit určitou cílenou část voličů. Celkové výdaje a rozpočtové deficity tak zůstanou beze změny, dochází zde pouze k transferům výdajů mezi jednotlivými specifickými oblastmi. Jakmile volič zjistí, že nenastává růst deficitu státního rozpočtu vlivem navýšení jím využívaných veřejných výdajů, jeho volba kandidáta do politické reprezentace státu je zcela zřejmá. Pro výskyt politicko-rozpočtového cyklu je zde potřeba tedy zkoumat samostatnou skladbu veřejných výdajů.

Drazen také dále zmiňuje, že zvýšení veřejných výdajů v předvolebním období nemusí vždy znamenat existenci politicko-rozpočtového cyklu. Taková fiskální expanze může signalizovat v nových demokraciích touhu po jejím udržení. Zvlášť obtížné to je v období, které v těsné blízkosti následuje po transformaci politického systému v demokratický. V tomto případě jsou pak výdaje spatřovány jako potřebné pro zabezpečení demokratického režimu. Nicméně Drazen ještě dodává, že tento fakt bývá zohledněn jen do dvou let po změně systému.

Persson, Tabellini

Dle Perssona a Tabelliniho (1999) spadají výzkumy a poznatky o politických cyklech do nového dynamicky se rozvíjejícího směru současné makroekonomie, který je označován jako nová politická ekonomie. Vznikl splynutím tří samostatně fungujících přístupů – teorie veřejné volby, teorie racionálních očekávání (ekonomie) a teorie racionální volby (politologie).

Persson a Tabellini (2002) prováděli svůj výzkum na 60 demokratických státech, přičemž sledovali převážně příjmovou a výdajovou stránku státních rozpočtů. Potvrdili obecné závěry o tom, že pokles daní v předvolebním období nastává téměř u všech zkoumaných zemí, zatímco nepříznivá opatření fiskální politiky v době po volbách se projevují v testovaných ekonomikách jen zřídka.

I mnoho dalších ekonomů se zabývalo empirickým testováním politicko-ekonomických a politicko-rozpočtových cyklů, přičemž každý zkoumal modely z jiných hledisek. Např. **Alt a Lassen** (2003) se zabírali ve své studii politicko-

rozpočtovým cyklem s ohledem na fiskální transparentnost⁴. Svůj výzkum provedli na 19 vyspělých zemích OECD, které měly již dlouhodobě nastolen demokratický režim. Zjistili, že v zemích, kde se nachází nízká transparentnost veřejných politik, existuje právě i politicko-rozpočtový cyklus.

Klomp a Haan (2012) pro změnu sledovali, zda vládnoucí politici skutečně ovlivňují volby prostřednictvím politického cyklu za účelem lepších výsledků ve volbách. Používali stejný model a stejné proměnné jako v předchozích zmínovaných studiích s jedinou změnou. Všechny vysvětlující proměnné byly do modelu zařazeny již s ročním zpožděním. Na vzorku 65 demokratických zemí v letech 1975-2005 autoři hypotézu dokazují a potvrzují tak ve většině států výskyt politického cyklu i s určitým kladným vlivem právě na podporu vládnoucích stran.

Janků (2013) dále uvádí, že vliv institucionálního nastavení politického systému na politicko-rozpočtový cyklus řešili autoři jako **Persson, Roland a Tabellini**. Skupina autorů jako **Schuknecht, Block, Barreira a Baleiras** se zajímala o skladbu veřejných výdajů, které by zabezpečily pro vládu volební vítězství.

Všichni tito výše uvedení ekonomové, kteří na rozsáhlých panelových datech zkoumali modely politických cyklů, došli ke stejnému závěru. Pokud se v dané zemi prokáže politicko-rozpočtový cyklus, vládní deficity se ve volebních letech prohloubí téměř o 1 procentní bod HDP.

Nejen světoví ekonomové se zabírali empirickým testováním modelů politických cyklů, i mezi českými se nalezne velká část, kterou tato problematika zajímala. My zde budeme jmenovat dvě české autorky článků, které se zasloužily o výsledky politického cyklu v České republice. Jsou to Radka Štiková (2007) a Jitka Doležalová (2010).

Štiková

Štiková (2007) se ve své studii zabývala původními modely politicko-ekonomického cyklu. Zjišťovala, zda termín voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR či změna ideologické orientace vlády má nějaký vliv na vývoj HDP, nezaměstnanosti a inflace, případně jak velký. Empirické testování prováděla jak na oportunistických modelech, tak i na ideologických. Do své analý-

⁴ Transparentnost je měřena několika skutečnostmi – zda se dostávají k lidem zprávy o fiskálním výhledu, případně jakým způsobem; jestli nějaká nezávislá instituce přezkoumává hospodářské výsledky, s nimiž je kalkulován rozpočet; zda jsou ve výhledových zprávách započítávány i nefinanční údaje, atd.

zy zahrnuje čtvrtletní data reálného HDP, nezaměstnanosti a inflace v ČR z období od vzniku České republiky (1993) do roku 2006.

Při testování se Štiková potýkala s několika komplikacemi. Jednou z nich je relativně krátká časová řada, která v sobě zahrnuje pouze čtyři volební roky. Důvodem je krátká historie demokratického státu v ČR. Druhý problém se týká ideologických modelů. Ve sledovaném období došlo pouze k jedné změně hlavní vládnoucí strany, a to v roce 1998. Po volbách v roce 2006 sice také došlo k výměně ideologického zaměření majoritních stran, ale nová vláda získala důvěru až v lednu 2007, proto už tato změna do analýzy zahrnuta nebyla.

Štiková ve své práci postupovala dle tradičního původního přístupu. Svá měření prováděla pomocí postupu Alesiny a Roubiniho (1990). Model lze zapsat autoregresním procesem určitého řádu, do kterého je možné vložit umělou politickou proměnnou. Výchozí model můžeme vidět v následující podobě:

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 y_{t-1} + \alpha_2 y_{t-2} + \dots + \alpha_n y_{t-n} + \beta \text{PDUM}_t + \varepsilon_t, \quad (3)$$

kde y_t reprezentuje časovou řadu jedné z testovaných proměnných a PDUM_t značí umělou politickou proměnnou. Základní model je modelem typu ARMA a tudíž je nutné mít časové řady stacionární. Při použití proměnných HDP a nezaměstnanosti byla u **oportunistických** modelů zvolena hodnota umělé politické proměnné +1 v N obdobích před volbami (včetně volebního čtvrtletí), kde N je 4 až 8 čtvrtletí⁵. V ostatních obdobích je hodnota nulová. V případě testování inflace je politická proměnná nastavena na hodnotu +1 ve 4 obdobích po volbách (včetně volebního čtvrtletí) a v ostatních obdobích je hodnota 0. Jedničkové hodnoty mají své opodstatnění právě kvůli očekávané předvolební fiskální expanzi, která se před volbami projeví v podobě snížení nezaměstnanosti a růstu HDP a v povolebním období v podobě zvýšení inflace. U **racionálních ideologických** modelů je hodnota umělé politické proměnné odlišná v závislosti na změně politické ideologie vládnoucích stran. Vzhledem k faktu, že tyto modely předpokládají pouze dočasný dopad politické ideologie vlády na výši HDP či míru nezaměstnanosti, nabývá při testování umělá politická proměnná hodnoty +1 v N obdobích po změně vlády na pravicovou, -1 v N obdobích po změně vlády na levicovou (počet N čtvrtletí je stejný jako u oportunistického modelu) a nulové hodnoty v případě, kdy při volbách nedojde ke změně hlavní vládnoucí politické strany. U testování inflace dochází vlivem změny politické orientace vlád k permanentním reakcím, a proto bývají zahrnuty jedničkové hodnoty do všech období, kdy vládne daná strana. Pokud je

⁵ Dle svého uvážení, které by se mělo odvíjet od předpokládané rychlosti přizpůsobování v ekonomice.

u moci pravice, bude hodnota politické proměnné +1, v opačném případě na- byde hodnota -1, což znamená, že bude u moci levice. Poslední případ, který může nastat, jsou **ideologické modely, které nezohledňují racionalitu**. Zde se předpokládá stálý dopad změny politické ideologie vlády i na HDP a nezaměstnanost. Proto se při testování PEC používají stejné hodnoty politické proměnné jako ty, které byly uváděny v případě inflace u racionálně ideologického modelu.

Výsledky provedených testů v České republice částečně potvrdily oportunistické modely PEC. V předvolebním období došlo k patrnému ekonomickému růstu a poklesu míry nezaměstnanosti, což je v souladu s předpoklady PEC. Inflace ovšem teoretickému konceptu neodpovídá. Její vývoj se od vzniku České republiky po konec sledovaného období projevoval nepřetržitou klesající tendencí, ať už bylo volební čtvrtletí, čtvrtletí před volbami či povolební čtvrtletí. Naopak ideologické modely potvrzené nebyly. Zde se dá předpokládat, že to bylo z důvodu krátkého působení demokratického režimu, během kterého došlo pouze jednou k výměně politické orientace vlády. Navíc velký vliv pro vyvrácení modelu mělo i přijímání hospodářských opatření, která byla nutností pro zavádění několika potřebných reforem.

Doležalová

Doležalová (2010) si kladla ve své práci za cíl ověřit přítomnost politicko-rozpočtového cyklu v České republice v letech 1995-2007. Dva roky následující po vzniku ČR autorka do studie nezapočítávala, protože docházelo vlivem pádu komunismu k podstatným ekonomickým a politickým změnám, které ovšem nesouvisely s předvolební fiskální manipulací. Stejně jako Štiková, tak i Doležalová se zde potýkala s problémem, který spočíval v délce časové řady. Z optimálního hlediska by bylo vhodné zahrnout do analýzy pět volebních období, ale krátká historie demokratického státu to Doležalové neumožnila.

Autorka ve své práci postupuje dle studií Shi, Svenssona a Brendera, Drazena, kteří kvůli zkreslení způsobeným tzv. country specific effect používali metodu GMM (Generalized Method of Moments). Podle Doležalové však stačí k empirické analýze modelů politicko-rozpočtového cyklu v ČR užít původní metodu nejmenších čtverců (OLS), protože proměnná country specific effect měla své opodstatnění pouze při zkoumání velkého počtu zemí. Výchozí model má níže uvedený tvar rovnice:

$$f_t = \sum_k b_k f_{t-k} + \sum c x_t + d \text{ELEC}_t + \varepsilon_t, \quad (4)$$

kde f_t je cyklicky očištěný vládní deficit v čase t , f_{t-k} znázorňuje zpožděnou vysvětlovanou proměnnou; x_t značí vektor kontrolních proměnných v čase t ;

$ELEC_t$ reprezentuje umělou politickou proměnnou; b_k , c , d vyjadřují odhadované regresní koeficienty. Umělá politická proměnná nabývá hodnoty +1 ve volebním roce a 0 ve všech ostatních letech. Regresní koeficient d u umělé politické proměnné nám pak odhalí statistickou významnost politicko-rozpočtového cyklu.

Doležalová do původního modelu zahrnuje následující proměnné: úroky placené ze státního dluhu v % HDP, počet důchodců ve věku 65 let a více, počet státních zaměstnanců, daňové břemeno uvalené na voliče, podíl výdajů na zdravotnictví na veřejných výdajích, příspěvky státu rodinám s dětmi a podíl kapitálových výdajů na veřejných výdajích. Po několika statistických úpravách došla autorka k těmto výsledkům. Při povolebním zvýšení daňového břemene o 1 procentní bod se sníží strukturální vládní deficit o 13 mld. Kč. Dále potvrdila, že ve volebním roce 2006 byly příjmy státu z DPFO⁶ nižší. Projevil se také fakt, že růst státních příspěvků rodinám s dětmi negativně ovlivňuje cyklicky očištěný vládní deficit. Na závěr lze ještě dodat, že regresní koeficient u umělé politické proměnné vyšel záporný, a proto můžeme souhlasit s existencí politicko-rozpočtového cyklu v ČR. Jeho hodnota nám říká, že ve volebních letech vzrostl deficit o 51 mld. Kč.

Obě autorky se ve svých studiích potýkaly s problémem krátkých časových řad, proto se zde objevuje prostor pro nové studie, které od posledního zmiňovaného článku mohou navíc zahrnovat i další dva volební roky, a to 2010 a 2013.

My se budeme ve své práci zabývat oportunistickými politickými stranami a neracionálními voliči. Dále budeme vycházet z přístupů Shi, Svenssona (2002) a Drazena, Brendera (2005), kteří se zabývali zkoumáním politicko-rozpočtového cyklu. Tento přístup nám lépe zhodnotí vliv politického cyklu na deficity státního rozpočtu. Testování politicko-ekonomického cyklu jsme si nevybrali také z důvodu jednoho základního předpokladu modelů PEC; „inflace je přímo kontrolována politikou“. Problém je v tom, že Česká republika má nezávislou centrální banku a vláda tedy nemůže manipulovat monetární politikou a ovlivňovat výši inflace.

⁶ Daň z příjmů fyzických osob.

4 Politický vývoj v České republice

V této kapitole bude krátce analyzována politická situace v České republice v letech 1993-2013. Poté v následující kapitole bude popsána metodika práce, která bude předcházet samotnému empirickému testování politicko-rozpočtového cyklu v ČR.

Dle ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů vznikla Česká republika 1. ledna 1993 jako demokratický právní stát. Parlament ČR má moc zákonodárnou a dělí se do dvou komor; Poslanecké sněmovny a Senátu. Volby do Poslanecké sněmovny probíhají dle zásad poměrného zastoupení a volby do Senátu se konají na základě většinového systému. Pro náš výzkum je podstatná právě Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Ta se skládá z 200 poslanců, kteří jsou voleni do čtyřletého funkčního období. Poslanci projednávají návrhy zákonů, schvalují návrhy státních rozpočtů, státních závěrečných účtů a programová prohlášení vlád.

Jak uvádí Český statistický úřad (2015a), v České republice proběhlo doposud šest voleb do PSP ČR; 1996, předčasné volby 1998, 2002, 2006, 2010 a předčasné volby 2013.

Nejprve se zaměříme na období let 1992-1996. Dle Českého statistického úřadu (2015a) proběhly první volby v České republice až v roce 1996, ovšem předcházely jim v roce 1992 volby do České národní rady ještě za dob Československa. Uskutečnily se ve dnech 5. a 6. června a volební účast byla 85,08 %. Tehdejší vítěznou stranou se stala **Koalice Občanská demokratická strana a Křesťanskodemokratická strana (ODS-KDS)**, která obdržela ve volbách 29,73 % hlasů a získala 76 mandátů. Dle volebních výsledků uváděných Občanskou demokratickou stranou (2015) tvořily společně s vítěznou stranou vládní koalici také **Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL)** s 15 mandáty a **Občanská demokratická aliance (ODA)** s 14 mandáty. Jak uvádí Vláda České republiky (2015), předsedou vlády byl 2. července 1992 pověřen Václav Klaus, který ve funkci setrval až do 4. července 1996. Dle politických ideologií můžeme zařadit první vládu Václava Klause do pravicově středových. Se vznikem České republiky došlo pouze k transformaci České národní rady na Poslaneckou sněmovnu, přičemž vláda zůstala zachována. Jak je uvedeno v Programovém prohlášení vlády ČR (1992), hlavními cíli první vlády Václava Klause je vyrovnané rozpočtové hospodaření, transformace ekonomiky na tržní, dokončení daňové reformy, privatizace státního vlastnictví a podpora politiky centrální banky, která povede k nízké míře inflace. Vláda také vycházela z předpokladu, že občan je sám zodpovědný za své sociální postavení.

Dle Českého statistického úřadu (2015a) následovaly po skončení čtyřletého volebního období první volby do PS PČR v červnu roku **1996**, kterých se zúčastnilo 76,41 % voličů. Parlamentní volby vyhrála opět ODS v čele s Václavem Klausem, kdy o pouhých 3,18 procentních bodů porazila Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD). Dle Občanské demokratické strany (2015) prezident ČR Václav Havel pověřil předsedu ODS o sestavení menšinové vlády skládající se ze stran **ODS** (68 mandátů), **KDU-ČSL** (18 mandátů) a **ODA** (13 mandátů). Vládní koalice tak získala pouhých 99 mandátů, ale díky toleranci ČSSD včele s Milošem Zemanem jí byla vyslovena důvěra. Jak uvádí Český statistický úřad (2015a), druhá nejpobulárnější strana ČSSD získala v Poslanecké sněmovně 61 mandátů, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) 22 mandátů a Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ) 18 mandátů. Dle Vlády ČR (2015) trvalo funkční období druhé vlády Václava Klause pouze od 4. července 1996 do 2. ledna 1998, vláda byla v duchu pravicově středové ideologie. Jak je uvedeno v Programovém prohlášení vlády ČR (1996), cíle Klausovy vlády zůstávají nezměněny. Patří mezi ně zachování strategie malého sociálního státu, vyrovnaný státní rozpočet, snižování daňových sazeb a pokračování ve státní privatizaci. Dle Vodičky a Cabady (2007) se od roku 1997 ODS potýkala s problémy ohledně jejího financování. Spekulovalo se o úplatcích od firem, které získaly svůj majetek z privatizace. V důsledku těchto machinací odešla část politiků ze strany ODS a vytvořila novou politickou stranu – Unii svobody (US). Nakonec z koalice vystoupila i KDU-ČSL a Václav Klaus na základě těchto událostí podal 30. listopadu 1997 demisi. Poté prezident jmenoval úřednickou vládu⁷ v čele s Josefem Tošovským, který byl guvernérem České národní banky. Vláda byla označována jako prozatímní a měla dovést stát k předčasným volbám do PS PČR. Její funkční období bylo od 2. ledna 1998 do 22. července 1998. Z definice úřednické vlády tak předpokládáme, že vláda Tošovského neměla snahu před volbami ovlivňovat voliče. Politický cyklus v roce 1998 můžeme také vyloučit z důvodu nesplnění podmínky, která říká, že termín voleb je pevně dán.

Jak uvádí Český statistický úřad (2015a), 19. a 20. června **1998** se uskutečnily předčasné volby, po kterých došlo k první výměně politické orientace vládnoucích stran. Volební účast oproti posledním volbám do PS PČR klesla na 74,03 %. Vítěznou stranou se stala **ČSSD**, jejímž předsedou byl Miloš Ze-

⁷ Dle Hasenkopfa (2009) je úřednická vláda „dočasná překlenovací vláda, od které se nečeká žádné zásadní politické rozhodnutí“. Udržuje pouze běžný chod státu do té doby, než je po dalších volbách (zpravidla předčasných) jmenována nová vláda. Říká se jí také nestranická vláda.

man. Získala 74 mandátů do Poslanecké sněmovny, což jí nestačilo k vytvoření většinové vlády. I přes korupční skandály ODS se tato strana umístila na druhé pozici a obdržela 63 mandátů. Další křesla do Poslanecké sněmovny byly rozděleny mezi KSČM (24), KDU-ČSL (20) a US (19). Dle Krejčího (2006) sice pravicové strany disponovaly většinou mandátů, ale kvůli stranickým neshodám mezi svými vůdci nebyly schopné sestavit vládní koalici. V červenci 1998 byla podepsána tzv. opoziční smlouva⁸ mezi stranami ČSSD a ODS, která umožňovala vytvoření menšinové vlády ČSSD v čele s předsedou Milošem Zemanem. V cílech Zemanovy vlády, které jsou popsány v Programovém prohlášení vlády ČR (1998), došlo k zásadnímu převratu ohledně vyrovnanosti státního rozpočtu. Nová vláda již neusiluje o vyrovnaný státní rozpočet, nýbrž o jeho dlouhodobou vyrovnanost. Vláda se zavázala k vytváření nových pracovních příležitostí, k růstu minimální mzdy a usiluje o zvyšování kupní síly důchodců. Dle Vlády ČR (2015) bylo funkční období této vlády klasicky čtyřleté a trvalo od 22. července 1998 do 15. července 2002.

Podle Českého statistického úřadu (2015a) následovaly v roce **2002** další volby do PS PČR, které probíhaly ve dnech 14. a 15. června. Volební účast opět klesla na pouhých 58 %. Prvního místa se stále držela ČSSD a obsadila 70 křesel v Poslanecké sněmovně. Ostatní strany, které si vybojovaly mandát, byly ODS (58), KSČM (41) a koalice KDU-ČSL s Uníí svobody – Demokratickou unií (US-DEU), která získala 31 mandátů. Dle Programového prohlášení vlády ČR (2002) **ČSSD** vytvořila vládní koalici se stranami **KDU-ČSL** a **US-DEU** a společně tak získaly většinu v Poslanecké sněmovně, a to 101 hlasů. Podle politických ideologií řadíme tuto vládu mezi středově levicové. Jak uvádí Vláda ČR (2015), během čtyřletého období se na postu předsedy vlády vystřídali Vladimír Špidla (15. července 2002 – 4. srpna 2004), Stanislav Gross (4. srpna 2004 – 25. dubna 2005) a Jiří Paroubek (25. dubna 2005 – 4. září 2006). Špidlova vláda se snažila o takovou politiku, která povede Českou republiku k úspěšnému vstupu do Evropské unie, vzorem pro sociální politiku se stal evropský sociální model a cílem pro veřejné rozpočty bylo nepřekročit hodnotu jejich salda o více než 5,4 % HDP, jak je psáno v Programovém prohlášení vlády ČR (2002). Jak uvádí ČSSD (2015), po neúspěchu ČSSD ve volbách do Evropského parlamentu Špidla v červenci 2004 rezignoval na svou funkci premiéra. Jak je uvedeno v Programovém prohlášení vlády ČR (2004), Grossova vláda si bere za cíl snižovat schodek státního rozpočtu, usiluje o snížení mandatorních výdajů a záro-

⁸ Jedná se o Smlouvu o vytvoření stabilního politického prostředí v ČR (1998), ve které je uvedeno, že se ODS zavazuje k nevyvolávání hlasování o nedůvěře vládě a na oplátku ji ČSSD podstoupila důležitá místa v kontrolních orgánech Poslanecké sněmovny.

veň se snaží o posílení sociální politiky. Jak uvádí ČSSD (2015), ani Gross se na postu předsedy vlády dlouho neudržel. Kvůli aféře s financováním nákupu bytu podal v dubnu 2005 demisi. Následovala vláda Jiřího Paroubka, která se ve svém Programovém prohlášení vlády ČR (2005) zavazuje plnit cíle předchozích dvou vlád. Mimo jiné se tato vláda snažila o zvyšování životní úrovně a pokles nezaměstnanosti.

Po častém střídání premiérů během volebního období 2002-2006 přišly nové volby do PS PČR, v pořadí už čtvrté. Dle Českého statistického úřadu (2015a) se konaly 2. a 3. června 2006. Voleb se zúčastnilo 64,47 % voličů. Ve vítězství vystřídala pravice levici a největší počet mandátů tak získala ODS (81). Poslanecká křesla obsadila také ČSSD se 74 mandáty, KSČM s 26 mandáty, KDU-ČSL s 13 mandáty a **Strana zelených** (SZ) s 6 mandáty. Jak uvádí ODS (2015), vládní koalice (ODS, KDU-ČSL, SZ) v čele s Mirkem Topolánkem obdržela přesně 100 křesel a dostala se do tzv. patové situace⁹. Ačkoliv Topolánkově vládě nebyla zprvu vyslovena důvěra, na základě ústavního ustanovení v období 4. září 2006 až 9. ledna 2007 vládla. Říkalo se jí první Topolánkova vláda. Druhé vládě Mirka Topolánka již byla vyslovena důvěra a u moci zůstala pouze do 8. května 2009, protože ČSSD vyvolalo hlasování o nedůvěře vládě. Z Programového prohlášení vlády ČR (2007) jsou patrné tyto cíle vlády: snížení schodku státního rozpočtu, zavedení superhrubé mzdy, zrušení některých dávek státní sociální podpory (např. pastelkovné¹⁰), snížení porodného a celkový pokles podílu mandatorních výdajů pod 50 % státního rozpočtu. Dle ODS (2015) byl po demisi druhé Topolánkovy vlády na základě vyslovení nedůvěry tehdejším prezidentem Václavem Klausem jmenován do funkce předsedy vlády Jan Fischer. Jak uvádí Vláda ČR (2015), vláda Fischera byla označována jako úřednická a své trvání měla do 13. července 2010, kdy ji po volbách vystřídala nová vláda. Dle Programového prohlášení vlády ČR (2009) si Fischerova vláda kladla za cíl snižovat výdaje státního rozpočtu a navrhnout schodek státního rozpočtu maximálně na 170 mld. Kč.

Ani následující volební období se neobešlo bez úřednické vlády. Té ale předcházela vláda vzešlá z voleb 2010. Dle Českého statistického úřadu (2015a) se uskutečnily 28. a 29. května s volební účastí 62,6 %. Ve volbách zvítězila ČSSD se ziskem 56 mandátů, ODS obdržela 53 mandátů a KSČM 26 mandátů. Do sněmovny se také dostaly dvě nové strany, TOP 09 s počtem 41 mandátů a Věci veřejné (VV) s 24 mandáty. Jak uvádí ODS (2015), ačkoliv ČSSD vyhrála volby, nedokázala s žádnou stranou vytvořit vládní koalici. Funkci tak převzal

⁹ 100 mandátů pro pravici a 100 mandátů pro levici.

¹⁰ Příspěvek na školní pomůcky pro žáky prvních tříd.

předseda **ODS** Petr Nečas a vytvořil společně s **TOP 09** a **VV** vládní koalici, která je označována za pravicovou. Cílem Nečasovy vlády bylo zastavit rostoucí veřejný dluh, vypracovat reformu důchodového systému, snižování výdajů státního rozpočtu, zvýšení efektivity zdravotnického systému a jiné, jež jsou uvedeny v Programovém prohlášení vlády ČR (2010). Podle Vlády ČR (2015) trvalo funkční období Nečasovy vlády od 13. července 2010 do 10. července 2013. V důsledku tzv. kauzy Nagyová, kterou jsme zmiňovali již v úvodu práce, podal Nečas demisi a prezident Miloš Zeman byl nucen jmenovat novou vládu, úřednickou. Úřednické vládě v čele s Jiřím Rusnokem ovšem nebyla vyslovena důvěra, a tak dle Vlády ČR (2015) vládl v demisi do 29. ledna 2014, než se uskutečnily předčasné volby. Dle Programového prohlášení vlády ČR (2013) je pro Rusnokovu vládu nejdůležitějším cílem boj proti nezaměstnanosti. Dále se vláda zavázala zvýšit minimální mzdy, udržovat kvalitu zdravotnictví a podporovat rozvoj dopravní infrastruktury.

Jak uvádí Český statistický úřad (2015a), dosud poslední volby do PS PČR, které proběhly 25. a 26. října **2013**, měly charakter předčasných voleb. Volební účast opět poklesla a činila pouhých 59,48 % voličů. Největší počet mandátů získala opět ČSSD (50) a stala se tak vítěznou stranou. Do sněmovny se také probojovala KSČM s počtem 33 mandátů, TOP 09 s počtem 26 mandátů, ODS s počtem 16 mandátů a KDU-ČSL s počtem 14 mandátů. Také dvě nové politické strany dokázaly získat křesla do Poslanecké sněmovny. ANO 2011 se dokonce umístilo na druhém místě a získalo 47 mandátů. Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (Úsvit) obsadil 14 křesel. Dle Programového prohlášení vlády (2014) byl předseda ČSSD Bohuslav Sobotka pověřen sestavením vlády a společně s **ANO 2011** a **KDU-ČSL** uzavřel koalici. Jak uvádí Vláda ČR (2015), Sobotkova vláda je označována jako středově levicová a funkční období započala 29. ledna 2014. Zároveň je současnou vládou České republiky. Mezi hlavními cíli Sobotkovy vlády, které jsou uvedeny v Programovém prohlášení vlády ČR (2014), je udržet schodek veřejných financí pod 3 % HDP, zlepšení efektivity při výběru daní a cel, novelizace zákona o důchodovém pojištění, zvýšení minimální mzdy na 40 % průměrné mzdy, a jiné.

Shrnutí

V níže uvedené tabulce č. 4 je vidět přehled všech vlád České republiky, jejich pravolevé zařazení a s kým tvořily koalici. Modrou barvou jsou vyznačeny vlády, které směřovaly na pravolevé ose spíše doprava a oranžovou barvou jsou vyznačeny vlády spíše levicové. Zelená barva pak znázorňuje úřednické vlády, které jsou bez politické orientace.

Z tabulky je patrné, že český politický systém se vyznačoval velkou politickou nestabilitou. Od vzniku České republiky zde vládly tři úřednické vlády, došlo ke dvěma předčasným volbám (1998, 2013) a za 22 let fungování českého demokratického státu se zde vystříдалo 13 vlád. Na jednu vládu tak připadne funkční období průměrně dlouhé 1,7 let, což není ani ½ zákonem daného čtyřletého volebního období. Můžeme si také všimnout, že v rámci jednoho volebního období se zde vyskytovaly někdy až tři vlády (volební období 2002-2006, 2006-2010). Česká republika zažila doposud šest voleb do PS PČR. Volební účast v jednotlivých letech klesala, v roce 2006 přišlo mírné navýšení a poté docházelo opět k poklesu.

Tab. 4 Přehled vlád ČR

Pořadí vlády	Premiér	Funkční období	Politická ideologie	Vládní koalice	Termín voleb/volební účast
1.	Václav Klaus I.	1.1.1993 – 4.7.1996	Pravicově středová	ODS-KDS, KDU-ČSL, ODA	5.-6.6.1992/85,08 %
2.	Václav Klaus II.	4.7.1996 – 2.1.1998	Pravicově středová	ODS, KDU-ČSL, ODA	31.5.-1.6.1996/76,41 %
3.	Josef Tošovský	2.1.1998 – 22.7.1998	Nestraničná	-	
4.	Miloš Zeman	22.7.1998 – 15.7.2002	Levicová	ČSSD	19.-20.6.1998/74,03 %
5.	Vladimír Špidla	15.7.2002 – 4.8.2004	Středolevicová	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	14.-15.6.2002/58 %
6.	Stanislav Gross	4.8.2004 – 25.4.2005	Středolevicová	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	
7.	Jiří Paroubek	25.4.2005 – 4.9.2006	Středolevicová	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	
8.	Mirek Topolánek I.	4.9.2006 – 9.1.2007	Pravicově středová	ODS, KDU-ČSL, SZ	2.-3.6.2006/64,47 %
9.	Mirek Topolánek II.	9.1.2007 – 8.5.2009	Pravicově středová	ODS, KDU-ČSL, SZ	
10.	Jan Fischer	8.5.2009 – 13.7.2010	Nestraničná	-	
11.	Petr Nečas	13.7.2010 – 10.7.2013	Pravicová	ODS, TOP 09, VV	28.-29.5.2010/62,6 %
12.	Jiří Rusnok	10.7.2013 – 29.1.2014	Nestraničná	-	
13.	Bohuslav Sobotka	29.1.2014 - nyní	Středolevicová	ČSSD, ANO 2011, KDU-ČSL	25.-26.10.2013/59,48 %

Zdroj: Český statistický úřad (2015a), Vláda ČR (2015)

5 Metodika práce

Doposud bylo v práci pojednáno o problematice, která se týkala krátkodobé fiskální nerovnováhy, politických cyklů včetně empirických studií jiných autorů a vývoje politické situace v České republice. Nyní se ve vlastní práci zaměříme na empirické testování vlivu politicko-rozpočtového cyklu na deficit státního rozpočtu v ČR během let 1993-2013 s využitím ekonometrické analýzy časových řad. V této části práce budou popsány pouze obecné modely a teoretické náležitosti, které jsou podstatné pro zpracování praktické části. Konkrétní specifikace veškerých dat a podrobnější informace budou uvedeny až při samotném testování v následující kapitole. Na základě výsledků dosažených ve vlastní práci, které budou komparovány s výsledky empirických studií uváděných v literární rešerši, budou v rámci diskuze vznesena doporučení pro provádění hospodářské politiky v České republice, a to zejména doporučení pro fiskální politiku ČR. Následně budou v závěru práce shrnuty veškeré poznatky.

Při sestavování ekonometrických modelů budeme vycházet jak z metod, které byly publikovány Shi, Svenssonem (2002) a Drazenem, Brenderem (2005), tak z postupů, které byly vyučovány v předmětu Ekonometrie II na Mendelově univerzitě v Brně. K sestavení regresních modelů a následnému empirickému testování bude používán software Gretl, pomocné grafy a výpočty jsou prováděny programem Microsoft Excel.

Veškerá použitá **data**, která jsou potřebná pro konstrukci odhadovaných modelů politického cyklu, budou čerpána z portálů Ministerstva financí, Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, České národní banky a nakonec i z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ). Jedná se o následující proměnné: strukturální saldo vládního sektoru jako vysvětlovaná proměnná, reálný HDP na obyvatele, počet obyvatel ve věku 15-64 let, počet obyvatel ve věku 65 let a více, zahraniční obrat, reálný HDP, minimální mzda, daňová kvóta, sociální kvóta, důchodová kvóta a mzda ve školství jako vysvětlující proměnné. Podrobnější specifikace sběru dat, konkrétní charakteristika proměnných, očekávaná znaménka a zdůvodnění aplikace daných proměnných do modelu bude uvedeno až při samotném testování. Všechny proměnné, které budou do modelů zahrnovány, mají charakter sekundárních **ročních časových řad**. Sledované období bude zahrnovat roky **1996-2013**. Data strukturálního salda vládního sektoru jsou dostupná pouze od roku 1996, a proto musela být časová řada z původních 21 pozorování (1993-2013) zkrácena na pouhých 18 pozorování (T=18). Data pro rok 2014 v době psaní diplomové práce ještě nebyla k dispozici.

Proměnné daňová kvóta, sociální kvóta a důchodová kvóta budou v modelech extrahovány od trendové složky, abychom získali cyklickou komponentu časové řady. Dle Plašila (2011) se dá časová řada vyjádřit jako součet cyklické a trendové složky. Vyhlazení časových řad se dosáhne pomocí **Hodrick-Prescottova filtru** (HP filtr), který je založen na minimalizaci odchylek hledaného trendu od skutečných hodnot časových řad, přičemž míra vyhlazení (λ) se odvíjí od její zvolené výše. Jedná se o metodu dekompozice časových řad, která je dle Plašila (2011) v současnosti často využívána. Hampel, Blašková a Střelec (2012) doporučují u HP filtru zvolit pro roční data parametr $\lambda=100$.

V modelu politicko-rozpočtového cyklu nabývá největší důležitosti **umělá politická proměnná** (dummy), která je pro model zásadní. Dle významnosti a regresního koeficientu umělé proměnné se totiž potvrdí či vyvrátí výskyt politicko-rozpočtového cyklu a následně určí, o kolik se navýší strukturální deficit vládního sektoru ve volebním roce. Jak uvádí Shi a Svensson (2002), umělá politická proměnná může nabývat hodnotu 1 buď pouze ve volebním roce, nebo v roce voleb a předcházejícím roku. Očekává se totiž v tomto období prohloubení strukturálního salda vládního sektoru. V ostatních obdobích má dummy proměnná hodnotu 0. Volba jedničkové hodnoty do daných let volebního období závisí na předpokládané rychlosti přizpůsobování vládních opatření a volí se tedy dle vlastního uvážení.

Před samotným sestavením modelů je nutné otestovat, zda veškeré proměnné vykazují **stacionaritu** časových řad. Vzhledem ke stacionaritě vysvětlované proměnné požadujeme stacionaritu časových řad i u vysvětlujících proměnných. Pokud by byly časové řady některých proměnných nestacionární, je potřeba data stacionarizovat. V případě ponechání časových řad nestacionárních by hrozilo riziko falešné (nepravé) regrese a došlo by tak ke zkreslení výsledků. Jak uvádí Hampel, Blašková a Střelec (2012), nejčastějším způsobem pro případnou eliminaci zdánlivé regrese je možnost napravení zavedením **prvních diferencí**, které již budou stacionární. K testování proměnných na přítomnost jednotkového kořene (nestacionarity) budeme používat KPSS test (Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin test). Jak uvádí Arlt (2003), testy stacionarity časových řad se provádějí i pomocí ADF testu (rozšířený Dickey-Fullerův test), ale vzhledem ke krátkým časovým řadám, kterým je doporučován spíše KPSS test, jsme se přiklonili k jeho variantě. Abychom měli úplnou jistotu o stacionárních časových řadách, využijeme gretlem nabízený korelogram reziduí. Ten nám dle grafu autokorelační funkce (ACF) zjistí, zda se jeví časová řada dané proměnné jako stacionární. Pokud je v grafu patrný exponenciální pokles, může se jednat o nestacionaritu. V případě **KPSS testu** je nulová hypotéza na-

stavena na stacionaritě a alternativní hypotéza na nestacionaritě časové řady. Dle t-statistiky pak zamítáme či nezamítáme stacionaritě. Když bude t-statistika větší než kritická hodnota uvedená u 5% hladiny významnosti, nulovou hypotézu zamítáme.

Pro odhady modelů politicko-rozpočtového cyklu bude použita metoda nejmenších čtverců (OLS), která je založena na minimalizaci součtu druhých mocnin chyb nalezeného řešení (tzn. aby součet čtverců odchylek byl nejmenší).

Tvorba modelů politicko-rozpočtového cyklu vychází ze dvou základních výzkumných otázek, které jsou uvedeny v cíli práce. Těmito otázkami jsou:

- a) Existuje v České republice politický cyklus?
- b) Pokud byl politický cyklus prokázán, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS ČR?

Ad a)

Při získání odpovědi na tuto otázku budeme vycházet z modelu, který aplikovali na panelových datech Shi, Svensson (2002) a Drazen, Brender (2005). Tito autoři se sice opírali o metodu GMM, ale dle důvodů, uvedených v literární rešerši u Doležalové (2010), nám postačí metoda OLS.

Odhad modelu A politicko-rozpočtového cyklu pro Českou republiku bude sestaven dle následující rovnice:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \dots + \beta_k X_{kt} + \beta_{k+1} ELEC_t + \varepsilon_t, \text{ kde} \quad (5)$$

Y_t ... pozorování vysvětlované proměnné v čase t ,

X_{kt} ... pozorování vysvětlujících proměnných v čase t , kde k je počet proměnných, které budou do modelu zahrnuty,

$ELEC_t$... umělá politická proměnná v čase t ,

β_0 ... konstanta,

$\beta_1 - \beta_{k+1}$... neznámé regresní parametry,

ε_t ... náhodný chybový člen.

Do modelu budou zařazeny takové proměnné, které byly doposud publikovány v empirických studiích politicko-rozpočtového cyklu. Jako závislá proměnná bude v modelu vystupovat strukturální deficit vládního sektoru, kontrolní proměnné pak budou reálný HDP na obyvatele, dvě demografické proměnné – počet obyvatel ve věku 15-64 let a počet obyvatel ve věku 65 let a více a zahraniční obrat.

Tyto proměnné byly do modelů zařazovány z důvodu rozsáhlého počtu pozorovaných zemí, pro které byly podstatné a měly určitou vypovídací schopnost. Je ale otázkou, zda tuto vypovídací schopnost budou mít i pro samotné země, což snadno zjistíme ze samotného testování. V případě, že se

budou jevit tyto proměnné jako nevhodné pro zjištění vlivu politicko-rozpočtového cyklu v ČR, bude nutné se uchýlit k náhradnímu řešení, které již bude mít své opodstatnění.

Náhradním řešením zde máme na mysli sestavení nového odhadu regresního modelu B politicko-rozpočtového cyklu, který bude vycházet ze stejné rovnice (5) jako v odhadovaném modelu A. Odlišné budou pouze kontrolní proměnné.

Vysvětlovaná proměnná zde bude stejná jako v předchozím odhadovaném modelu, a to strukturální deficit vládního sektoru. Za vysvětlující proměnnou dosadíme absolutní vyjádření reálného HDP.

U prvního odhadovaného modelu A budeme postupovat dle metody sestupného výběru proměnných. My budeme ve vlastní práci testovat s 5% hladinou významnosti (p -hodnota $< 0,05$), což znamená, že všechny testy budou prováděny s 95% koeficientem spolehlivosti. Z modelu budeme postupně odstraňovat ty proměnné, jejichž p -hodnota je nejvyšší, jsou statisticky nevýznamné (nejsou označeny žádným z těchto symbolů ***/**/*) a mají odlišné očekávané znaménko, přičemž ty proměnné, které mají opačné znaménko, odebereme z modelu nejdříve. Dummy proměnnou se pokusíme ponechat v modelu co nejdéle, dokud se nebude jevit jako významná. Výsledný model pak bude takový, který má pouze ekonomicky interpretovatelné (odpovídající předpokládaným znaménkům regresních koeficientů) významné proměnné. Pokud v modelu nebudou žádné takové proměnné, bude nutné přejít k náhradnímu řešení.

Zda se České republiky bude týkat i druhá zmiňovaná otázka, závisí na statistické významnosti a výsledném znaménku regresního koeficientu dummy proměnné. Pak-li, že bude mít tato proměnná záporné znaménko regresního koeficientu a bude statisticky významná, přejdeme k otázce b).

Ad b)

Výskyt politicko-rozpočtového cyklu v ČR nám dává prostor pro namodelování dalšího odhadu regresního modelu C. Zde nás bude zajímat, jakými vládními opatřeními si politici kupují před volbami voliče. Přičemž vycházíme ze skutečnosti, že právě tato opatření mají vliv na deficity státního rozpočtu. Výchozí model pro nás bude mít následující tvar rovnice, který se od předchozí rovnice liší pouze v nezahrnuté umělé politické proměnné a jiných kontrolních proměnných:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \dots + \beta_k X_{kt} + \varepsilon_t, \text{ kde} \quad (6)$$

Y_t ... pozorování vysvětlované proměnné v čase t ,

X_{kt} ... pozorování vysvětlujících proměnných v čase t , kde k je počet proměnných, které budou do modelu zahrnuty,

β_0 ... konstanta,

$\beta_1 - \beta_k$... neznámé regresní parametry,

ε_t ... náhodný chybový člen.

Závislá proměnná zde bude opět strukturální deficit vládního sektoru, za vysvětlující proměnné budou dosazeny minimální mzda, daňová kvóta, sociální kvóta, důchodová kvóta a mzda ve školství. Postup odstraňování nevýznamných proměnných bude totožný s postupem uváděným u prvního modelu A v bodu a).

U výsledných modelů je dále potřebné provést **F-test**, který nám zobrazí, zda je model statisticky významný. Jeho nulová hypotéza udává, že model je statisticky nevýznamný. Pokud bude p-hodnota menší než 0,05, nulovou hypotézu zamítneme.

Aby model splňoval všech sedm základních předpokladů lineárního regresního modelu, které uvádí Hampel, Blašková a Střelec (2012), je dále nutné otestovat, zda má chybový člen nulovou střední hodnotu. Pokud jsou rezidua rovnoměrně rozložená okolo nuly, což poznáme z grafu reziduí, prokáže se **normalita reziduí**. Hodnota **korelačního koeficientu** nám říká, zda jsou vysvětlující proměnné korelované s chybovým členem či nikoliv. Jestliže se čísla v absolutní hodnotě u korelačního koeficientu blíží 0, předpoklad nekorelovaných proměnných s chybovým členem je potvrzen. Při testování **autokorelace** použijeme Durbin-Watsonův test, kde žádoucí hodnota se pohybuje kolem čísla 2, což značí, že se v modelu nevyskytuje sériová korelace. Čísla mohou nabývat hodnot z intervalu $\langle 0;4 \rangle$. Whiteovým testem zjistíme, zda je chybový člen homoskedastický. Nulovou hypotézu o **homoskedasticitě** zamítáme, pokud p-hodnota bude menší než 0,05. **Multikolinearitu** mezi vysvětlujícími proměnnými otestujeme pomocí párového korelačního koeficientu. Pokud jsou koeficienty v absolutních hodnotách větší než 0,8, multikolinearita je potvrzena, což je pro model méně žádoucí. Předpoklad o **normálním rozdělení chybového členu** je možné ověřit dle histogramu či pomocí Chí-kvadrátu testu. Graficky lze poznat normální rozdělení podle skutečnosti, že hodnoty budou v histogramu umístěné souměrně. Pokud bude mít p-hodnota Chí-kvadrát testu hodnotu menší než 0,05, zamítneme nulovou hypotézu o normálním rozdělení reziduí.

Na základě výsledků dosažených testováním budou stanoveny závěry o politicko-rozpočtových cyklech v ČR a následně porovnány s výsledky jiných autorů, které byly uvedeny v literární rešerši.

6 Empirické testování výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice

V této kapitole bude uvedeno samotné testování vlivu politicko-rozpočtového cyklu na deficit státního rozpočtu v letech 1996-2013. V práci budeme postupovat dle metodiky uvedené v předchozí kapitole. Před tím, než uvedeme výsledné modely a výsledky jednotlivých testů, specifikujeme veškeré proměnné, které budou do modelů zahrnovány.

6.1 Existuje v České republice politický cyklus?

Abychom byli schopni odpovědět na tuto otázku, používáme při konstruování regresního modelu takové proměnné, které jsou v dosavadních studiích používány při empirickém testování výskytu politicko-rozpočtového cyklu. Za závislou proměnnou byla doposud vybírána data, která vyjadřovala výši deficitů státních rozpočtů. Naopak za kontrolní proměnné byla dosazována data, která by nějakým způsobem vysvětlovala velikost vysvětlované proměnné. Nejčastěji užívanými daty pro závislou proměnnou tedy byly hodnoty deficitů státního rozpočtu v jednotlivých letech. Jako nezávislé proměnné vystupovaly reálný HDP na obyvatele, počet obyvatel ve věku 15-65 let, počet obyvatel ve věku 65 let a více a zahraniční obrat.

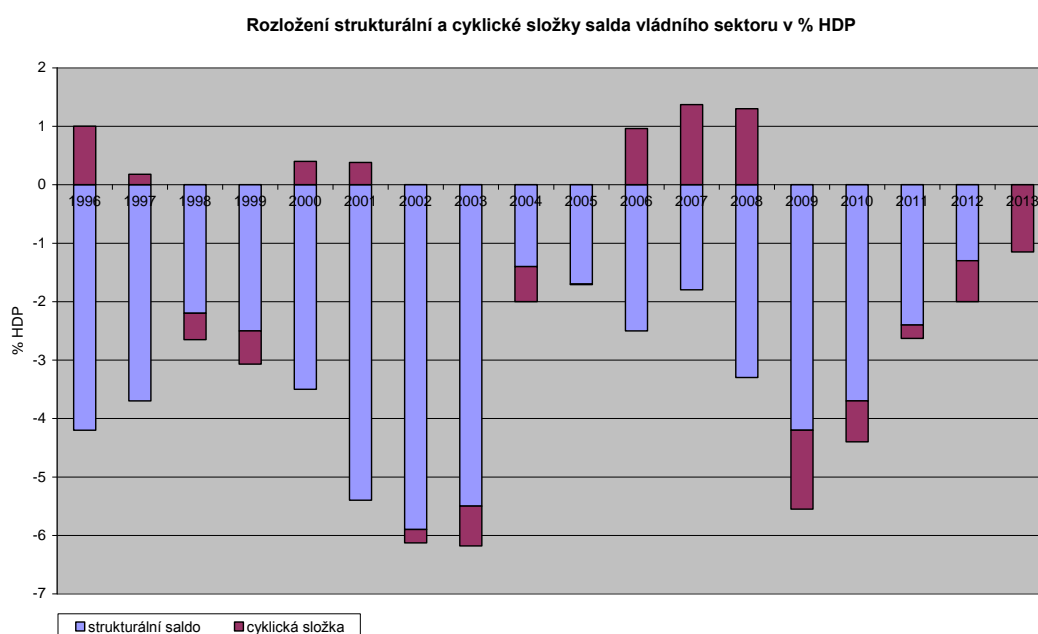
Použitá data A

My si v práci zvolíme za vysvětlovanou proměnnou *strukturální saldo vládního sektoru* (v gretlu značeno jako *saldo*), které nám lépe objasní politicko-rozpočtový cyklus, než kdybychom použili klasický deficit státního rozpočtu. Jde o to, že tato proměnná udává velikost salda státního rozpočtu, která je způsobena hospodářskou politikou vlády. Je totiž očištěna o vliv hospodářského cyklu. To znamená, že je to takové saldo státního rozpočtu, které by vzniklo, kdyby se ekonomika nacházela na úrovni potenciálního produktu. Hodnota strukturálního salda vládního sektoru je uváděna v % běžného HDP a jeho data jsou získána z Makroekonomické predikce (2015). Dle Hagemanna (1999) vychází Ministerstvo financí České republiky (MF ČR) při počítání strukturálního salda vládního sektoru z metody ESA 95, která je navržena Eurostatem. Ta do této proměnné započítává nejen saldo státního rozpočtu, ale i rozpočtů všech státních fondů a neziskových organizací. Metoda v sobě zahrnuje 3 kroky: určení příjmů a výdajů, které reagují na hospodářský cyklus, pomocí Cobb-

Douglasovy produkční funkce zjistit výši potenciálního produktu a identifikace cyklických složek veřejných příjmů a výdajů.

Na níže uvedeném obr. 8 vidíme graf salda vládního sektoru v % HDP. Saldo je rozložena na dvě složky, strukturální a cyklickou. Z grafu je zřejmé, že strukturální saldo bylo od roku 1996 vždy deficitní. Pouze v roce 2013 došlo k jeho vyrovnání. U této složky je dále patrný určitý cyklus s vrcholy v letech 2002, 2006 a 2009. Zmiňované roky jsou roky volební či předvolební, a proto předpokládáme, že se v České republice projevuje politický cyklus. Cyklická složka salda vládního sektoru nabývala jak kladných hodnot, tak záporných. K deficitní cyklické složce salda zpravidla docházelo v době po určité krizi¹¹. Od roku 2009 však zůstala pouze deficitní.

Obr. 8 Rozložení strukturální a cyklické složky salda vládního sektoru v % HDP

Zdroj: Makroekonomická predikce (2015)

První nezávislou proměnnou v odhadovaném modelu bude *reálný HDP na obyvatele* (v gretlu značeno symbolem *hdp_ob_s*), který bude vysvětlovat ekonomickou úroveň České republiky. To znamená, že pokud roste reálný HDP na obyvatele, roste i ekonomická úroveň České republiky. Lidé se mají dobře, jsou ochotni platit daně, stát nemusí vynakládat velké množství peněžních prostředků na sociální výdaje. Tím dochází ke snižování strukturálních deficitů státního rozpočtu, což znamená, že se zvyšují hodnoty strukturálního

¹¹ 1997 – měnová krize, 2001 – propad akciových trhů v USA, 2008 – světová finanční krize

salda vládního sektoru. Reálný HDP na obyvatele bylo vypočítáno pomocí veličiny HDP ve stálých cenách, jehož hodnoty jsme získali prostřednictvím databáze ARAD (2015), a celkového počtu obyvatel ČR získaného z databáze ČSÚ (2015b). Jedná se tedy o podíl reálného HDP na počtu obyvatel ČR. Reálný HDP na obyvatele je uveden v Korunách českých (Kč).

Další dvě proměnné, které zahrneme do odhadovaného modelu, jsou demografického rázu a týkají se počtu obyvatel v určitých skupinách. První skupinou jsou *lidé v produktivním věku 15-64 let* (gretlem značeno jako *rust_ob_15*) a druhou skupinou jsou *důchodci 65 let a více* (v gretlu značeno symbolem *rust_ob_65*). Obě proměnné jsou vyjádřeny jako meziroční růst v %. Data o počtu obyvatel ve věku 15-64 let a 65 let a více jsme získali z databáze ČSÚ (2015b). Předpokládáme, že čím větší bude růst obyvatel v produktivním věku, tím méně bude zatížen sociální systém státu, sníží se státní výdaje, klesne deficit státního rozpočtu a vzrostou hodnoty strukturálního salda vládního sektoru. Naopak čím více vzroste počet důchodců, tím větší výdaje bude muset stát vynaložit na důchody, zvýší se deficit státního rozpočtu a klesnou hodnoty strukturálního salda vládního sektoru.

Čtvrtou kontrolní proměnnou v modelu je *zahraniční obrat* (gretlem značený jako *zahr_obr_hdp*), který je do modelu zahrnut jako indikátor míry otevřenosti země. Předpokládáme, že čím větší bude podíl exportů a importů na HDP (zahraniční obrat), tím se země stává zranitelnější vůči krizím světových ekonomik. Vzhledem ke ztrátě jejich 100% autonomní měnové politiky využívají ke stabilizaci ekonomiky expanzivní fiskální politiku. To může přispívat ke zvyšování deficitů státního rozpočtu, a tím se sníží hodnoty strukturálního salda vládního sektoru. Zahraniční obrat je vypočítán jako podíl sumy dovozů a vývozu v mld. Kč na reálném HDP. Proměnná je tedy uvedena v % reálného HDP. Data dovozu a vývozu byla získána z Bulletinu No 29 (2014).

Poslední proměnná v modelu je umělá *dummy* proměnná (gretlem značená jako *dummy*), která již byla vysvětlena v metodice práce. My si zvolíme jedničkové hodnoty za volební rok a rok předcházející volbám. V ostatních letech budou hodnoty *dummy* proměnné 0. V České republice totiž probíhají volby do PS PČR v měsíci červnu, což by v případě ponechání jedničkové hodnoty pouze ve volebním roce byla velmi krátká doba (5-6 měsíců) na zavedení veškerých populárních opatření. Proto jsme zvolili i rok předcházející volbám. Dále jsme z „jedničkových let“ vynechali roky 1998 a 2013 (včetně roků předcházejících), kdy také probíhaly volby do PS PČR, ale jednalo se o předčasné volby, tudíž nemohla být zavedena populární opatření, jelikož nebyl předem znám termín voleb.

Následující tabulka č. 5 shrnuje veškeré proměnné, které budou použity do odhadovaného modelu, a zobrazuje jejich očekávaná znaménka. V příloze v tabulce č. 9 je uveden souhrn všech použitých dat pro odhadovaný model A, který je uveden v metodice práce.

Tab. 5 Očekávaná znaménka proměnných modelu A

Proměnná	Jednotka	Typ proměnné	Očekávané znaménko
saldo	% HDP	vysvětlovaná	x
hdp_ob_s	Kč	vysvětlující	+
rust_ob_15	%	vysvětlující	+
rust_ob_65	%	vysvětlující	-
zahr_obr_hdp	% HDP	vysvětlující	-
dummy	hodnota	vysvětlující	-

Zdroj: vlastní úprava

Před samotným odhadem modelu A bylo nutné provést test stacionarity pomocí KPSS testu. Závisle proměnná vykazovala stacionaritu časové řady. U proměnných reálný HDP na obyvatele, počet obyvatel ve věku 15-64 let, počet obyvatel ve věku 65 let a více a zahraničního obratu musely být zavedeny první diference proměnných, jelikož se časové řady jeví jako nestacionární. Po zavedení prvních diferencí proměnné již stacionaritu časových řad vykazovaly. V příloze v tabulce 10 jsou zobrazeny výsledky KPSS testu všech proměnných v modelu A.

Odhad modelu A

Nyní můžeme přejít k odhadu regresního modelu politicko-rozpočtového cyklu, který bude vycházet z rovnice (5) uvedené v metodice práce. Odhad je proveden pomocí metody nejmenších čtverců (OLS), přičemž je aplikován sestupný výběr proměnných.

Po odstranění veškerých nevýznamných a ekonomicky neinterpretovatelných proměnných má výsledný tvar odhadované rovnice následující podobu:

$$\text{saldo} = -2,50909 - 1,43377 \text{ dummy} \quad (7)$$

(***) (*)

Ve výsledném modelu A byla významná pouze jedna proměnná, a to umělá politická dummy proměnná. Ostatní vysvětlující proměnné, které byly do původního odhadu modelu zahrnuty, byly statisticky nevýznamné, přičemž regresní koeficienty reálného HDP na obyvatele, počtu obyvatel ve věku 15-64 let a zahraničního obratu se lišily od očekávaných znamének. Výsledný model A lze interpretovat následovně: v letech voleb do PS PČR a roce předcházejícím

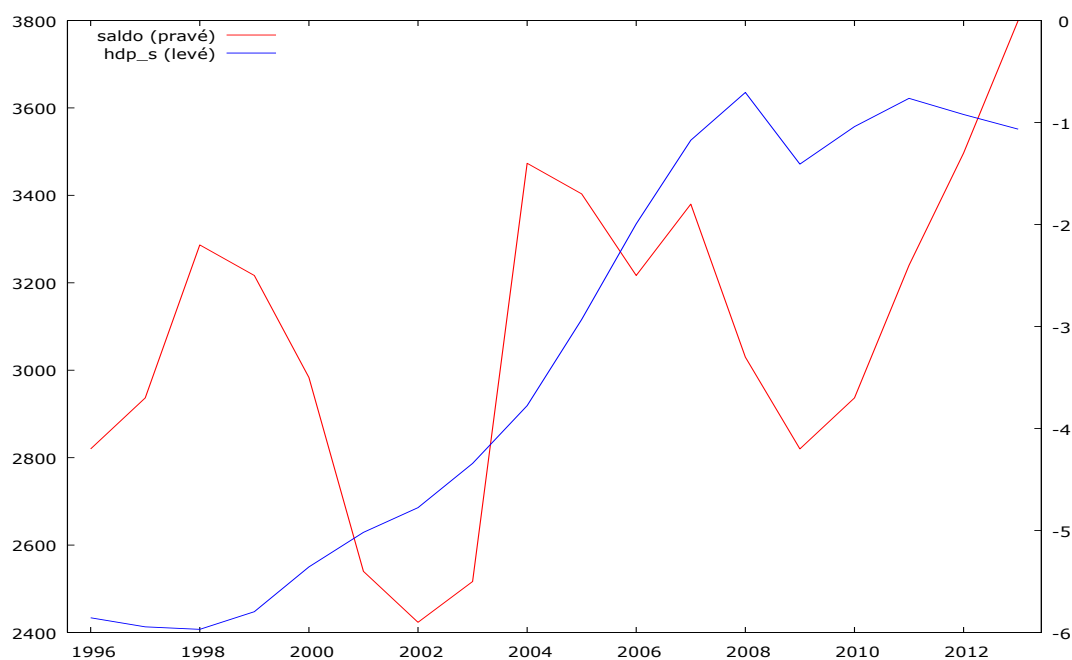
volbám se strukturální saldo vládního sektoru sníží o 1,43 procentního bodu HDP, což znamená, že se o 1,43 procentního bodu HDP navýší strukturální deficit vládního sektoru.

V příloze v obr. 15 je nejprve uveden model A se všemi vysvětlujícími proměnnými, z něhož můžeme vidět, že statisticky významná se jevila pouze konstanta. Poté je v obr. 16 uveden výsledný model A, kde je mimo konstantu významná i dummy proměnná. Ovšem dle F-testu se jeví model jako statisticky nevýznamný, jelikož je jeho p-hodnota větší než 0,05. Poměrně nízký je i koeficient determinace, jehož hodnota je pouhých 0,2, což znamená, že model není vhodně zvolen.

Z těchto důvodů bude nutné přejít k náhradnímu řešení, které bylo v metodice taktéž uvažováno. Vypovídací schopnost u proměnných reálného HDP na obyvatele, počtu obyvatel ve věku 15-64 let, počtu obyvatel ve věku 65 let a více a zahraničního obchodu, které byly publikovány v dosavadních studiích, nebyla prokázána. Můžeme si tuto skutečnost vysvětlit tím, že tyto proměnné byly důležité vzhledem k rozsáhlému počtu zkoumaných zemí. Každý stát se vyznačoval jinou ekonomickou úrovní, měl odlišné demografické složení obyvatel a jinak velký mezinárodní obchod. Proto si v panelových studiích našly tyto kontrolní proměnné své opodstatnění. My se v práci zabýváme pouze jednou zemí, tudíž proměnné, které zohledňují mezinárodní srovnání, nejsou pro náš výzkum vhodné.

Je tedy nutné se zaměřit na jiné proměnné, které by byly schopné vysvětlit variabilitu závislé proměnné. V odhadovaném modelu B přitom ponecháme jako vysvětlovanou proměnnou strukturální saldo vládního sektoru. Při posuzování vypovídací schopnosti proměnných budeme vycházet z níže uvedeného grafu (obr. 9), který nám vykresluje časové řady strukturálního salda vládního sektoru (gretlem značeno jako saldo) a reálného HDP (gretlem značeno jako hdp_s) v letech 1996-2013.

Obr. 9 Vývoj strukturálního salda vládního sektoru v % HDP a reálného HDP v mld. Kč v letech 1996-2013

Zdroj: gretl

V obr. 9 znázorňuje červená křivka strukturální saldo vládního sektoru v % HDP, jehož hodnoty jsou na pravé svislé ose. Modrá křivka vykresluje vývoj reálného HDP v mld. Kč. Jeho hodnoty jsou uvedeny na levé svislé ose.

Ačkoliv je strukturální saldo vládního sektoru očištěno o vliv hospodářského cyklu, a tudíž by se změny reálného HDP neměly projevit ve výši strukturálního salda, je z grafu patrná souvislost. Největší poklesy strukturálního salda nastaly v roce 2002 a 2009. V těchto letech došlo i ke zpomalení růstu HDP v roce 2002 a k poklesu HDP v roce 2009.

Zpomalení růstu HDP v roce 2002 mělo příčinu v teroristických útocích na Světová obchodní centra v New Yorku, ke kterým došlo 11. září 2001. Dle Kahánka (2009) nastal ve Spojených státech amerických velký propad akciových trhů, což bylo počátkem pro hlubokou recesi. Poklesu HDP v roce 2009 předcházela světová finanční krize v roce 2008, která byla důsledkem americké hypoteční krize. Původem této krize bylo prasknutí nemovitostní bubliny v USA. Jak uvádí Kohout (2011), v září 2008 zaznamenaly burzy na celém světě (včetně pražské burzy) hluboký propad. Dle Lojda (2008) má globální pokles akciových trhů dopad na reálnou ekonomiku. Dochází k šíření ekonomického zpomalení převážně v malých otevřených ekonomikách, mezi něž řadíme i Českou republiku, jejíž export v roce 2008 činil 67 % HDP. Největší část české-

ho exportu zaujímají stroje a dopravní prostředky, které jsou považovány za luxusní statky. V době krize ovšem poptávka po tomto zboží klesla. Je tedy zřejmé, že zpomalení české ekonomiky v roce 2002 a pokles HDP v roce 2009 dává vinu výhradně světové recesi.

Jak tato recese ale souvisí s prohloubením strukturálního salda vládního sektoru? V politické ekonomii totiž existují vestavěné (automatické) stabilizátory, které snižují cyklické výkyvy, aniž by o tom rozhodovala vláda. Zajišťují tak dlouhodobý stabilizační efekt pro ekonomiku. Nicméně v období velké krize může vláda rozhodnout o zavedení protikrizových opatření, aby podpořila agregátní poptávku a tím i hospodářský růst. Tato opatření už nebudou součástí vestavěných stabilizátorů, jelikož o nich vláda hlasuje a nejsou automatická, a proto se promítnou do strukturální složky veřejných rozpočtů.

Dle Čevorové, Drotára, Spálovského a Straňáka (2010) je důsledkem světové krize úvěrová strnulost bank, snížená celosvětová poptávka a spotřeba domácích kvůli neochotě bank půjčovat a v neposlední řadě i pokles tržeb podnikového sektoru. Vlády se tak snaží o obnovení růstu HDP a zavádí protikrizová opatření. V České republice došlo v roce 2009 k poklesu sazby pojistného na nemocenské pojištění a státní politiku zaměstnanosti, což pro firmu znamenalo snížení nákladů na zaměstnance, a tím i zachování pracovních pozic. Dále vláda snížila sazby daně z příjmů právnických osob, podporovala malé a střední podniky zvyšováním garancí úvěrů, navyšovala investice do infrastruktury, z čehož mohou těžit stavební firmy a v neposlední řadě navýšila základní kapitál České exportní bance.

Tyto veškeré uvedené poznatky o vývoji reálného HDP a strukturálního salda vládního sektoru nasvědčují skutečnosti, že reálný HDP v absolutní výši by se mohlo stát vysvětlující proměnnou pro strukturální saldo vládního sektoru vyjádřené v % HDP. Předpokládáme totiž, že strukturální saldo vládního sektoru má v sobě zaneseno část hospodářského cyklu, resp. recese, a je potřeba tento zbytek cyklu vysvětlit, k čemuž nám poslouží právě proměnná reálný HDP.

Použitá data B

Vysvětlovaná proměnná zůstává stejná jako u odhadovaného modelu A, a to *strukturální saldo vládního sektoru* (v gretlu značeno jako *saldo*) vyjádřeno v % HDP. Neliší se ani vysvětlující umělá *dummy* proměnná (v gretlu značená jako *dummy*). Do modelu nyní vstupuje nová proměnná, která nahrazuje kontrolní proměnné používané v doposud publikovaných studiích. Touto proměnnou je *reálný HDP* v mld. Kč (v gretlu značený jako *hdp_s*), jehož opodstatnění jsme vysvětlili výše. Data reálného HDP byla čerpána z databáze ARAD (2015),

kteřá je databází České národní banky. Při svých výpočtech vychází z metody ESA 95, kterou navrhl Eurostat. Předpokládáme, že s růstem reálného HDP nedochází k žádným světovým krizím, které by vyvolávaly zavedení předkrizových opatření, čímž se nebudou zvyšovat rozpočtové výdaje, deficity vládního sektoru také neporostou, ba právě naopak bude docházet k růstu hodnot strukturálního salda vládního sektoru.

Následující tabulka č. 6 shrnuje veškeré proměnné, které budou použity do odhadovaného modelu B, a zobrazuje jejich očekávaná znaménka. V příloze v tabulce č. 11 je uveden souhrn všech použitých dat pro odhadovaný model B, který je uveden v metodice práce.

Tab. 6 Očekávaná znaménka proměnných modelu B

Proměnná	Jednotka	Typ proměnné	Očekávané znaménko
saldo	% HDP	vysvětlovaná	x
hdp_s	mld. Kč	vysvětlující	+
dummy	hodnota	vysvětlující	-

Zdroj: vlastní úprava

Po provedených testech stacionarity u strukturálního salda vládního sektoru a reálného HDP, které nám prokázaly, že obě proměnné zahrnuté do modelu jsou stacionární, můžeme rovnou přejít k odhadu regresního modelu politicko-rozpočtového cyklu. Přičemž je opět aplikována metoda nejmenších čtverců (OLS). Výsledky testů stacionarity pro proměnné modelu B uvádíme v příloze v tab. 12.

Odhad modelu B

Z odhadovaného modelu B jsme nemuseli odstraňovat žádné proměnné, protože se nám všechny jevily jako významné se správným očekávaným znaménkem. Výsledný tvar odhadované rovnice má následující podobu:

$$\text{saldo} = -6,59738 + 0,00134469 \text{ hdp_s} - 1,42336 \text{ dummy} \quad (8)$$

(***) (*) (**)

Výsledný model B můžeme interpretovat následovně: strukturální saldo vládního sektoru vysvětlujeme pomocí dvou proměnných, reálného HDP a umělé politické dummy proměnné, která je pro náš výzkum politicko-rozpočtového cyklu podstatnější. Z modelu dále vyplývá, že když se zvýší absolutní hodnota reálného HDP o 1 miliardu Kč, vzroste strukturální saldo vládního sektoru o 0,0013 procentního bodu HDP. Toto číslo se nám může zdát jako velmi malé, ale pokud si představíme, v jakých výších se pohybuje reálný HDP v mld. Kč a vzhledem ke skutečnosti, že HDP v modelu vysvětluje pouze ma-

lou část hospodářského cyklu, která je obsažená ve strukturálním saldu vládního sektoru, je výše regresního koeficientu u proměnné HDP zcela na místě.

Z hlediska cíle práce je pro nás ale důležitější umělá politická dummy proměnná. Ta nám říká, že v letech voleb do PS PČR a v roce předcházejícím volbám poklesne strukturální saldo vládního sektoru o 1,42 procentního bodu HDP. To znamená, že v těchto letech dojde ke zvýšení strukturálních deficitů vládního sektoru o 1,42 procentního bodu HDP. Touto informací potvrzujeme výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice.

Z obr. 17, který je uveden v příloze, můžeme zpozorovat, že výsledný model B vychází dle F-testu statisticky významný. Jako problém se může jevit poměrně nízký koeficient determinace, který říká, že modelem je vysvětleno 37,4 % proměnných. Nicméně nízký koeficient determinace u modelů vysvětlujících politický cyklus je dle Alesiny, Cohena a Roubiniho (1991) v případě mnohých států poměrně typický. Jako příklad zde můžeme uvést Finsko a Švédsko, jejichž koeficienty determinace při potvrzení politického cyklu nabývaly hodnot 0,33.

U modelu B bylo poté dle uvedené metodiky otestováno všech sedm základních předpokladů klasického lineárního modelu, které byly splněny. Pokud porovnáme výsledný model A s výsledným modelem B v tab. 7, je zřejmé, že upřednostníme model B vzhledem k vyšší p-hodnoty F-testu. Model A vycházel oproti modelu B statisticky nevýznamný a měl poněkud menší vypovídací schopnost.

Tab. 7 Porovnání modelu A a modelu B

Typ modelu	P-hodnota F-testu	Koeficient determinace
Výsledný model A	0,0616	0,2016
Výsledný model B	0,0298	0,3740

Zdroj: gretl

Na otázku, zda existuje v České republice politický cyklus, jsme si tedy odpověděli pomocí **modelu B**. V České republice v letech 1996-2013 byla prokázána existence politického cyklu. Znamená to, že vláda využívá své možnosti manipulovat před volbami fiskální politikou. Zavádí líbivá opatření, aby ovlivnila voliče v rozhodování, které politické straně dát volební hlas.

Nyní se můžeme přesunout k druhé výzkumné otázce: jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?

6.2 Jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?

Pokud nás zajímá odpověď na tuto otázku, je nutné si do nového odhadovaného modelu C navolit takové proměnné, které by dokázaly vysvětlit položenou otázku. Při vybírání kontrolních proměnných jsme vycházeli ze dvou základních dokumentů, Volebního programu ODS (2006) a Volebního programu ČSSD (2006). Volební programy politických stran ODS a ČSSD jsme si vybrali jako zástupce pravicové (ODS) a levicové (ČSSD) ideologie. Dokumenty roku 2006 jsme si zvolili z důvodu stabilního ekonomického růstu, kdy nedošlo před volbami k žádné recesi. Po prozkoumání dokumentů jsme zjistili, že největší část volebních programů obou politických stran je věnována daňovému systému, sociálnímu systému, důchodovému systému, zdravotnictví a vzdělání. Je zde tedy zřejmé, že politické strany se nechovají příliš ideologicky i přes skutečnost, že se řadí k určité politické orientaci. Lze je tedy považovat za strany oportunistické.

Dále budeme při výběru proměnných vycházet z předpokladu, že voleb do PS PČR se zúčastňují převážně tři skupiny populace: rodiny s nízkými příjmy, důchodci a státní zaměstnanci.

Z těchto důvodů byly do odhadovaného modelu C vybrány následující kontrolní proměnné: minimální mzda, daňová kvóta, sociální kvóta, důchodová kvóta a mzda ve školství. Vysvětlovaná proměnná nám zůstává stejná jako v předchozích modelech. Umělá politická dummy proměnná již do modelu zahrnována nebude, jelikož uvedené kontrolní proměnné v sobě obsahují politický cyklus, a tudíž by nezbyl prostor pro vysvětlení variability strukturálního salda vládního sektoru samotnou dummy proměnnou. Předpokládáme, že by se umělá politická proměnná jevila jako nevýznamná.

Použitá data C

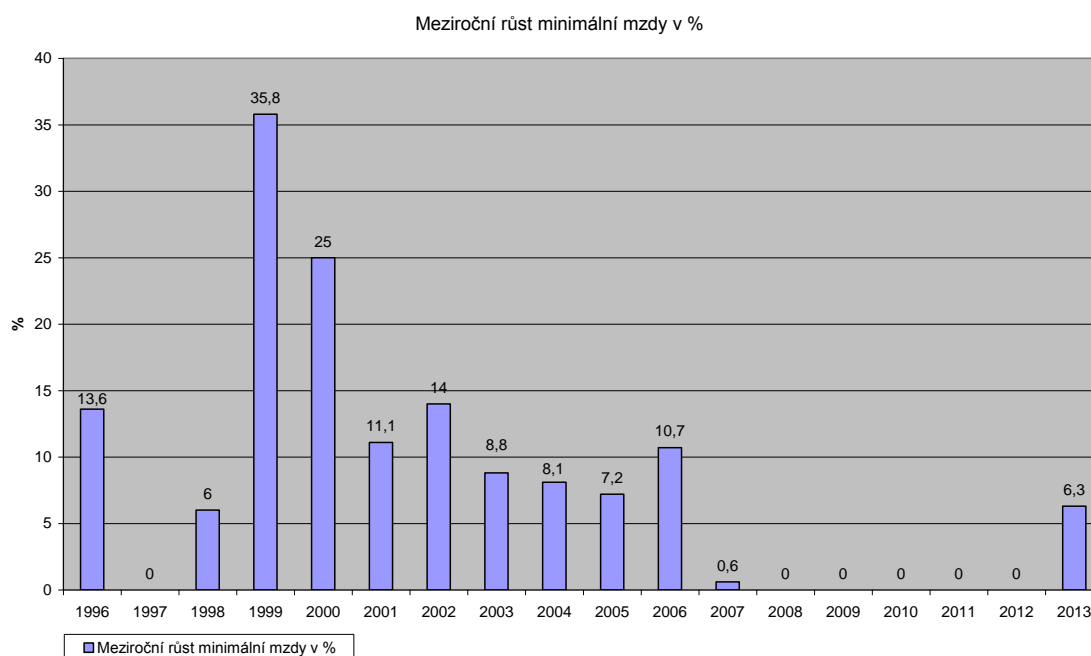
Jak již bylo zmíněno, *strukturální saldo vládního sektoru v % HDP* zůstává stejně jako v předchozích modelech závislou proměnnou. Kontrolní proměnné, o kterých předpokládáme, že hýbou strukturálním saldem vládního sektoru a zároveň jsou prostředkem k ovlivnění voličů, jsou specifikovány následovně.

První zvolenou vysvětlující proměnnou do modelu C je *minimální mzda* (v gretlu značená jako *min_mzda*), která vyjadřuje úroveň lidí s nízkými příjmy. Pokud voliči (převážně rodiny s nízkými příjmy) zjistí, že vláda navýšila minimální mzdu, bude to pro ně znamením vidiny lepší životní úrovně, a proto dají vládnoucí straně při volbách hlas. Předpokládáme, že s růstem minimální mzdy se zvyšují vládní výdaje, a tím dochází k prohloubení strukturálního salda

vládního sektoru. Minimální mzda je v modelu vyjádřena jako meziroční růst v %. Hodnoty meziročního růstu minimální mzdy v % jsme čerpali z Bulletinu No 29 (2014).

V obr. 10 uvádíme graf meziročního růstu minimální mzdy v %. Můžeme si všimnout, že právě ve volebních letech 2002 a 2006 došlo k větším nárůstům minimální mzdy, což jsou právě volební roky. V posledních letech (2008-2012) minimální mzda stagnovala ve výši 8000 Kč. V roce 2013 došlo opět k růstu minimální mzdy. Pozoruhodný je ale rok 1999, kdy meziroční růst minimální mzdy vyšplhal až na 35,8 %. Je to z důvodu prováděné expanzivní fiskální politiky, která byla po měnové krizi 1997-1998 zapotřebí.

Obr. 10 Meziroční růst minimální mzdy v %

Zdroj: Bulletin No 29 (2014)

Další nezávislá proměnná je *daňová kvóta* (v gretlu značená jako *hp_dan_kv*) vyjádřená v % nominálního HDP. Tuto proměnnou jsme vypočítali jako podíl součtu příjmů DPH¹², DPFO a POJ¹³ na HDP. Jednotlivé výše příjmů z DPH, DPFO a POJ za sledované roky jsme získali ze Státních závěrečných účtů (1996-2013), které zveřejňuje MF ČR či PS PČR. HDP v běžných cenách

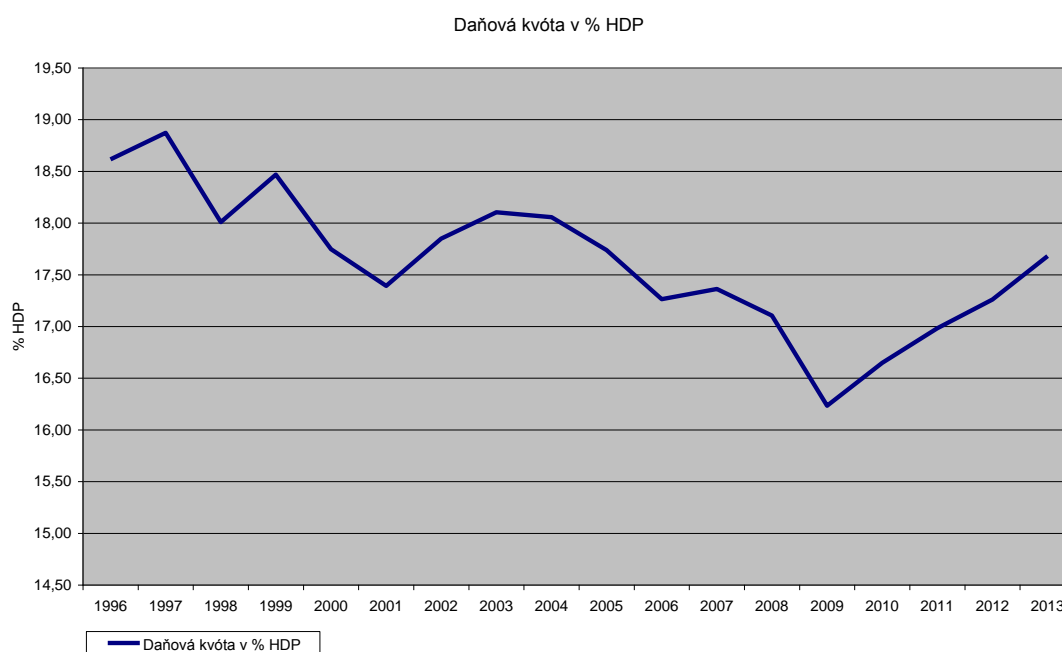
¹² Daň z přidané hodnoty.

¹³ Pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění.

bylo získáno z Bulletinu No 29 (2014). Proměnná byla do modelu zahrnuta jako určité vyjádření daňové zátěže voličů. Čím menší bude daňové břemeno voličů, tím větší budou mít voliči disponibilní prostředky ke spotřebě statků, a tím budou spokojenější. Předpokládáme, že s růstem daňové kvóty se zvýší strukturální saldo vládního sektoru. Daňová kvóta byla dle metodiky extrahována od trendové složky.

Na obr. 11 je uveden graf daňové kvóty před použitím HP filtru. Z grafu můžeme zpozorovat, že v letech 2001, 2006 a 2009 došlo ke snížení daňové zátěže, což jsou roky voleb či předvolební roky. Je zde patrný náznak politického cyklu.

Obr. 11 Daňová kvóta v % HDP

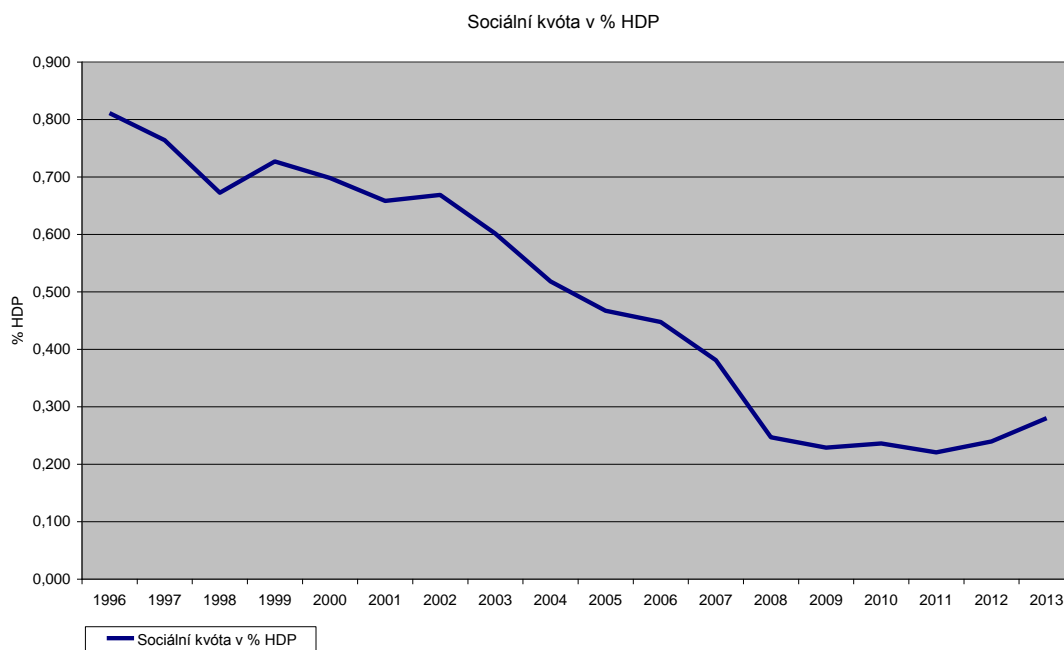
Zdroj: Státní závěrečné účty (1996-2013)

Třetí a čtvrtou vysvětlující proměnnou v modelu budou *sociální kvóta* a *důchodová kvóta*, obě vyjádřené v % nominálního HDP. V programu gretl jsou symbolizovány jako *hp_soc_kv* a *hp_duch_kv*. Nejprve se podíváme na sociální kvótu. Ta je vypočítána jako součet výdajů na porodné, pastelkovné, příspěvek na péči o dítě v zařízení, příspěvek na dítě a příspěvek na bydlení, a následně vydělená nominálním HDP. Důchodová kvóta je vypočítána obdobně. Je to součet výdajů na starobní a invalidní důchody, který je vyjádřen v % nominálního HDP. Sociální kvóta byla do modelu zahrnuta jako ukazatel welfare state. Čím větší výdaje státu půjdou na sociální dávky, tím vzroste životní úroveň

sociálně slabých, a zároveň dojde k prohloubení strukturálního salda vládního sektoru. Důchodová kvóta byla do modelu zvolena jako určitý indikátor pro důchodce a lidi v invalidním důchodu. Čím více budou mít peněžních prostředků získaných z důchodových příjmů, tím lépe se jim bude žít. Předpokládáme, že s růstem důchodové kvóty dochází k poklesu hodnot strukturálního salda vládního sektoru. Obě proměnné byly extrahovány od trendové složky dle způsobu uvedeného v metodice práce. Jednotlivé výdajové položky sociální a důchodové kvóty let 2000-2013 byly čerpány ze Základních ukazatelů z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2014), údaje z předchozích let 1996-1999 byly brány ze Základních ukazatelů z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007).

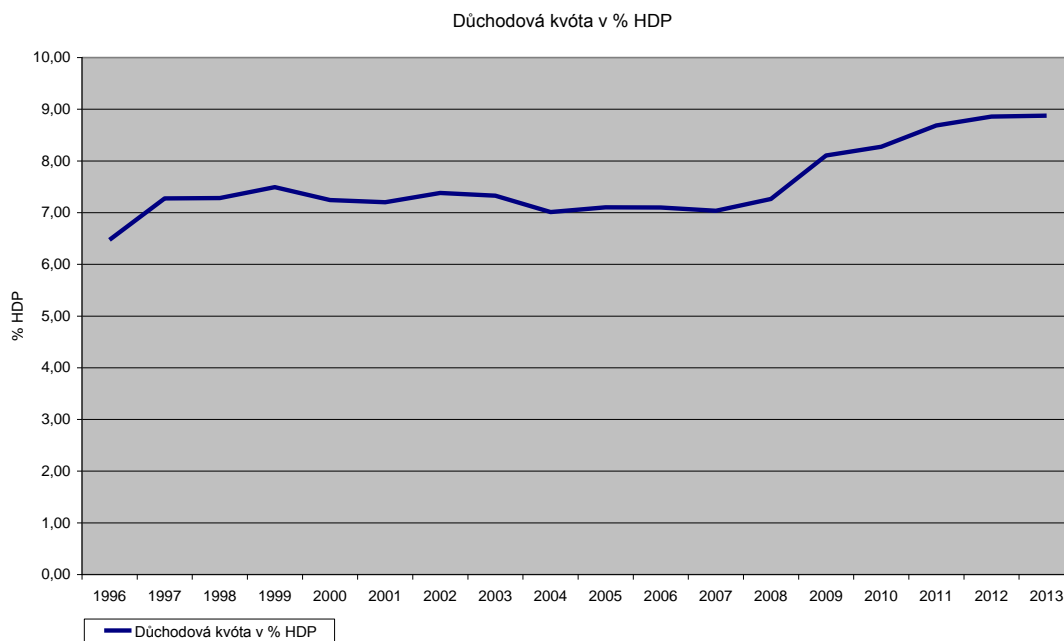
Nejprve je na obr. 12 uveden graf sociální kvóty v % HDP, poté je uveden obr. 13 s grafem důchodové kvóty v % HDP. Obě proměnné jsou graficky vyjádřené před použitím HP filtru. Na grafu sociální kvóty pozorujeme z dlouhodobého hlediska klesající tendenci. Nicméně v letech 2002, 2006 a 2010 (volební roky) vidíme zpomalení klesajícího trendu či mírné zvýšení sociální kvóty, což by mohlo být projevem politického cyklu. Z obr. 13 je patrné, že od roku 1997 důchodová kvóta stagnuje z dlouhodobého hlediska na stále stejných hodnotách až do roku 2009, kdy došlo k jejímu růstu. I přes dlouhodobý stagnující trend jsou během let 1997-2009 vidět určité cykly. Např. ve volebních letech 2002 a 2006 došlo k mírnému růstu důchodové kvóty. Právě roky 2002, 2006 a 2009 by mohly značit politický cyklus.

Obr. 12 Sociální kvóta v % HDP

Zdroj: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007, 2014)

Obr. 13 Důchodová kvóta v % HDP

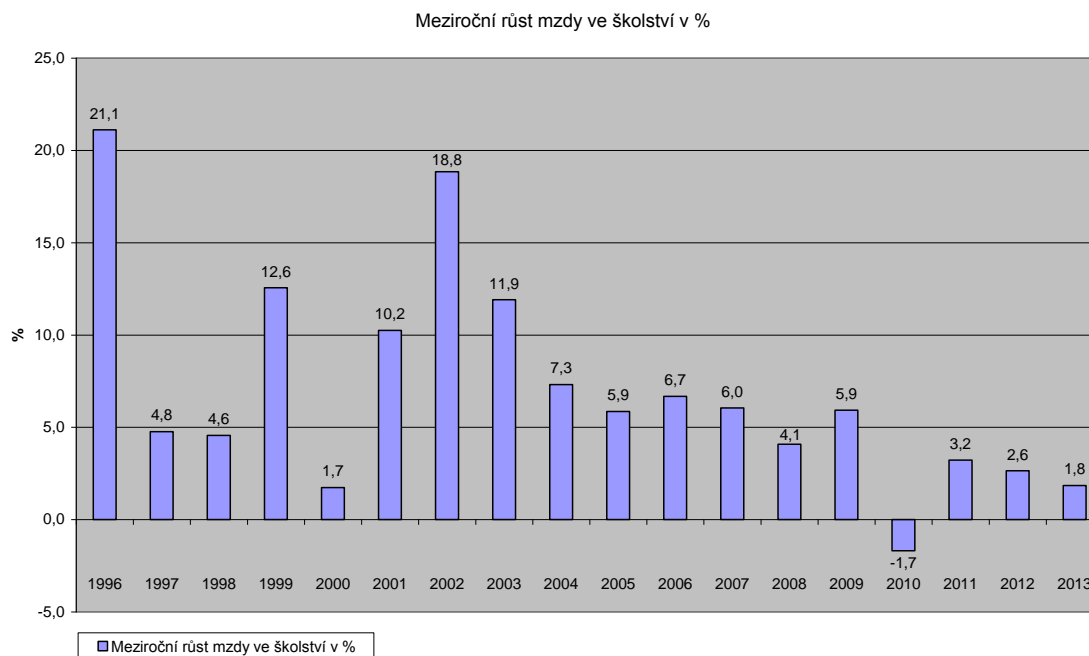

Zdroj: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007, 2014)

Poslední zvolená kontrolní proměnná do odhadovaného modelu C byla *mzda ve školství* (v gretlu značena symbolikou *mzda_sk*). Proměnnou jsme do modelu zařadili jako zástupce třetí skupiny voličů – státních zaměstnanců. Mzda ve školství vyjadřovala meziroční růst průměrné hrubé měsíční mzdy v oboru vzdělání v %. Data průměrné hrubé měsíční mzdy v Kč byla brána ze Základních ukazatelů z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2014) a Základních ukazatelů z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007). Předpokládáme, že čím větší výdaje státu půjdou na platy státních zaměstnanců, tím více si vládní strana zajistí volebních hlasů ze strany státních zaměstnanců. Čím větší bude meziroční navýšení mzdy ve školství, tím bude docházet k většímu poklesu hodnot strukturálního salda vládního sektoru.

Na obr. 14 je uveden graf meziročního růstu mzdy ve školství v %. Z grafu je zřejmý politický cyklus v roce 2002 a 2006, kdy v těchto volebních letech bylo navýšení průměrné hrubé měsíční mzdy oproti předcházejícím rokům poněkud větší. V předvolebním roce 2009 byl taktéž růst mzdy ve školství vyšší oproti předcházejícímu roku, ale zarazit nás může rok 2010, kdy došlo ke snížení hrubé měsíční mzdy.

Obr. 14 Meziroční růst mzdy ve školství v %

Zdroj: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007, 2014)

Celkově tedy uvažujeme, že pokud vláda před volbami sníží daňové břemeno a zvýší dávky státní sociální podpory, mzdy a důchody, zajistí si tak volební hlasy od tří skupin populace, o kterých jsme předpokládali, že chodí nejčastěji k volbám. Tyto skupiny byly rodiny s nízkými příjmy, důchodci a státní zaměstnanci.

Následující tabulka č. 8 shrnuje veškeré proměnné, které budou použity do odhadovaného modelu C, a zobrazuje jejich očekávaná znaménka. V příloze v tabulce č. 13 je uveden souhrn všech použitých dat pro odhadovaný model C, který je uveden v metodice práce.

Tab. 8 Očekávaná znaménka proměnných modelu C

Proměnná	Jednotka	Typ proměnné	Očekávané znaménko
saldo	% HDP	vysvětlovaná	x
min_mzda	%	vysvětlující	-
hp_dan_kv	% HDP	vysvětlující	+
hp_soc_kv	% HDP	vysvětlující	-
hp_duch_kv	% HDP	vysvětlující	-
mzda_sk	%	vysvětlující	-

Zdroj: vlastní úprava

Z provedených testů jednotkového kořene všech proměnných zařazených do odhadovaného modelu C jsme zjistili, že žádná z těchto proměnných nemá nestacionární časové řady. Vzhledem k této skutečnosti nebylo nutné zavádět první diference proměnných a mohlo se rovnou přistoupit k odhadu regresního modelu metodou nejmenších čtverců (OLS). Výsledky testů stacionarity pro proměnné modelu C uvádíme v příloze v tab. 14.

Odhad modelu C

Při odhadu modelu C postupujeme dle uvedené metodiky práce podle sestupného výběru proměnných.

Poté, co jsme z odhadovaného modelu odstranili veškeré nevýznamné a ekonomicky neinterpretovatelné proměnné, má výsledný tvar rovnice následující podobu:

$$\text{saldo} = -1,93220 + 2,07879 \text{ hp_dan_kv} - 0,160018 \text{ mzda_sk} \quad (9)$$

(***)
(**)
(***)

Významnými proměnnými se tak ve výsledném modelu C staly daňové kvóta a mzda ve školství. Do modelu bylo původně zařazeno pět kontrolních proměnných - minimální mzda, daňová kvóta, sociální kvóta, důchodová kvóta a mzda ve školství. Tři proměnné musely být následně odstraněny, protože se

jevily jako nevýznamné. Byly to minimální mzda, sociální kvóta a důchodová kvóta, přičemž regresní koeficient minimální mzdy vykazoval opačné znaménko. Výsledný model lze interpretovat následovně: strukturální saldo vládního sektoru v rámci dané výzkumné otázky vysvětlují dvě proměnné – daňová kvóta a mzda ve školství. Když se zvýší daňová kvóta o 1 procentní bod HDP, vzroste hodnota strukturálního salda o 2 procentní body HDP, což znamená, že se strukturální deficit zmenší o 2 procentní body HDP.

Z modelu dále vyplývá, že pokud se navýší meziroční růst průměrné hrubé měsíční mzdy ve školství o 1 procentní bod, prohloubí se strukturální saldo vládního sektoru o 0,16 procentního bodu HDP, tzn. že se zvýší strukturální deficit vládního sektoru o 0,16 procentního bodu HDP.

Na obr. 18 v příloze je uveden výsledný model C. F-test modelu vychází pozitivně. Jeho p-hodnota je menší než 0,05, což znamená, že je model statisticky významný. Koeficient determinace vychází 0,54. Model je tedy správně specifikován na 54 %. Dále byly u výsledného modelu C otestovány na základě metodiky práce další základní předpoklady klasického lineárního modelu, které byly splněny. Lze tedy model považovat za výsledný.

Na druhou výzkumnou otázku, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR, si můžeme odpovědět následovně. Z modelu bylo prokázáno, že politici k ovlivňování voličů používají taková opatření, která v době před volbami snižují daňové břemeno voličů. Dále bylo modelem dokázáno, že vládnoucí strany zvyšují před volbami výdaje na mzdy v oboru vzdělání. Snižování daňové kvóty a zvyšování mzdy ve školství zároveň negativně ovlivňuje výši strukturálního salda vládního sektoru. Vládnoucí strana tak předpokládá, že pokud sníží daňové břemeno voličům a navýší platy státním zaměstnancům, zajistí si tak ve volbách dostatek hlasů pro její znovuzvolení.

7 Diskuze a doporučení

V rámci této kapitoly budou shrnuty veškeré výsledky, které byly získány z předchozích kapitol. Dále budou formulovány odpovědi na položené výzkumné otázky, které jsou obsaženy v cíli práce. Námi dosažené výsledky budou konfrontovány se závěry autorů jiných publikovaných studií daného tématu. V závěru této kapitoly budou stanovena doporučení pro hospodářskou politiku, která budou vycházet z dosažených výsledků.

V diplomové práci byl testován vliv politicko-rozpočtového cyklu na deficit státního rozpočtu v České republice během let 1993-2013. Problematika politických cyklů spadá do krátkodobé fiskální nerovnováhy a je považována za jednu z nejčastějších příčin strukturálních deficitů státních rozpočtů. S krátkodobou fiskální nerovnováhou úzce souvisí dlouhodobá fiskální nerovnováha, která vzniká neustálým kumulováním deficitů veřejných rozpočtů, což bývá fenoménem téměř všech vyspělých zemí. Příčinou nárůstu rozpočtových deficitů způsobených zvyšujícími se veřejnými výdaji bývá kromě zmiňovaného vládního populismu také byrokracie, přibývání požadavků na welfare state, růst veřejného sektoru, investice v rámci evropské integrace, a mnoho jiných. Výše rozpočtového salda se také odvíjí od ekonomické vyspělosti země. Dle studie Drazena a Brendera (2005) se politický cyklus projevuje převážně v nových demokraciích, a to předvolebním zvyšováním výdajů. Právě mezi státy tzv. nové demokracie tito autoři zařadili i Českou republiku.

Empirické testování se v této práci odvíjelo od dvou základních výzkumných otázek, které jsou:

- Existuje v České republice politický cyklus a v kterých letech se projevil nejvíce?
- Pokud byl politický cyklus prokázán, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?

Abychom získali odpovědi na tyto otázky, použili jsme do regresních modelů data z let 1996 až 2013. Analýza časových řad měla být původně prováděna od vzniku České republiky, ale vzhledem k tomu, že určitá data byla dostupná až od roku 1996, bylo nutné časové řady zkrátit na 18 pozorování.

Při analýze se mohla jevit menším problémem politická situace v České republice. V průběhu zkoumaných let došlo sice k šesti volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, ale dvoje volby z toho byly předčasné (1998, 2013). Z tohoto důvodu jsme roky 1998 a 2013 vyřadili z politických cyklů, jelikož se v těchto volebních letech vládní populismus nemohl stihnout projevit. Zkoumali jsme tedy politické cykly odvíjející se pouze od volebních let

1996, 2002, 2006 a 2010. Zde se ovšem rozcházíme s postupem autorů již publikovaných studií, kteří zkoumali politický cyklus i v rámci předčasných voleb. Např. Drazen a Brender (2005), kteří svou analýzu politických cyklů prováděli na panelových datech ve sledovaném období 1960-2001, zahrnuli u České republiky do možných politických cyklů nejen rok 1996, nýbrž i rok 1998. Jejich počínání si zde můžeme zdůvodnit velkým rozsahem pozorovaných států (68 států), kde se několik předčasných voleb ztratí. Ovšem i mezi českými autory se našli tací, kteří se předčasnými volbami nezabývali. Např. Doležalová (2010), která empiricky testovala politicko-rozpočtový cyklus v České republice ve sledovaných letech 1993-2007, uvažovala o politickém cyklu i v roce 1998. Nicméně dle teoretických předpokladů k politickým cyklům při předčasných volbách docházet nemůže.

Při analyzování první výzkumné otázky se staly statisticky významnými proměnnými reálné HDP vyjádřené v mld. Kč a umělá politická dummy proměnná, která v České republice prokázala výskyt politicko-rozpočtového cyklu. Staly se tak vysvětlujícími proměnnými strukturálního salda vládního sektoru. Výsledky empirického testování se dají interpretovat následovně: když se zvýší absolutní hodnota reálného HDP o 1 miliardu Kč, vzroste strukturální saldo vládního sektoru o 0,0013 procentního bodu HDP. Pro výzkum výskytu politicko-rozpočtového cyklu byla důležitější umělá politická dummy proměnná. Ta nám říká, že v letech voleb do PS PČR a v roce předcházejícím volbám poklesne strukturální saldo vládního sektoru o 1,42 procentního bodu HDP. Na první výzkumnou otázku, zda existuje v České republice politický cyklus, je možné odpovědět kladně. V České republice byl pomocí regresní analýzy prokázán politicko-rozpočtový cyklus, který se projevil převážně v rámci volebních let 2002, 2006 a 2010. V rámci volebního roku 1996 politický cyklus s přesnou jistotou potvrdit nemůže, jelikož jsme neznali data předcházejícího roku.

Pokud srovnáme naše výsledky se závěry autorů jiných studií daného tématu, zjistíme, že výsledky jsou téměř totožné. Např. Drazen a Brender (2005) ve svých studiích prokázali, že politický cyklus je fenoménem převážně v nových demokraciích, kam spadá i Česká republika. Persson a Tabellini (2002) zjistili, že politický cyklus se prostřednictvím snížených daní prokázal téměř ve všech sledovaných zemích. Klomp a Haan (2012) zkoumali na panelových datech, zda vládní politici ovlivňují volby za účelem jejich znovuzvolení. Všichni autoři zaznamenávali stejné výsledky. Existence politického cyklu se projevovala ve většině zkoumaných zemí.

Alt a Lassen (2003) pojali svou studii z trochu jiného hlediska. Výskyt politicko-rozpočtového cyklu řešili dle stupně transparentnosti daných zemí. Podle

nich je politický cyklus patrný u zemí s nízkou transparentností. Dle jejich studie usuzujeme, že Česká republika, kde byl politický cyklus prokázán, je zemí s nízkou transparentností.

Drazen a Brender (2005) dále poukazují na skutečnost, že politické cykly v nových demokraciích se projevují pouze čtyři volební období od vzniku demokratického státu. Poté se vytrácejí, jelikož voliči už jsou zkušenější, a předvolební fiskální manipulaci prohlédnou. Dále tito ekonomové upozorňují, že vzhledem ke zvýšeným výdajům souvisejícím s transformací politického systému v demokratický může docházet k politickým cyklům až po dvou letech od provedené změny systému. V České republice by se měl podle jejich úvah politický cyklus vyskytovat pouze ve volebních obdobích 1996, 2002, 2006 a 2010, což jsou první čtyři volební roky od vzniku ČR. Volební rok 1998 přitom neuvažujeme, protože se jednalo o předčasné volby. Tento názor Drazena a Brendera jsme naším výzkumem částečně potvrdili. Mluvíme pouze o částečném potvrzení, jelikož pátý volební rok 2013 měl charakter předčasných voleb, a tudíž o politickém cyklu v tomto období nemohlo být uvažováno. Další volební roky budou k dispozici až s časem. Zde se za 10 let otevře prostor pro nové studie, které vyvrátí nebo potvrdí úvahy Drazena a Brendera o čtyř-volebním období politických cyklů.

Všechny tyto uvedené studie se shodly na stejném závěru ohledně růstu vládních deficitů ve volebních letech. S výskytem politického cyklu v určité zemi se prohloubí vládní deficity ve volebních letech o 1 procentní bod HDP. K tomuto výsledku jsme se přiblížili i my s naší studií, kdy tvrdíme, že s existencí politicko-rozpočtového cyklu v ČR se strukturální deficity vládního sektoru prohloubí ve volebním roce a roku předcházejícím volbám o 1,42 procentního bodu HDP.

V čem se ale liší naše studie od ostatních publikovaných světových studií na dané téma, jsou kontrolní proměnné v modelu. Vypovídací schopnost u proměnných reálného HDP na obyvatele, počtu obyvatel ve věku 15-64 let, počtu obyvatel ve věku 65 let a více a zahraničního obchodu, které byly publikovány v dosavadních studiích, jsme v rámci naší studie neprokázali. Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit tím, že tyto proměnné byly důležité vzhledem k rozsáhlému počtu zkoumaných zemí. Každý stát se vyznačoval jinou ekonomickou úrovní, měl odlišné demografické složení obyvatel a jinak velký mezinárodní obchod. Proto si v panelových studiích našly tyto kontrolní proměnné své opodstatnění. My jsme se v práci zabývali pouze jednou zemí, tudíž proměnné, které zohledňují mezinárodní srovnání, nebyly pro náš výzkum vhod-

né. Strukturální saldo vládního sektoru jsme tak kromě umělé politické dummy proměnné vysvětlili pomocí absolutních hodnot reálného HDP.

Politicko-rozpočtový cyklus byl v České republice prokázán, proto nás zajímá odpověď i na druhou výzkumnou otázku. Jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR? Odpověď na tuto otázku jsme získali z jiného odhadu regresního modelu, kde závisle proměnná zůstala stejná. Významnými proměnnými se staly daňová kvóta a mzda ve školství. Když se zvýší daňová kvóta o 1 procentní bod HDP, vzroste hodnota strukturálního salda o 2 procentní body HDP. Tato proměnná vyjadřovala určité daňové břemeno pro voliče. Druhou významnou proměnnou byla mzda ve školství, která byla do modelu zvolena jako zástupce pro platy státních zaměstnanců. Pokud se navýší meziroční růst průměrné hrubé měsíční mzdy ve školství o 1 procentní bod, prohloubí se strukturální saldo vládního sektoru o 0,16 procentního bodu HDP. Vládnoucí strana tak předpokládá, že pokud sníží daňové břemeno voličům a navýší platy státním zaměstnancům, zajistí si tak ve volbách dostatek hlasů pro její znovuzvolení.

Dalšími zařazenými proměnnými, které se jeví jako nevýznamné, byly minimální mzda, sociální kvóta a důchodová kvóta. I přes skutečnost, že tyto proměnné neměly zásadní vliv na výši strukturálního salda vládního sektoru, je zde patrná určitá předvolební fiskální manipulace, a to zejména ve volebních letech 2002 a 2006. Jak je uvedeno v Bulletinu No. 29 (2014), v předvolebním roce 2001 a volebním roce 2002 došlo ke zvýšení výdajů na důchody téměř o 8 % ročně. Kromě důchodů rostly i výdaje na dávky v nemoci a mateřství. Tato skutečnost byla dána valorizací důchodů, což je projevem předvolební fiskální manipulace. V těchto letech zaznamenaly zvýšení i dávky státní sociální podpory, a to zejména přídatky na děti (meziroční růst 4,5 %) a rodičovské příspěvky (meziroční růst 6 %). Dle Státního závěrečného účtu (2006) došlo ve volebním roce 2006 k výraznému poklesu sazby daně z příjmů fyzických osob a místo odčitatelných položek se začaly používat slevy na dani. Co se týče výdajové stránky státního rozpočtu, docházelo i v tomto volebním roce k růstu výdajů na důchody a dávky nemocenského pojištění. Výrazné zvýšení zaznamenala i minimální mzda. Rok 2006 se vyznačoval převážně navýšením dávek státní sociální podpory. Např. výdaje na porodné se meziročně zvýšily o 77,6 %, v předvolebním roce 2005 vzrostly výdaje na rodičovské příspěvky o 21,1 %, tempo růstu u výdajů na dávky péstounské péče dosáhlo 25,5 %. V roce 2006 byla také zavedena nová dávka státní sociální podpory, která dokazuje předvolební fiskální manipulaci. Touto dávkou bylo tzv. pastelkovné. Jeho výše činila 1000 Kč a byla určena rodičům, jejichž dítě mělo nastoupit do po-

vinné školní docházky. I přes fakt, že jsme výsledným modelem neprokázali vliv sociální dávek, důchodů a minimální mzdy na strukturální saldo vládního sektoru, je zde zřejmé, že vládnoucí strany používají i tato opatření k ovlivnění voličů.

Zde vyvstává poslední výzkumná otázka, zda jsou předvolební líbivá opatření účinná a vládnoucí strany tak dosáhnou svého cíle v podobě znovuzvolení. Pokud uvažujeme modelem prokázané politické cykly v rámci volebních období 1996, 2002, 2006 a 2010, ve třech případech se předvolební fiskální manipulace politikům vyplatila. Před rokem 1996 byla u moci pravice, po volbách tomu tak zůstalo. Před volebním rokem 2002 vládly levicové strany, ani zde po volbách ke změně nedošlo. Před volbami 2010 tvořily vládní koalici pravicově středové strany, po volbách byla u moci pravice. V jediném volebním roce 2006 došlo k vystřídání levice za pravici. Dá se tedy usuzovat, že se vládnoucím stranám předvolební fiskální manipulace vyplatí.

V současné době se stále více diskutuje o problému hospodaření veřejných rozpočtů. Chronické kumulování rozpočtových deficitů a následný růst zadluženosti státu se jeví jako neudržitelný. Proto je zde vymezen prostor pro formulování doporučení pro hospodářskou politiku České republiky.

Všeobecně faktor, který oslabuje existenci politicko-rozpočtových cyklů, je transparentnost fiskální politiky. Dle Alta, Lassena (2003) či Drazena, Brendera (2005) se politické cykly projevují převážně v zemích s nízkou mírou transparentnosti zveřejňování vládních informací. Čím větší bude informovanost voličů a politika transparentnější, tím menší bude pravděpodobnost výskytu politických cyklů. Pro zvýšení transparentnosti je tedy podstatné, aby se k lidem dostávaly zprávy o fiskálním výhledu. Dále je potřebné zajistit nějakou nezávislou instituci, která by kontrolovala hospodářské výsledky, se kterými je rozpočet kalkulován. Pokud volič bude více informován, začne se chovat racionálně, prokoukne v době voleb oportunistické chování vládnoucích stran a raději dá svůj hlas jinému kandidátovi.

Evropská komise (2014) každoročně zveřejňuje všem členským státům Evropské unie doporučení pro jejich hospodářské politiky, která směřují k zajištění finanční stability, fiskální konsolidace a podpory ekonomického růstu. Tato doporučení pro Českou republiku shrneme v následujících odstavcích.

Cílem pro rozpočtovou strategii České republiky je udržení hraničních hodnot, které stanovila Evropská unie v Paktu stability a růstu (dále jen Pakt). Jak je uvedeno ve Státním rozpočtu v kostce (2015), jedná se o právní rámec Evropské unie, kde jsou vytyčena kritéria pro zdravé a udržitelné veřejné finance.

Dle Paktu by deficit vládního sektoru neměl přesahovat 3 % HDP a dluh vládního sektoru by neměl převyšovat 60 % HDP. V letech 2009-2012 jsme ovšem 3% hranici HDP překračovali, nicméně v roce 2013 dosahoval deficit vládního sektoru pouhých 1,3 % HDP. Rada Evropské unie tak vyhodnotila výsledek jako důvěryhodný a udržitelný. V roce 2013 činila výše dluhu vládního sektoru 45,7 % HDP, což je prozatím uspokojivá míra zadlužení. Evropská komise doporučila České republice stanovení střednědobého cíle pro velikost strukturálních deficitů, a to ve výši 1 % HDP. V roce 2013 i 2014 tento cíl Česká republika splnila, ale do dalších let je předpokládán schodek strukturálního salda vládního sektoru poměrně vyšší. V souladu s těmito kritérii v rámci Paktu doporučujeme dle Evropské komise (2014) posílit rozpočtovou strategii, a tím zajistit dosažení střednědobého cíle. Dalším důležitým bodem je posílení fiskálního rámce. Toho dosáhneme zavedením nezávislé fiskální instituce, která by sledovala a kontrolovala fiskální politiku.

Co se týče příjmové strany státních rozpočtů, na základě Evropské komise (2014) doporučujeme České republice sjednotit základ daně z příjmů fyzických osob a vyměřovací základy pro pojistné na sociální a zdravotní pojištění. Dále by bylo vhodné zřídit pouze jedno inkasní místo pro příjmy veřejných rozpočtů. Tím by došlo ke snížení nákladů spojených s výběrem a placením daní. Dále Evropská komise (2014) doporučuje snížit daňové zatížení práce u lidí s nízkými příjmy. Snížení daní v těchto oblastech by bylo vhodné kompenzovat navýšením daní z nemovitostí či ekologických daní. Důležitým bodem je i nerozlišovat daňovou zátěž u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných.

V případě podnikatelského prostředí nejde tak o vysoké daně, nýbrž o daňovou nejistotu, jak uvádí Česká televize (2013). Více než 70 % firem z tuzemska považuje za důležitější mít stabilní daňový systém než nízké daně. Pokud budou mít firmy větší jistotu v daňový systém a jeho zjednodušení a dojde ke zlepšení spolupráce s daňovou správou, bude docházet k menším daňovým únikům. Bude to mít celkový pozitivní dopad na konkurenceschopnost České republiky. Česká republika dle České televize (2013) patří mezi země s nejnižšími daňovými kontrolami. Zde by bylo vhodné zlepšit dohled daňové správy.

Vzhledem ke stárnutí populace je nutné zajistit udržitelnost důchodového systému. Evropská komise (2014) zde doporučuje zákonem navýšit věk pro odchod do důchodu. Dále je žádoucí podpora zaměstnanosti starších pracovníků. V rámci tohoto bodu doporučujeme přezkoumat i mechanismus valorizace důchodů.

V oboru vzdělávání je doporučováno České republice zkvalitnit řízení a financování vysokých škol a zajistit jeho větší orientaci na trh práce. Dále se Evropské komisi (2014) jeví jako důležité zatraktivnit učitelské povolání na základním stupni vzdělávání a zavedení komplexního hodnotícího rámce. Podstatné je také podpořit školy a žáky se slabšími výsledky.

Jedním z nejdůležitějších kroků pro Českou republiku je dle Evropské komise (2014) zřízení a přijetí zákona o státní službě, který by zrychlil a posílil boj proti korupci. Tato legislativní opatření by zajistila stabilní, efektivní a profesionální státní správu. I zde je souvislost s transparentností, která by měla být při zadávání veřejných zakázek vyšší. Při realizaci nabídkových řízení by se měl zajistit odpovídající dohled, jelikož se na místní a regionální úrovni vyznačují zbytečnými prodlevami.

Dle Macha (2010) se pro omezení předvolební fiskální manipulace politiků jeví jako vhodné opatření zavedení zákona o vyrovnaném rozpočtu. Dle něj dochází v demokratických státech k přílišnému přerozdělování, ke zvýhodňování určitých zájmových skupin na úkor jiných a k nadměrnému zadlužování státu. Tím je narušena celková stabilita a efektivita hospodaření s veřejnými prostředky. Zavedení ústavních pojistek by pomohlo řešit tuto situaci. Jako příklady zemí se zavedeným zákonem o vyrovnaném rozpočtu zde můžeme uvést např. Švýcarsko či Německo. Ve Švýcarsku byl zákon schválen v roce 2001, v Německu byl v roce 2009 zákonem usnesen maximální deficit vládního sektoru ve výši 0,35 % HDP, a to s účinností od roku 2016.

Všechna tato výše uvedená opatření a doporučení pro hospodářskou politiku České republiky by napomáhala řešit problematiku krátkodobé fiskální rovnováhy a pomáhala ke snižování tempa růstu veřejného dluhu.

8 Závěr

Existence politických cyklů je problémem téměř každého demokratického státu. Záleží pouze na samotných politicích a voličích, jak rychle se s tímto problémem vypořádají. Obecně se dá říci, že politický cyklus v dané zemi přetrvává přes čtyři volební období a následně se vytrácí. Není to však pravidlem. Politický cyklus patří ovšem mezi hlavní příčiny krátkodobé fiskální nerovnováhy, jelikož negativně ovlivňuje výši salda veřejných rozpočtů. Je proto důležité se politickými cykly zabývat a hledat možná řešení pro hospodářské politiky států, která by vedla k finanční stabilitě, fiskální konsolidaci a hospodářskému růstu.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo potvrzení či vyvrácení výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice ve sledovaném období let 1993-2013. Důraz byl kladen právě na předvolební fiskální manipulaci, prostřednictvím které si vládnoucí strany zajistí své znovuzvolení. Dále se práce zabývala výzkumem vládních populárních opatření, která mají v době voleb na voliče vliv při výběru politické strany do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. V neposlední řadě nás také zajímalo, zda jsou vládou prováděná libivá opatření účinná a dochází tak k opětovnému zvolení vládnoucích stran. V návaznosti na prováděnou analýzu politických cyklů byla v diskuzi práce stanovena doporučení pro hospodářskou politiku České republiky.

Vzhledem ke skutečnosti, že výskyt politických cyklů navyšuje deficit veřejných rozpočtů, byla první část diplomové práce vymezená problematice krátkodobé fiskální nerovnováhy, jejíž součástí je právě vládní populismus. V této části bylo zjištěno, že politické cykly jsou jednou z hlavních příčin vzniku strukturálních deficitů státních rozpočtů, které byly podstatné pro naše empirické testování.

Dále byla v práci rozebrána teoretická východiska politických cyklů. Bylo zde vyzorováno, že politickými cykly se zabývalo mnoho autorů, a to již od 70. let 20. století. Politické cykly byly děleny na politicko-ekonomické a politicko-rozpočtové cykly. Jejich typologie se členila z hlediska oportunistických a ideologických politických stran a racionálních či neracionálních voličů.

V rámci vlastní práce byl nejprve proveden přehled politické situace České republiky od samotného vzniku ČR až po rok 2013, což bylo důležité vzhledem k sestavení hodnot umělé politické dummy proměnné, která byla neodmyslitelnou součástí odhadovaného modelu regresní analýzy. I přes velmi krátkou působnost našeho státu jsme došli k závěru, že se Česká republika vyznačovala určitou politickou nestabilitou. Vládly zde tři úřednické vlády, došlo ke dvěma

předčasným volbám a za 22 let fungování českého demokratického státu se zde vystříдалo 13 vlád.

V druhé části vlastní práce jsme se zabývali formulováním odpovědí dvou základních výzkumných otázek, které byly stanoveny v cíli práce. Tyto otázky zněly:

- Existuje v České republice politický cyklus a v kterých letech se projevily nejvíce?
- Pokud byl politický cyklus prokázán, jakými vládními opatřeními ovlivňují politici voliče při výběru politické strany do PS PČR?

Odpovědi na položené otázky jsme získali pomocí sestavených lineárních regresních modelů a následného empirického testování metodou nejmenších čtverců (OLS). Výstupem práce bylo prokázání politicko-rozpočtového cyklu v České republice, a to zejména v rámci volebních let 2002, 2006 a 2010. Při hledání vládních opatření, která působí v předvolebním období na voliče, jsme vycházeli ze skutečnosti, že voleb do PS PČR se zúčastňují převážně tři skupiny populace - rodiny s nízkými příjmy, důchodci a státní zaměstnanci. Líbivá opatření, kterými politici ovlivňují voliče ke svému znovuzvolení, jsou převážně snížení daňové kvóty a navýšení mezd ve školství. Tyto proměnné mají zásadní vliv na výši strukturálního salda vládního sektoru. Daňová kvóta byla vyjádřením určité daňové zátěže pro voliče a mzda ve školství vystupovala jako zástupce pro platy státních zaměstnanců. V předvolebních obdobích byla zaváděna i jiná populární opatření (např. zavedení pastelkovného, zvýšení porodného a jiných sociálních dávek, valorizace důchodů), ačkoliv neměla zásadní vliv na velikost strukturálního salda vládního sektoru.

Poslední výzkumná otázka, která byla položena v cíli práce a rozebrána v diskuzi, se nás ptala na účinnost předvolebních opatření, zda se vládnoucími stranám tato fiskální manipulace vyplatí. Z analýzy politické situace ČR a z výsledků empirického testování výskytu politického cyklu jsme zjistili, že ve většině případů se vládnoucími politickým stranám fiskální manipulace vyplatila. Pouze po volbách roku 2006 došlo ke střídání politické ideologie z levice na pravici.

Posledním důležitým bodem diplomové práce bylo stanovení doporučení pro hospodářskou politiku, která by pomáhala řešit problém krátkodobé fiskální nerovnováhy. Tato doporučení byla podrobně rozebrána v diskuzi práce, kde byly i mimo jiné komparovány námi dosažené výsledky práce s jinými publikovanými studii. Za vhodná doporučení lze považovat zvýšení transparentnosti zveřejňování vládních informací, zajištění nezávislé instituce, která by kontrolovala hospodářské výsledky, dodržování kritérií stanovených v Paktu

stability a růstu a udržení stanoveného střednědobého cíle pro velikost strukturálních deficitů, zajištění stabilního daňového systému a udržitelnosti důchodového systému, přijetí zákona o státní službě, který posílí boj proti korupci či zavedení zákona o vyrovnaném rozpočtu. Zůstává ale otázkou, jak ochotně bude stát přistupovat k plnění těchto doporučení a opatření.

9 Seznam literatury

- ALESINA, Alberto, Gerald D. COHEN a Nouriel ROUBINI. *Macroeconomic policy and elections in OECD democracies* [online]. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1991, 56 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: <http://www.nber.org/papers/w3830.pdf>
- ALESINA, Alberto a Nouriel ROUBINI. *Political Cycles in OECD Economies* [online]. Cambridge: National Bureau of Economics Research, 1990 [cit. 2015-05-19]. ISBN 10.2307/2297992. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w3478.pdf>
- ALT, James E. a David D. LASSEN. *Fiscal transparency, political parties, adn debt in OECD countries* [online]. 2003, 47 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.167.5507&rep=rep1&type=pdf>
- ARAD: Systém časových řad. *Česká národní banka* [online]. 2015 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=21375&p_uka=1&p_strid=ACCCABB&p_od=199612&p_do=201312&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C#dump
- ARLT, Josef. *Finanční časové řady: [vlastnosti, metody modelování, příklady a aplikace]*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 220 s. ISBN 80-247-0330-0.
- ARROW, Kenneth J. *Social choice and individual values*. 2nd ed. Hew Haven: Yale University Press, 1963, xi, 124 s. ISBN 978-0-300-01364-1.
- BOBBIO, Norberto. *Pravice a levice: důvod a smysl rozdělení politické scény*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 153 s. Politologická řada, sv. 16. ISBN 80-732-5012-8.
- Bulletin No 29: Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR 1990-2013* [online]. Praha: VÚPSV, 2014, 63 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/bullNo29.pdf>
- Časové řady. *Český statistický úřad* [online]. 2015b [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casove_rady
- ČERBA, Otakar. *Politické strany. Databázové systémy GIS* [online]. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch11s04.html>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Český statistický úřad: Volby.cz* [online]. 2015a [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

- ČEVOROVÁ, Nina, Martin DROTÁR, Mojmír SPÁLOVSKÝ a Peter STRAŇÁK. *Řešení hospodářské krize - dopady na podnikatelský sektor* [online]. Praha: Acta Oeconomica Pragensia, 2010, 26 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: http://econpapers.repec.org/article/prgjnlaop/v_3a2010_3ay_3a2010_3ai_3a3_3aid_3a308_3ap_3a63-88.htm
- Daně nemusí být nízké. Hlavně ať se nemění, říkají firmy. *Česká televize: Ekonomika* [online]. 2013 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/246482-dane-nemusi-byt-nizke-hlavne-at-se-nemeni-rikaji-firmy/>
- DOLEŽALOVÁ, Jitka. *Politicko-rozpočtový cyklus v České republice a Rakousku* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010 [cit. 2015-05-19]. ISSN 1801-4496. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/04Dolezalova.pdf>
- DOWNS, Anthony. *An economic theory of democracy*. Renewed 1985. Boston: Addison-Wesley, 1957, x, 310 s. ISBN 00-604-1750-1.
- DOWNS, Anthony. *Political theory and public choice*. Northampton, Mass.: E. Elgar, 1998, xviii, 161 p. ISBN 18-589-8733-4.
- DRAZEN, Allan. *Political Business Cycles* [online]. 2006 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://econweb.umd.edu/~drazen/working_papers/palgrave_pbusinesscycle.pdf
- DRAZEN, Allan. *The Political Business Cycle After 25 Years* [online]. Boston: MIT Press, 2001 [cit. 2015-05-20]. ISSN 0-262-02503-5. Dostupné z: <http://www.nber.org/chapters/c11055.pdf>
- DRAZEN, Allan a Adi BRENDER. *Political Budget Cycles In New Versus Established Democracies* [online]. 2005 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=918013
- DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, xx, 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
- DVOŘÁK, Pavel. *Vybrané problémy hospodářské politiky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004, 164 s. ISBN 80-245-0793-5.

- Evropská komise uveřejnila doporučení pro hospodářskou politiku ČR. *Evropská komise: zastoupení v České republice* [online]. 2014 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/news/140602_doporuceni_komise_cs.htm
- FEDERAL RESERVE. Board of Governors of the Federal Reserve System. *Federal Reserve* [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.federalreserve.gov/>
- GIDDENS, Anthony. *Beyond left and right: the future of radical politics*. 1st pub. Cambridge: Polity Press, 1994, vii, 276 s. ISBN 0745614396.
- HAGEMANN, Robert. *The structural budget balance the IMF's methodology* [online]. International Monetary Fund, 1999, 14 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9995.pdf>
- HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0.
- HAMPEL, David, Veronika BLAŠKOVÁ a Luboš STŘELEČEK. *Ekonometrie 2*. 2., přeprac. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012, 144 s. ISBN 978-80-7375-664-2.
- HASENKOPF, Pavel. Co to vlastně je ta úřednická vláda. *Neviditelný pes: Politika* [online]. 2009 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/politika-co-to-vlastne-je-ta-urednicka-vlada-fes-/p_politika.aspx?c=A090415_204326_p_politika_wag
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 339 s. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-868-6171-6.
- HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 537 s. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 978-807-3801-151.
- Historie ČSSD. *Česká strana sociálně demokratická: Svoboda, spravedlnost, solidarita* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/historie-cssd/>
- Historie minulých vlád: Přehled vlád ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>
- Historie Občanské demokratické strany. *ODS: Občanská demokratická strana* [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie>

- JANKŮ, Jan. *Politicko-ekonomický cyklus v ČR* [online]. VŠB-TU Ostrava, 2013 [cit. 2015-05-19]. ISSN 1212-3951. Dostupné z: <https://dspace.vsb.cz/bitstream/handle/10084/101654/janku-2013-16-3-122.pdf?sequence=1>
- JOHNSON, David B. *Teória verejnej voľby: úvod do novej politickej ekonómie*. 1. vyd. Bratislava: Sofa, 1997, 353 s. ISBN 80-857-5243-3.
- KAHÁNEK, Roman. Proč vznikla hypoteční a finanční krize: příčiny, konsekvence a odpovědi - díl 1. *Investiční web* [online]. 2009 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/univerzita/2009/9/9/proc-vznikla-hypotecni-financni-krize-priciny-konsekvence-odpovedi-dil-1/>
- KIRSCHEN, Étienne Sadi. *Economic policy in our time*. Amsterdam: North-Holland Pub. Co.; [sole distributors for U.S.A.: Rand McNally, Chicago], 1964, 3 v.
- KLOMP, Jeroen a Jakob HAAN. *Political budget cycles and election outcomes* [online]. 2012 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007/s11127-012-9943-y/fulltext.html>
- KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011, 328 s. ISBN 978-80-247-4019-5.
- KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006, 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- KUBÁTOVÁ, Květa. *Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 159 s. ISBN 978-80-7357-609-7.
- LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice: teorie a praxe*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2013, 130 s. ISBN 978-80-7204-861-8.
- LOJDA, Jan. Davos: loňský optimismus vystřídala obava z recese. *Akcie.cz: zpravodajství* [online]. 2008 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.akcie.cz/komentare-a-doporuceni/26872-davos-losky-optimismus-vystridala-obava-z-recese/>
- MACH, Petr. Proč potřebujeme zákon o vyrovnaném rozpočtu. *Hospodářské noviny* [online]. 2010 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://mach.blog.ihned.cz/c1-44289600-proc-potrebujeme-zakon-o-vyrovnanem-rozpoctu>

- Makroekonomická predikce. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2015 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/prognozy/makroekonomicka-predikce/2015/makroekonomicka-predikce-leden-2015-20401>
- NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 359 s. ISBN 978-80-7380-162-5.
- NORDHAUS, William D. The Political Business Cycle. *Review of Economic Studies* [online]. 1975, (42): 169-190 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.ekonpol.wne.uw.edu.pl/uploads/Dydaktyka/Ekonomia%20polityczna%20bezrobociaNordhaus.pdf>
- OECD. About the OECD. *OECD* [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/about/>
- ONDRČKA, Pavel. *Teorie monetární a fiskální politiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 148 s. ISBN 80-210-1510-1.
- PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Vyd. 2. přeprac. Praha: AS-PI, 2002, 453 s. ISBN 80-863-9519-7.
- PERSSON, Torsten a Guido TABELLINI. *Do electoral cycles differ across political systems?* [online]. 2002 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <ftp://ftp.igier.unibocconi.it/homepages/tabellini/Electoral%20Cycles.pdf>
- PERSSON, Torsten a Guido TABELLINI. *Political Economics And Public Finance* [online]. Cambridge: National Bureau of Economics Research, 1999 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w7097.pdf>
- PLAŠIL, Miroslav. Potenciální produkt, mezera výstupu a míra nejistoty spojená s jejich určením při použití Hodrick-Prescottova filtru. *VŠE: Politická ekonomie* [online]. 2011 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/polek/801>
- POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. 2nd ed. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 399 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 35. sv. ISBN 80-864-2950-4.
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 1992, 18 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-1/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 1996, 12 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 1998, 27 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2002, 32 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2004, 25 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/stanislav-gross/Programove-prohlaseni-vlady-Ceske-republiky_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2005, 30 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jiri-paroubek/Programove-prohlaseni-vlady-Jiriho-Paroubka_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2007, 21 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2009, 7 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/jan-fischer/ppv-2009.pdf>
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2010, 42 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove-prohlaseni_vlady.pdf
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2013, 11 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/tema/Programove-prohlaseni-vlady-20130802.pdf>
- Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2014, 51 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove_prohlaseni_unor_2014.pdf

- SHI, Min a Jakob SVENSSON. *Political Budget Cycles: Do they differ across countries and why?* [online]. Elsevier B.V., 2006 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://perseus.iies.su.se/~jsven/PBC_JPubEc.pdf
- SHI, Min a Jakob SVENSSON. *Political Budget Cycles In Developed and Developing Countries* [online]. 2002 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.8595&rep=rep1&type=pdf>
- SLANÝ, Antonín. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2003, xiii, 375 s. Řada vědeckých publikací, 1. ISBN 80-717-9738-3.
- Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v ČR* [online]. 1998, 3 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/clenovevlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/miloszeman/Opozicni-smlouva.pdf>
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Vyd. 1. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-861-3132-7.
- Státní rozpočet v kostce. *Ministerstvo financí ČR: O ministerstvu* [online]. 2015 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2015-21174>
- Státní závěrečný účet* [online]. 1996 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t018500a.htm>
- Státní závěrečný účet* [online]. 1997 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=9&CT1=0#prilohy>
- Státní závěrečný účet* [online]. 1998 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=201&CT1=0>
- Státní závěrečný účet* [online]. 1999 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?str=31&O=3&PT=D&N=1&F=H&ZA=0&RA=20>
- Státní závěrečný účet* [online]. 2000 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?str=46&O=3&PT=D&N=1&F=H&ZA=0&RA=20>
- Státní závěrečný účet* [online]. 2001 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=11&CT1=0>
- Státní závěrečný účet* [online]. 2002 [cit. 2015-05-20]. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=315&CT1=0>

- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2003 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2003/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2003-1970>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2004 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2004-1972>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2005 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2005/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2005-1979>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2006 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2006/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2006-1986#II>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2007 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2007/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2007-2015>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2008 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2008/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2008-2030>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2009 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2010 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2010/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2010-2059>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2011 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocet/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>

- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2012 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>
- Státní závěrečný účet. *Ministerstvo financí ČR: Veřejný sektor* [online]. 2013 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>
- ŠTIKOVÁ, Radka. *Modely politického cyklu a jejich podmínky na testování ČR* [online]. Praha: Charles University, 2007 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=3594>
- UHLÍŘ, Miroslav. Když velká očekávání přerostou ve velká zklamání. *Neviditelný pes: politika* [online]. Praha, 2010 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/politika-kdyz-velka-ocekavani-prerostou-ve-velka-zklamani-paf-/p_politika.aspx?c=A100322_195055_p_politika_wag
- Ústava České republiky. *Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů*. Praha, 1993. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6.
- Volební program ČSSD: *Jistoty a prosperita* [online]. 2006, 78 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf>
- Volební program ODS: *Společně pro lepší život* [online]. Praha: Hlavní kancelář ODS, 2006, 69 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: http://www.ods.cz/docs/programy/program_2006.pdf
- Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice: *Ve vývojových řadách a grafech* [online]. Praha, 2007, 55 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/4897/ukazatele_akt.pdf
- Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice: *Ve vývojových řadách a grafech* [online]. Praha, 2014, 56 s. [cit. 2015-05-21]. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19914/Zakladni_ukazatele_2013.pdf

- Zákon o České národní bance. *Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.* 1993. Dostupné také z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_cnb.pdf
- ŽÁK, Milan. *Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR.* Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 243 s. Řada vědeckých publikací, 1. ISBN 80-245-0257-7.

Příloha

A Obrázky a tabulky

Tab. 9 Data pro odhadovaný model A

rok	saldo	hdp_ob_s	rust_ob_15	rust_ob_65	zahr_obr_hdp	dummy
	% HDP	Kč	%	%	% HDP	hodnota
1996	-4,2	236073,4	0,318	1,184	55,73	1
1997	-3,7	234288,3	0,339	0,981	65,02	0
1998	-2,2	233951,4	0,345	0,683	72,64	0
1999	-2,5	238146,8	0,366	0,470	76,89	0
2000	-3,5	248394,0	0,368	0,347	92,66	0
2001	-5,4	257595,8	-0,127	-0,594	100,93	1
2002	-5,9	263214,0	0,356	0,241	96,09	1
2003	-5,5	272908,1	0,532	0,369	100,89	0
2004	-1,4	285595,9	0,349	0,804	118,94	0
2005	-1,7	303973,5	0,473	1,517	118,69	1
2006	-2,5	324171,6	0,437	1,788	127,42	1
2007	-1,8	339661,6	0,903	2,050	138,13	0
2008	-3,3	347296,8	0,541	2,863	134,24	0
2009	-4,2	330404,1	-0,240	2,746	118,90	1
2010	-3,7	337728,4	-0,469	2,311	139,00	1
2011	-2,4	344764,8	-1,573	4,011	153,68	0
2012	-1,3	340897,8	-1,027	3,890	162,89	0
2013	0	337832,4	-1,096	3,277	168,50	0

Zdroj: Makroekonomická predikce (2015), ARAD (2015), ČSÚ (2015), Bulletin No 29 (2014)

Tab. 10 Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu A

Proměnná	Řád zpoždění	Testovací statistika	Hladina významnosti	Kritická hodnota
saldo	0	0,41988	5 %	0,462
hdp_ob_s	0	1,75305	5 %	0,462
rust_ob_15	0	0,850751	5 %	0,462
rust_ob_65	0	1,43296	5 %	0,462
zahr_obr_hdp	0	1,68442	5 %	0,462
d_hdp_ob_s	0	0,254748	5 %	0,463
d_rust_ob_15	0	0,158022	5 %	0,463
d_rust_ob_65	0	0,180327	5 %	0,463
d_zahr_obr_hdp	0	0,0521958	5 %	0,463

Zdroj: gretl

Obr. 15 Odhadovaný model A se všemi proměnnými

Model 5: OLS, za použití pozorování 1997–2013 (T = 17)
 Závisle proměnná: saldo

	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	-2,80902	0,715936	-3,924	0,0024	***
dummy	-1,10937	1,07800	-1,029	0,3255	
d_hdp_ob_s	-8,09763e-06	6,96250e-05	-0,1163	0,9095	
d_rust_ob_15	0,224956	1,15250	0,1952	0,8488	
d_rust_ob_65	0,144463	0,853471	0,1693	0,8687	
d_zahr_obr_hdp	0,0376798	0,0672520	0,5603	0,5865	
Střední hodnota závisle proměnné		-3,000000			
Sm. odchylka závisle proměnné		1,625192			
Součet čtverců reziduí		33,44154			
Sm. chyba regrese		1,743600			
Koeficient determinace		0,208672			
Adjustovaný koeficient determinace		-0,151023			
F(5, 11)		0,580135			
P-hodnota(F)		0,715054			
Logaritmus věrohodnosti		-29,87293			
Akaikovo kritérium		71,74586			
Schwarzovo kritérium		76,74514			
Hannan-Quinnovo kritérium		72,24280			
rho (koeficient autokorelace)		0,568269			
Durbin-Watsonova statistika		0,847408			

zde je poznámka o zkratkách statistik modelu

Zdroj: gretl

Obr. 16 Výsledný model A

Model 10: OLS, za použití pozorování 1996–2013 (T = 18)
 Závisle proměnná: saldo

	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	-2,50909	0,444833	-5,641	3,69e-05	***
dummy	-1,43377	0,713320	-2,010	0,0616	*
Střední hodnota závisle proměnné		-3,066667			
Sm. odchylka závisle proměnné		1,601837			
Součet čtverců reziduí		34,82623			
Sm. chyba regrese		1,475344			
Koeficient determinace		0,201599			
Adjustovaný koeficient determinace		0,151699			
F(1, 16)		4,040065			
P-hodnota(F)		0,061604			
Logaritmus věrohodnosti		-31,48089			
Akaikovo kritérium		66,96177			
Schwarzovo kritérium		68,74252			
Hannan-Quinnovo kritérium		67,20731			
rho (koeficient autokorelace)		0,570722			
Durbin-Watsonova statistika		0,882226			

zde je poznámka o zkratkách statistik modelu

Zdroj: gretl

Tab. 11 Data pro odhadovaný model B

rok	saldo	hdp_s	dummy
	% HDP	mld. Kč	hodnota
1996	-4,2	2433,713	1
1997	-3,7	2412,965	0
1998	-2,2	2407,271	0
1999	-2,5	2447,696	0
2000	-3,5	2550,148	0
2001	-5,4	2629,135	1
2002	-5,9	2685,643	1
2003	-5,5	2786,789	0
2004	-1,4	2918,955	0
2005	-1,7	3116,056	1
2006	-2,5	3334,815	1
2007	-1,8	3526,071	0
2008	-3,3	3635,344	0
2009	-4,2	3471,494	1
2010	-3,7	3557,216	1
2011	-2,4	3621,908	0
2012	-1,3	3584,924	0
2013	0	3551,436	0

Zdroj: Makroekonomická predikce (2015), ARAD (2015)

Tab. 12 Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu B

Proměnná	Řád zpoždění	Testovací statistika	Hladina významnosti	Kritická hodnota
saldo	0	0,41988	5 %	0,462
hdp_s	0	0,430756	5 %	0,462

Zdroj: gretl

Obr. 17 Výsledný model B

Model 2: OLS, za použití pozorování 1996–2013 (T = 18)

Závisle proměnná: saldo

	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	-6,59738	2,05221	-3,215	0,0058	***
dummy	-1,42336	0,652363	-2,182	0,0454	**
hdp_s	0,00134469	0,000661603	2,032	0,0602	*
Střední hodnota závisle proměnné			-3,06667		
Sm. odchylka závisle proměnné			1,601837		
Součet čtverců reziduí			27,30621		
Sm. chyba regrese			1,349227		
Koeficient determinace			0,373998		
Adjustovaný koeficient determinace			0,290531		
F(2, 15)			4,480791		
P-hodnota(F)			0,029807		
Logaritmus věrohodnosti			-29,29158		
Akaikovo kritérium			64,58315		
Schwarzovo kritérium			67,25427		
Hannan-Quinnovo kritérium			64,95146		
rho (koeficient autokorelace)			0,408843		
Durbin-Watsonova statistika			1,149151		

zde je poznámka o zkratkách statistik modelu

Zdroj: gretl

Tab. 13 Data pro odhadovaný model C

rok	saldo	min_mzda	dan_kv	soc_kv	duch_kv	mzda_sk
	% HDP	%	% HDP	% HDP	% HDP	%
1996	-4,2	13,6	18,62	0,811	6,47	21,1
1997	-3,7	0	18,87	0,764	7,27	4,8
1998	-2,2	6	18,01	0,672	7,28	4,6
1999	-2,5	35,8	18,47	0,727	7,49	12,6
2000	-3,5	25	17,75	0,698	7,24	1,7
2001	-5,4	11,1	17,39	0,658	7,20	10,2
2002	-5,9	14	17,85	0,669	7,38	18,8
2003	-5,5	8,8	18,10	0,601	7,33	11,9
2004	-1,4	8,1	18,06	0,518	7,01	7,3
2005	-1,7	7,2	17,74	0,467	7,10	5,9
2006	-2,5	10,7	17,26	0,447	7,10	6,7
2007	-1,8	0,6	17,36	0,381	7,03	6,0
2008	-3,3	0	17,11	0,247	7,26	4,1
2009	-4,2	0	16,23	0,229	8,10	5,9
2010	-3,7	0	16,65	0,236	8,27	-1,7
2011	-2,4	0	16,98	0,221	8,69	3,2
2012	-1,3	0	17,26	0,239	8,86	2,6
2013	0	6,3	17,68	0,280	8,88	1,8

Zdroj¹⁴: Bulletin No 29 (2014), Makroekonomická predikce (2015), Státní závěrečné účty (1996-2013), Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice (2007, 2014)

Tab. 14 Test KPSS pro proměnné odhadovaného modelu C

Proměnná	Řád zpoždění	Testovací statistika	Hladina významnosti	Kritická hodnota
saldo	0	0,41988	5 %	0,462
min_mzda	0	0,408372	5 %	0,462
hp_dan_kv	0	0,0875486	5 %	0,462
hp_soc_kv	0	0,14698	5 %	0,462
hp_duch_kv	0	0,183555	5 %	0,462
mzda_sk	0	0,38476	5 %	0,462

Zdroj: gretl

¹⁴ Hodnoty daňové, sociální a důchodové kvóty jsou zde uvedeny ještě před použitím HP filtru.

Obr. 18 Výsledný model C

Model 4: OLS, za použití pozorování 1996–2013 (T = 18)

Závisle proměnná: saldo

	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	-1,93220	0,436944	-4,422	0,0005	***
hp_dan_kv	2,07879	0,725424	2,866	0,0118	**
mzda_sk	-0,160018	0,0480528	-3,330	0,0046	***
Střední hodnota závisle proměnné			-3,066667		
Sm. odchylka závisle proměnné			1,601837		
Součet čtverců reziduí			20,21204		
Sm. chyba regrese			1,160805		
Koeficient determinace			0,536634		
Adjustovaný koeficient determinace			0,474852		
F(2, 15)			8,685900		
P-hodnota (F)			0,003122		
Logaritmus věrohodnosti			-26,58405		
Akaikovo kritérium			59,16811		
Schwarzovo kritérium			61,83922		
Hannan-Quinnovo kritérium			59,53642		
rho (koeficient autokorelace)			-0,061399		
Durbin-Watsonova statistika			2,015235		

zde je poznámka o zkratkách statistik modelu

Zdroj: gretl

B Seznam zkratek

- ACF – Autokorelační funkce
- ADF test – Augmented Dickey-Fullerův test
- ARAD – Databáze České národní banky
- ČR – Česká republika
- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
- ČSÚ – Český statistický úřad
- DPFO – Daň z příjmů fyzických osob
- DPH – Daň z přidané hodnoty
- FED – Federální rezervní systém
- GMM – Generalized Method of Moments
- HDP – Hrubý domácí produkt
- HP filtr – Hodrick-Prescottův filtr
- Kč – Koruna česká
- KDU-ČSL - Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- KPSS test - Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin test
- KSČM - Komunistická strana Čech a Moravy
- MF ČR – Ministerstvo financí České republiky
- ODA – Občanská demokratická aliance
- ODS – Občanská demokratická strana
- ODS-KDS - Koalice Občanská demokratická strana a Křesťanskodemokratická strana
- OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- OLS - Ordinary Least Square
- PEC – Politicko-ekonomický cyklus
- POJ - Pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění
- PS PČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
- SPR-RSČ - Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
- SZ – Strana zelených

- US – Unie svobody
- US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie
- VV – Věci veřejné